

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI BİLİM DALI**

**ORTA ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI, AİLE
AİDİYETİ VE EMPATİK EĞİLİMLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER VE BUNLARIN
BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE KÜBRA DURLANIK

**ÇANAKKALE
OCAK, 2019**

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı
Aile Danışmanlığı Bilim Dalı

Orta Çocukluk Döneminde Algılanan Ebeveyn Tutumları, Aile Aidiyeti ve Empatik Eğilimler Arasındaki İlişkiler ve Bunların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Hatice Kübra DURLANIK
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ersin UZMAN

Çanakkale
Ocak, 2019

Taahhütname

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Orta Çocukluk Döneminde Algılanan Ebeveyn Tutumları, Aile Aidiyeti ve Empatik Eğilimler Arasındaki İlişkiler ve Bunların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29/01/2019

Hatice Kübra DURLANIK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Hatice Kübra DURLANIK tarafından hazırlanan çalışma, ~~29/01/2019~~ tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri üyeleri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No: 10180120

Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza	
Dr. Öğr. Üyesi	Ersin UZMAN		Danışman
Doç. Dr.	Ercan KOÇAYÖRÜK		Üye
Dr. Öğr. Üyesi	Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ		Üye

Tarih:

İmza:

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü

Özet

Orta Çocukluk Döneminde Algılanan Ebeveyn Tutumları, Aile Aidiyeti ve Empatik Eğilimler Arasındaki İlişkiler ve Bunların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Bu araştırmada, orta çocukluk dönemindeki çocukların algıladıkları ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duyguları ve empatik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi hedeflendi. Aynı zamanda öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları tutumların, aile aidiyeti duygularının ve empatik eğilimlerinin bazı değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı incelendi.

Araştırmanın örneklemini, Sakarya ilinin Adapazarı ilçesindeki beş resmi ortaokulda öğrenim gören 5. ve 6. sınıf öğrencileri oluşturdu. Örneklem rastlantısal yöntem ile söz konusu okullardan toplam 412 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirildi.

Öğrencilere “Kişisel Bilgi Formu”, “Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu”, “Aile Aidiyeti Ölçeği” ve “KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği”nden oluşan anket bataryası uygulandı. Toplanan veriler SPSS 21 paket programı kullanılarak analiz edildi. Verilerin analizinde değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemede Spearman korelasyon katsayısı, iki grubun karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi ve ikiden fazla grubu karşılaştırmada Kruskal Wallis H testinden yararlanıldı.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklık tutumu ile hem aile aidiyeti duygusu hem de empatik eğilim arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Baba ve annelerini daha destekleyici algılayan çocukların ailelerine duydukları aile aidiyeti duygularının ve empatik eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Diğer yandan, olumsuz ebeveyn tutumları (aşırı koruyuculuk ve reddencilik) ile aile aidiyeti ve empatik eğilimler arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Babanın

aşırı koruyucu tutumu aile aidiyeti ile anlamlı bir ilişki göstermezken anne aşırı koruyucu tutumu aile aidiyeti ile negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Annenin çocuğuna yönelik endişeli yaklaşımı arttıkça çocuğun aile aidiyeti duygusunun azaldığı görülmüştür. Ebeveyn aşırı koruyuculuğu empatik eğilimler ilişkili bulunmamıştır. Ebeveyn reddediciliği ise hem aile aidiyeti hem de empatik eğilimler ile negatif yönde ilişkiler göstermiştir. Ebeveynin eleştiren, yargılayan yaklaşımı arttıkça aile aidiyetinin ve empatik eğilimlerin azaldığı görülmüştür. Aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgulardan, cinsiyetin koruyucu ve reddedici ebeveyn tutumunda olduğu kadar aile aidiyeti duygusunda ve empatik eğilimlerde önemli bir değişken olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn tutumu, aile aidiyeti duygusu, empatik eğilim.

Abstract

The Relationship Between Perceived Parental Attitudes, Family Belonging and Empathic Tendencies in the Middle Childhood Period and Their Investigation in terms of Some Variables

In this study, it is aimed to determine whether there is a significant relationship between perceived parental attitudes and sense of family belonging and empathic tendencies of children in the middle childhood period. At the same time, it has been examined whether the students' perceived attitudes from their parents, their sense of family belonging and their empathic tendencies differentiate or not significantly according to some variables.

The sample of the research consisted of the 5th and 6th grade students from five secondary schools in Adapazarı, Sakarya. A total of 412 students were enrolled in the sample by using random method.

A questionnaire consisting of ary “Personal Information Form”, “Abbreviated Perceived Parental Attitudes Scale”, “Family Attitude Scale for Children” and “KA-Sİ Empathic Tendency Scale for Children” were applied to the students. The obtained data was analyzed by using SPSS 21 package program. In the data analysis, Spearman's correlation coefficient was used to determine the relationships between the variables, Mann-Whitney U test was used to compare the two groups and Kruskal Wallis H test was used to compare more than two groups.

According to the findings obtained from the study, a positive significant relationship was found between the emotional warmth attitude perceived from the parents and both the sense of family belonging and the empathic tendency. It was concluded that the sense of family belonging and empathic tendencies of the children who perceived their fathers and mothers to be more supportive were higher.

On the other hand, negative parental attitudes (overprotection and rejection) and family belonging and empathic tendencies were negatively correlated. While the father's overprotective attitude did not show a significant relationship with family belonging, the mother's overprotective attitude showed a significant negative relationship with family belonging. It was seen that as the mother's anxious approach towards her child increased, the child's sense of family belonging decreased. Parental over-protection was not associated with empathic tendency. Parental rejection was negatively correlated with both family belonging and empathic tendencies. It has been observed that as the parent's critical, judgmental approach increases, family belonging and empathic tendencies decrease. A positive correlation was found between the sense of family belonging and empathic tendency.

From the obtained findings of the study, it has been found that the gender is an important variable in the sense of family belonging and empathic tendencies as well as the protective and rejecting parental attitudes.

Keywords: Parental attitude, sense of family belonging, empathic tendency.

Önsöz

Tezimin her aşamasında bana yardımcı olan, anlayışı ve hoşgörüsüyle beni motive eden ve cesaretlendiren, desteklerini her zaman hissettiğim, akademik açıdan olduğu gibi hayata bakışıma da yön veren saygı değer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ersin UZMAN'a, tezime katkıda bulunan saygı değer jüri üyelerim Prof. Dr. Ercan KOCAYÖRÜK ve Dr. Öğr. Üyesi Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ'e

Hayatım boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, aldığı nefes kadar eğitime önem veren, tüm eğitim hayatım boyunca yanımda olan ve imkânlarını önüme seren canım babam Hüseyin DURLANIK'a,

Her daim varlığının sıcaklığını hissettiren, hayallerime ulaşmamda köprü olan, benim için fedakârlıktan geri durmayan canım annem Hatice DURLANIK'a; meslektaşım canım ablam Sümeyra YALÇIN'a ve sevgili kardeşim Mustafa DURLANIK'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çanakkale, 2019

Hatice Kübra DURLANIK

İçindekiler

Sayfa No

Taahhütname	i
Onay	ii
Özet	iii
Abstract	v
Önsöz.....	vii
İçindekiler.....	viii
Tablo ve Şekiller Listesi.....	xii
Kısaltmalar	xiv
Ekler Listesi.....	xv
Bölüm I: Giriş.....	1
Problem Durumu	1
Problem cümlesi.....	6
Alt problemler	6
Araştırmanın Amacı	7
Araştırmanın Önemi	8
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
Varsayımlar	11
Tanımlar.....	11
Bölüm II: İlgili Alanyazın.....	13
Genel Olarak Ebeveyn Tutumları ve Çeşitleri	13
Ebeveyn Tutumları ile İlgili Araştırmalar	16
Aidiyet Duygusu.....	18
Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve aidiyet duygusu	19

Aile Aidiyeti Duygusu.....	21
Aile Aidiyeti Duygusu ile İlgili Araştırmalar	24
Empati	27
Empati kavramının tarihsel gelişimi	27
Empati tanımları	28
Empati ile ilgili yaklaşımlar	29
Ebeveyn ve çocuk ilişkilerinde empatinin rolü	31
Empati ile İlgili Araştırmalar.....	32
Ebeveyn Tutumları ve Empati ile İlgili Araştırmalar.....	34
Bölüm III: Yöntem	38
Araştırmanın Modeli.....	38
Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	39
Veri Toplama Araçları.....	39
Kişisel bilgi formu	40
Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutum Ölçeği-Çocuk Formu (KAET-Ç)	40
Aile Aidiyeti Ölçeği.....	41
KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği	41
Verilerin Toplaması	42
Verilerin Analizi	42
Bölüm III: Bulgular	45
Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans Dağılımı ve Yüzdelerinin İncelenmesi.....	46
Ebeveyn Tutumları ile Aile Aidiyeti Duygusu ve Empatik Eğilimler Arasındaki İlişkiler	46
Cinsiyete Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular	48
Cinsiyete Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular.....	50

Cinsiyete Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular	50
Sınıf Düzeyine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular	51
Sınıf Düzeyine Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular	52
Sınıf Düzeyine Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular.....	52
Ailenin Gelir Düzeyine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular	52
Ailenin Gelir Düzeyine Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular	54
Ailenin Gelir Düzeyine Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular	54
Babanın Eğitim Düzeyine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular	55
Babanın Eğitim Düzeyine Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular	57
Babanın Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular	57
Annenin Eğitim Düzeyine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	58
Annenin Eğitim Düzeyine Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular	59
Annenin Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular.....	60
Kardeş Sayısına Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	60
Kardeş Sayısına Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular	62
Kardeş Sayısına Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular.....	63
Bölüm IV: Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....	64
Tartışma.....	64
Ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler arasındaki ilişkilerin incelenmesine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu	64
Cinsiyete göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu	68
Sınıf düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu	71

Ailenin gelir düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu	72
Babanın eğitim düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu	74
Annenin eğitim düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu	75
Kardeş sayısına göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu	77
Sonuç	79
Öneriler	82
Kaynakça	85
Ekler	102

Tablolar ve Şekiller Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa
1	Araştırmanın Katılımcılarının Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Dağılımı .	39
2	Ölçeklerin Normal Dağılımı İçin Kolmogorov-Smirnov Testi	43
3	Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans Dağılımı ve Yüzdeler	45
4	Ebeveyn Tutumları ile Aile Aidiyeti Duygusu ve Empatik Eğilimler Arasındaki İlişkiler.....	46
5	Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	49
6	Aile Aidiyeti Duygusunun Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonucu ...	50
7	Empatik Eğilimlerin Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonucu.....	50
8	Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Sınıf Düzeyine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	51
9	Aile Aidiyeti Duygusunun Sınıf Düzeyine Göre Mann-Whitney U Testi Sonucu	52
10	Empatik Eğilimlerin Sınıf Düzeyine Göre Mann-Whitney U Testi Sonucu....	52
11	Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	53
12	Aile Aidiyeti Duygusunun Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	54
13	Empatik Eğilimlerin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	54
14	Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	55
15	Aile Aidiyeti Duygusunun Babanın Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.	57
16	Empatik Eğilimlerin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	57

17	Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	58
18	Aile Aidiyeti Duygusunun Annenin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	60
19	Empatik Eğilimlerin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	60
20	Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması.....	61
21	Aile Aidiyeti Duygusunun Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması	63
22	Empatik Eğilimlerin Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması.....	63
Şekil 1	Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi	20

Kısaltmalar

KAET-Ç: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutum Ölçeği-Çocuk Formu

KA-Sİ: Kaya ve Siyez

KA-Sİ EEÖ: KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

C: Cilt

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

Sıra ort.: Sıra ortalaması

Ekler Listesi

EK A: Kişisel Bilgi Formu

EK B: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu Örnek Maddeler

EK C: Aile Aidiyeti Ölçeği Örnek Maddeler

EK D: KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği Örnek Maddeler

EK E: Araştırmanın Yapıldığı Kurumdan Alınan Resmi İzin

EK F: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu Ölçek İzni

EK G: Aile Aidiyeti Ölçeği İzni

EK H: KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği İzni

EK I: Etik Kurul İzin Belgesi

Bölüm I: Giriş

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımlar ve araştırmada önemli görülen tanımlar alanyazın bilgileri ışığında ele alınmıştır.

Problem Durumu

Orta çocukluk dönemindeki çocukların sosyal, akademik ve zihinsel gelişimleri hızlı bir şekilde ilerlemeye devam eder; ergenliğe geçiş ile orta çocukluk dönemi de sona erer. Diğer yandan orta çocukluk, çocukların ailelerine bağlılık hissetmekle birlikte arkadaş çevrelerinde de sosyalleşmeye başladıkları bir dönemdir (Shaw ve Feldman, 2007). Bu dönemdeki çocukların toplumsal gelişimleri, aile ve arkadaş ilişkileri olmak üzere iki boyutta değerlendirilir. Çocukların arkadaş ilişkileri önemli olmakla birlikte; onlar ebeveyn tutumlarından, aile ortamından ve kardeşleri ile ilişkilerinden önemli düzeyde etkilenmeye devam ederler (Gander ve Gardiner, 1993).

Ebeveynler, çocukları orta çocukluk dönemine girdiğinde, diğer dönemlere oranla onlarla daha az ilgilenirler (Öztürk ve İmamoğlu, 2011). Hill ve Stafford (1980) yaptıkları araştırmada 5 ve 12 yaş arasındaki çocukların ebeveynlerinin bakım, eğitim gibi ihtiyaçlarına ayırdıkları vaktin daha önceki dönemle karşılaştırıldığında yarıya düştüğü sonucuna ulaşmışlardır. Diğer yandan ebeveynlerin çocuklarıyla daha az vakit geçirmesine karşın çocukların hayatlarında fazlaca etkili oldukları görülür (Öztürk ve İmamoğlu, 2011). Bununla birlikte, çocukla ilgilenilen zamanın azalması ebeveynlerin çocuk üzerindeki etkilerinin azaldığı anlamına gelmemektedir.

Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken gösterdikleri tutumların çocuklarının kişiliğine ve tutumlarına büyük oranda etki ettiği bilinmektedir (Öz, 1997; Öztürk ve İmamoğlu, 2011; Yavuzer, 2014; Yavuzer, 2003b; Yılmaz, 2015). Ebeveyn tarafından gösterilen tutumlar, çocuğa bilinçli ve yönlendirilmiş bir şekilde gösterilsin ya da gösterilmesin bu tutumların

etkileri; çocuğun duygu, düşünce ve davranışlarında ortaya çıkmakta ve çocuğun kişiliğini şekillendirmektedir. Bu durumun, çocukların anne babalarının tutum ve davranışlarını mutlak doğru olarak kabullenmelerinden kaynaklandığı ileri sürülür (Öz, 1997).

Ebeveyn tutumlarıyla ilgili yapılan çalışmaların incelendiğinde; çocuklarını destekleyen, sağlıklı iletişim yöntemlerini kullanan ebeveynlerin çocuklarının sosyal becerilerinin ve kişilik özelliklerinin olumlu yönlerinin dikkat çektiği görülmüştür (Yavuzer, 2003a). Ayrıca ebeveyn tutumları ile ilgili yapılan araştırmalarda, demokratik ebeveyn tutumunun önemine vurgu yapılmış ve demokratik ebeveyn tutumuna sahip bireylerin çocuklarının akademik başarılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Yılmaz, 2000). Diğer yandan orta çocukluk döneminde bulunan, ebeveyni ile duygusal olarak sıcak ve kabul edici ilişkileri olan çocukların olumlu benlik kavramı geliştirdikleri ve özerklik duygularının arttığı ileri sürülür (Gander ve Gardiner, 1993). Yine bu dönemdeki çocukların destekleyici ve kabul edici bir tutumla yetiştirilmesi sonucu, başarılı ve mutlu birey olmaları beklenir (Senemoğlu, 2004; Çetinkaya, 2014). Diğer yandan; düşmanca duygular yönelten, reddedici tutum ve davranışta bulunan ebeveynlerin çocuklarında güven problemleri ve utanç duygusu görülür (Gander ve Gardiner, 1993). Bu tutumla yetiştirilen çocukların aynı zamanda başarıyı yakalayamayan ve kendini değersiz hisseden bir birey olabileceği değerlendirilir (Senemoğlu, 2004; Çetinkaya, 2014). Ayrıca, bu çocukların kendilerine bir birey olarak değer verilmemesinden dolayı kişilik gelişimlerini tamamlayamadıkları ve doyurulmamış ihtiyaçlarını gidermek için etraflarındaki kişilerden beklenti içinde oldukları da ifade edilir (Geçtan, 1990).

Çocukların özellikle de orta çocukluk döneminde ebeveynleri tarafından desteklenmesinin büyük bir önem arz ettiği açıkça görülmektedir (Güngör Aytar, 2004). Akdeniz (2017) çalışmasında, öğrencilerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile psikolojik belirtileri arasında anlamlı ve olumsuz yönde ilişkiler bulmuştur. Çalışmada,

ailesinden destek görmeyen bireylerin psikolojik belirtilerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Aileden algılanan desteğin azalması ve sağlıksız aile ortamıyla birlikte psikolojik sorunların da ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Alanyazında bu durum desteklenmektedir. Aile ilişkileri ve madde kullanım bozukluğu arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmanın sonuçları, madde kullanım bozukluğu tanısı konulan ergenlerin aile bağlarının zayıf olduğunu, ebeveyn beraberliğinin düşük olduğunu, iletişim problemlerinin yaşandığını ve genel işlevler boyutlarında eksikliklerin olduğunu göstermiştir (Öngel-Atar, 2013).

Aileye bağlılık, aidiyet duygusu Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin önemli aşamalarından biridir. Maslow'un (1954) ihtiyaçlar hiyerarşisine göre nihai basamak olan kendini gerçekleştirme aşamasına ulaşılması için çeşitli basamakların aşılması gereklidir. Bunlardan birincisi fizyolojik ihtiyaçlardır; sonra güvenlik ihtiyacı gelir, üçüncü olarak da ait olma ve sevgi ihtiyacı bu sırayı takip eder. Ait olma yalnızca diğer insanlar tarafından karşılanabilen bir ihtiyaçtır (Maslow, 2001). Temel ihtiyaçlar üzerine araştırma yapan Glasser (1994) de "ait olma"nın temel bir ihtiyaç olduğunu; bu temel ihtiyacın da bireyin davranışlarına yön vereceğini belirtir (akt. Öner, 2006).

İnsan bir yere ait olduğunu hayatının her döneminde ve içinde bulunduğu her rolde hissetmek ister. Okulda, arkadaşları ve öğretmenleri tarafından sevildiğini, okula ait olduğunu bilmek ister; iş yerinde amirleri tarafından onaylandığını, anlaşıldığını, değer verildiğini bilmek, iş yerini benimsemek ve kendini çalıştığı kurumun bir parçası olarak görmek ister; aile içinde de aile bireyleri tarafından kendisine daima değer verildiğini, desteklendiğini, sevildiğini ve kabul edildiğini bilmek ister. Aidiyet duygusu, birey için kaç yaşında ve nerede yaşıyor olursa olsun evrensel bir ihtiyaçtır.

Alanyazın incelendiğinde de aile bağlarına ilginin arttığı ve onun koruyucu bir faktör olarak ele alındığı görülür. Aile bağlarının incelendiği bir çalışmada, ebeveyne ve aileye yönelik hissedilen bağlılık duygusu riskli davranışlara (hamilelik öyküsü hariç) karşı

koruyucu olarak bulunmuştur (Resnick ve ark., 1997). Diğer bir çalışmada da aileye bağlılık duygusunun ergenlerin şiddete uğramaları konusunda koruyucu bir faktör olarak rol oynadığı belirlenmiştir (Resnick, Irelan ve Borowsky, 2004). Yine ergenlerle yapılan bir çalışmada, Hall-Lande, Eisenberg, Christenson ve Neumark-Sztainer (2007) aileye yönelik bağlılık hissinin koruyucu bir faktör olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada aile bağlılığı yüksek olan ergenlerin intihar girişimine daha az başvurdukları belirtilmiştir. Skinner, Johnson ve Snyder (2005) ise araştırmalarında, duygusal sıcaklık gösteren ebeveynlerin çocuklarının anneye bağlılık duygusunun arttığını; ebeveyn reddediciliğinin azalmasıyla birlikte anneye bağlılık duygusunun aynı şekilde arttığını bulmuşlardır.

Empati bir kimsenin karşısındaki kişinin psikolojik durumunu, hissettiklerini, gereksinimlerini onun tarafından görebilme ve anlayabilme yeteneğidir (Özgüven, 2010). Ebeveyninden empatik tepki gören çocuklar kendilerini önemli hissederler. Bu çocukların çevresindeki bireylerle sağlıklı ilişkiler kurması ve empatik becerilerinin gelişmesi beklenen bir neticedir (Yıldırım, 2006). Diğer yandan karşısındaki kişinin bakış açısını anlayabilmesi için çocuğun en az somut işlemler döneminde bulunuyor olması gerekir (Kahraman ve Akgün, 2008). Orta çocukluk döneminin ilk yıllarında benmerkezcilik azalırken çocuklar etraflarındaki kişilerin sergileyebilecekleri davranışları hayal etmeye koyulabilirler. Bu dönemde benmerkezciliğin azalmasıyla birlikte empati becerisinin gelişimi hızlanır. Dönemin sonlarına doğru soyut işlem dönemiyle birlikte empatik becerileri de farklı şekillerde gelişmeye devam eder. Soyut işlem döneminin etkisi yadsınamayacak boyuttadır (Gander ve Gardiner, 1993). Bu dönem empati gelişimi açısından önemlidir.

Ebeveyn tutumları ve empati arasındaki ilişkiler ile ilgili yapılan bir araştırmada algılanan ebeveyn tutumları ile okul öncesi çocukların empatik becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca olumlu ebeveyn tutumuna sahip olan ebeveynlerin çocuklarının empatik beceri seviyelerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir (Parsak, 2015).

İncelenen bazı araştırmalarda, ebeveynlerinin tutumunu olumlu algılayan çocuklarının empati becerilerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Cornell ve Frick, 2007; Fabes, Leonard, Kuponoff ve Martin, 2001; Köseoğlu, 2013; Yavaşlar, 2016). Dört ve beşinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen bir çalışmada ise öğrencilerin ebeveyninden algıladıkları kabul- ilgi boyutu ile empati düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişkiye ulaşılmıştır (Sayın, 2010). Çalışmada ayrıca anne baba eğitim düzeyi daha yüksek olan öğrencilerin lehine empati beceri düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma da görülmüştür.

Orta ocukluk dönemi incelendiğinde çocukların duygusal yönden gelişim aşamasında oldukları ve desteklenmeye ihtiyaçlarının olduğu görülmektedir. ocuk, kendini çevresindekiler tarafından kabul edilen bir birey olarak g rd ğinde çevresindekilere duygularını uygun bir şekilde ifade etmeye devam eder. ocukta duygularını ifade etme becerilerinin gelişimi, çocuğun aidiyet duygularının genişlemesine de yardımcı olur (Güngör Aytar, 2004). Bu araştırmada, orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin aile aidiyeti duygularının ve empatik eğilimlerinin artırılması amacıyla ebeveyn tutumunun aile aidiyeti ve empatik eğilimler ile ilişkili olup olmadığının araştırılmasına ve bu dönemin daha sağlıklı bir şekilde geçirilmesine odaklanılmıştır.

Diğer yandan ocuk ruh sağlığı ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, araştırmalarda genelde problem davranışlarla ve olumsuz değişkenlerle çalışıldığı, araştırmaların küçük bir kısmında olumlu değişkenlerin ele alındığı görülmektedir. Bu tespite bakıldığında, son zamanlarda olumsuz değişkene fazlaca yönelmenin ocuk psikolojisi alanında bir boşluğun meydana gelmesine neden olduğu fark edilmiştir. Pozitif psikoloji akımıyla birlikte alanda görülen eksiklikler tamamlanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda pozitif değişkenler gün geçtikçe daha çok araştırılan bir çalışma alanı oluşturmuştur (Cihangir ankaya ve Canbulat, 2017). Bundan dolayı, araştırmamızda olumlu kavramlar (aile aidiyeti duygusu ve empati)  zerine çalışılmıştır.

Problem cümlesi. Orta çocukluk döneminde algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler arasında anlamlı ilişkiler var mıdır? Algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler bazı değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Alt problemler. Bu araştırmada, problem cümlesinden yola çıkılarak belirlenen alt problemler aşağıda görüldüğü gibidir.

1) Orta çocukluk dönemindeki çocukların algıladıkları ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimleri ne düzeydedir?

2) Orta çocukluk döneminde ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklık tutumu ile aile aidiyeti duygusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3) Orta çocukluk döneminde ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklık tutumu ile empatik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4) Orta çocukluk döneminde ebeveynlerden algılanan aşırı koruyucu tutum ile aile aidiyeti duygusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

5) Orta çocukluk döneminde ebeveynlerden algılanan aşırı koruyucu tutum ile empatik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

6) Orta çocukluk döneminde ebeveynlerden algılanan reddedici tutum ile aile aidiyeti duygusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

7) Orta çocukluk döneminde ebeveynlerden algılanan reddedici tutum ile empatik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

8) Orta çocukluk döneminde aile aidiyeti duygusu ile empatik eğilimler arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

9) Orta çocukluk döneminde ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklık tutumu, bazı demografik değişkenlere göre (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu, kardeş sayısı) farklılaşmakta mıdır?

10) Orta çocukluk döneminde ebeveynden algılanan aşırı koruyucu tutum, bazı demografik değişkenlere göre (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu, kardeş sayısı) farklılaşmakta mıdır?

11) Orta çocukluk döneminde ebeveynden algılanan reddedici tutum, bazı demografik değişkenlere göre (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu, kardeş sayısı) farklılaşmakta mıdır?

12) Orta çocukluk döneminde algılanan aile aidiyeti duygusu, bazı demografik değişkenlere göre (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu, kardeş sayısı) farklılaşmakta mıdır?

13) Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin empatik eğilimleri bazı demografik değişkenlere göre (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu, kardeş sayısı) farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın Amacı

Yaşadığı dünyayı anlamlandırma süreci tüm insanlar için ortak bir gereksinimdir. İnsanın ailesine, mesleğine, kültürüne ve topluma olan ait olma hisleri dünyayı anlamlandırma amacının uzantılarının bir kısmıdır (Mavili, Kesen ve Daşbaşı, 2014).

Birey dünyayı anlamlandırırken bir yandan da bulunduğu çevreye, ailesine ve arkadaşlarına olan aidiyetini sorgulamaya başlar. Özellikle aile üyeleri ve ebeveynler, ilgi ve sevgi göstererek çocuklarda aile aidiyeti ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olabilirler (King ve Boyd, 2016). Kendini ailesine ait hisseden bireyin karşısındakini anlamaya çalışması, kendi olumlu-olumsuz özelliklerini bilmesi ve bu özellikleri kabul etmesi ve kendini geliştirmesi beklenir. Bu durumda aile aidiyeti duygusu yüksek bireylerin empatik eğilimlerinin de iyi seviyede olabileceği ileri sürülebilir.

Bu araştırmanın amacı; orta çocukluk dönemindeki çocuklarda algıladıkları ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler arasındaki ilişkilerin varlığını ve yönünü

saptamak ve bazı değişkenlere göre algılanan ebeveyn tutumlarının, aile aidiyeti duygusunun ve empatik eğilimlerin farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir.

Araştırmanın Önemi

Ebeveyn tutumlarının çocukların gelişimini fazlasıyla etkilediğı bilinmektedir. Acar (2015) kabul edici ve duygusal sıcaklık gösteren ebeveynlerinin olduğunu belirten ergenlerin öfke kontrolünü daha kolay sağlayabildiklerini belirtmiştir. Diğer bir araştırmada Aynur Yılmaz (2009) ebeveynlerinin tutumunu demokratik algılayan çocukların suça yönelme oranının anlamlı düzeyde düşük, ebeveynini koruyucu/istekçi algılayan çocukların suça yönelme oranının anlamlı düzeyde yüksek olduğunu belirtmiştir. Sezer, Kolaç ve Erol'un (2013) 4., 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini ve ebeveyn tutumlarını incelediğı araştırmada, ebeveyni sağlıklı tutuma sahip olan ve sağlıklı iletişim tarzı kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir. Totan ve Yöndem (2007) de ergenlerin ebeveynleri ile iletişimleri arttıkça zorba veya kurban olma ihtimallerinin düştüğü sonucuna ulaşmışlardır.

Saruhan'ın (1996) yaptığı araştırmaya göre ise, ebeveyninin tutumunu demokratik olarak algılayan çocukların atılgan davranış özelliklerinin; ebeveynini otoriter algılayan çocuklardan daha yüksek seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erdoğan ve Uçukoğlu'nun (2011) araştırmasında, ebeveynini aşırı koruyucu ve reddedici olarak algılayan çocukların atılganlık düzeylerinin daha düşük olduğu görülürken; ebeveyninden duygusal sıcaklık algılayan çocukların atılganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir başka araştırmada, demokratik tutuma sahip olan ebeveynlerin çocuklarının benlik saygılarının yüksek olduğu bulunmuştur (Erbil, Divan ve Önder, 2006).

Duygusal sıcaklık tutumu gösteren annelerin çocukları duygu tanıma becerilerinde daha iyidirler (Çalışkan Sarı ve Şahin Acar, 2018). Bununla birlikte olumsuz ebeveyn tutumlarına sahip ebeveynlerin çocuklarının ise sergiledikleri davranış problemleri daha

fazladır (Derman ve Başal, 2013). Ebeveyn-çocuk ilişkilerine ilişkin bu sonuçlar, ebeveyn tutumlarının incelenmesi ve elde edilecek sonuçların pek çok açıdan değerli olacağını göstermektedir.

Diğer yandan algılanan ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler arasındaki ilişkilerin ve bu kavramların bazı değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlerle ilişkili olan kavramların açığa kavuşması ve aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler ile ilgili risk oluşturabilecek faktörlerin belirlenmesi önleyici rehberlik açısından değerlidir.

Alanyazın incelendiğinde ise erken çocukluk ve ergenlik dönemi ile ilgili fazlaca araştırmanın bulunmasına karşın orta çocukluk dönemi konusunda çalışmaların kısıtlı kaldığı ve bu dönemle ilgili araştırmalara yönelmenin gerekliliği görülmektedir. Bu nedenle, bu çalışma ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duygusunu ve empatik eğilimleri orta çocuklukta incelemesi açısından önemlidir.

Ayrıca bu çalışma, olumlu kavramlarla (aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim) çalışılması ve aile aidiyeti duygusunun yakın zamanda araştırılmaya başlanan bir kavram olması sebebiyle ayrı bir önem ihtiva etmektedir.

Aile aidiyeti konusunda yapılan araştırmalar henüz çok yenidir. Aile aidiyeti kavramı ile ilgili yurt dışında ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireyler üzerine çalışıldığı (Leake, 2007; King, Boyd ve Thorsen, 2015; King ve Boyd, 2016), orta çocukluk dönemiyle ilgili çalışmanın bilgimize göre bulunmadığı söylenebilir.

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakacak olursak bu zamana kadar Psikolojik Danışma ve Rehberlik (Güneş, 2018), Aile Danışmanlığı, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği (Saki, 2018), Sosyal Hizmetler (Aslantürk, 2017) alanlarında sınırlı sayıda çalışmanın yapılmış olması, ayrıca yapılan çalışmalarda yine orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin incelenmemiş olması çalışmamıza ayrı bir önem katmaktadır.

Bu çalışmanın sonuçlarının ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri tutumlar konusunda farkındalık düzeylerinin artırılmasına, ebeveynlerin olumsuz tutumlarının yerini sağlıklı davranışlara bırakmasına; olumlu ev ortamının oluşturulmasına katkı ile birlikte, çocukların aile aidiyeti duygularının ve empatik eğilimlerinin artmasına katkı sağlayabilir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda hangi ebeveyn tutumunun çocukların empatik eğilimlerine ve aile aidiyeti duygusuna katkıda bulunacağına ulaşılması amaçlanmıştır. Öğrencilerin sağlıklı bir orta çocukluk dönemi geçirmesi amacıyla; aile aidiyeti duygusunun artırılması ve empatik eğilimlerinin geliştirilmesi hedeflenerek ailelere verilecek olan eğitimlerin planlanmasına, ebeveynlerin çocuklarına gösterebilecekleri tutumlar konusunda rehberlik yapılmasına ve yeni yaklaşımlar elde edilmesine fayda sağlayabilecektir. Bununla birlikte; ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler hakkında eğitim programlarının hazırlanmasına kaynak oluşturmasına; çocuk yetiştirme konusunda müdahale programlarının hazırlanmasına; ailelere, eğitimcilere, psikolojik danışmanlara, aile danışmanlarına ve çocuk gelişim çalışanlarına danışmanlık yapılması konusunda yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim konularında çalışma yapacak olan araştırmacılara faydalanabilecekleri kaynaklardan olma niteliği göstereceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1) Araştırma, Sakarya iline bağlı Adapazarı ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan orta dereceli okullarda, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında öğrenimlerini sürdüren, 5. ve 6. sınıf düzeyinde 412 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

2) Araştırma 5 ve 6. sınıf öğrencilerine uygulanan ölçekler ile sınırlıdır.

3) Elde edilen bilgiler geliştirilen anket bataryasındaki sorular ve maddelerle sınırlıdır.

4) Hazırlanan Kişisel Bilgi Formunda kardeş sayısının bilgilerinin tek tek alınması yerine gruplandırılarak (1-2, 3-4, 5 ve üzeri) alınması sonucu elde edilen veriler ile sınırlıdır.

5) Kişisel Bilgi Formunda ailenin ekonomik düzeyinin, öğrencilerin algıladıkları ekonomik düzey şeklinde elde edilmesiyle sınırlıdır.

Varsayımlar

1) Araştırmada kullanılan anketleri veri toplama araçlarını araştırmaya katılan 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin içtenlikle cevaplandıkları varsayılmaktadır.

2) Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmanın amacına ulaşmasında yeterli ve geçerli bilgileri sağlayacak niteliğe sahiptir.

Tanımlar

Araştırmamızda yer alan tanımlar aşağıda görüldüğü gibidir.

Orta çocukluk (Middle childhood): Okul çağı olarak bilinen, çoğunlukla altı ile on iki yaşları arasını kapsayan döneme verilen addır (Gander ve Gardiner, 1993).

Aile (Family): Evlenme ve kan bağıyla var olan karı koca ve çocukların temsil ettiği, toplumun en küçük yapı taşıdır (Türk Dil Kurumu, 2018a).

Tutum (Attitude): Gözle görülemeyen; fakat gözle görülen bazı davranışlara sebep olduğu düşünülen bilişsel, duygusal ve davranışsal öğelerden oluşan yönelimlerdir (Kağıtçıbaşı, 2012).

Anne baba tutumu (Parental attitudes): Ebeveynlerin, çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerine etki edecek biçimde belirli bir birey, nesne yahut ortamlara pozitif ya da negatif olabilecek biçimde bir tepki verme eğilimidir (Yavuzer, 2008).

Aidiyet duygusu (Sense of belonging): Aidiyet duygusu iki boyutlu ele alınmıştır. Bunlardan birincisi değerli katılım olarak adlandırılan kıymet görülmek, kabul edilmek ve ihtiyaç duyulmak; ikincisi ise kimlik olarak bilinen kişinin kendi yeterliliğine ilişkin algıları veya çevrenin kişiye yönelik algılarıdır (Hagerty, Lynch Sauer, Patusky, Bouwsema ve

Collier, 1992).

Aile aidiyeti duygusu (Feeling of family belonging): Bireyin anne ve babasından ilgi görmesi, onlara yakınlık hissetmesi; ailesiyle, anne ve babasıyla olan ilişkisinden memnun olması, onları sevmesi ve ailenin diğer bireyleriyle eşit kabul edilmesi, kendini ailenin bir üyesi olarak hissetmesidir (Chubb ve Fertman, 1992; Resnick ve ark., 1997).

Empati (Empathy): Bir kimsenin bir olaya veya duruma yönelik, karşısındaki kimsenin duygu ve düşüncelerini tüm boyutlarıyla ele alması, doğru bir şekilde anlaması, duygularını hissedebilmesi ve bunları o kimseye iletmesi sürecidir (Rogers, 1983).

Bölüm II: İlgili Alanyazın

Araştırmanın bu bölümünde, ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler alanyazın çerçevesinde ele alınmış ve bu kavramlar ile ilgili yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Genel Olarak Ebeveyn Tutumları ve Çeşitleri

Hayvanların ve insanların yaşamına bakıldığında, yardıma en muhtaç halde dünyaya gelen canlının insan olduğu fark edilir. Yavrularının gelişimi için en çok zaman ve enerji harcayan varlık da insandır. Bebeklerin dünyaya uyum sağlaması fazlaca zaman alır. Eğer gerekli ilgi gösterilmezse, insanoğlu varlığını idame ettiremeyebilir. Çocuğun fiziksel yeterliliğinin, eğitimle ve toplumsallık duygusuyla ilişkisi kuvvetlidir. Bu aşamada çocuğun dünyaya uyum sağlamasında en önemli görev ebeveyne düşmektedir (Adler, 2005).

Çocuklar, doğumlarından itibaren buldukları ortama ve çevreye uyum sağlarken en fazla yardımı anne ve babalarından alırlar. Aile çocuğun kişilik oluşumunda temel bir role sahiptir. Çocuklar büyüme dönemlerinde anne ve babalarını model alır, bir açıdan da taklit eder. Ebeveynin tutumu çocuğun doğumundan itibaren çok önemli bir yere sahiptir (Aydoğmuş ve ark., 2010).

Ailenin özelliklerinin ve ailedeki bireylerin kişiliklerinin çocukların hayatlarının ileri dönemlerindeki davranışlarına ve insanlarla olan ilişkilerine yön verdiği bilinmektedir (Tezel, 2009; Oral, 2015). Çocukların toplum tarafından kabul edilmesi, başarılı olabilmesi, gelişim görevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirebilmesi için anne babası ve öğretmenleri tarafından desteklenmesi ve aralarında olumlu ilişkilerin olması gereklidir (Yıldırım, 2006). Ebeveyninin reddedici tutumunu hisseden çocuklar kendilerini önemsiz ve değersiz hissederler. İstenmeyen davranışları gösterdiğinde uyarılmayan ya da istenen davranışı gösterdiğinde takdir edilmeyen çocuk ileride hangi davranışları yapıp yapmamasının doğru olacağı konusunda kararsızlık yaşar. İstenen davranışı gösteren çocuğun ebeveyn tarafından

desteklenip takdir edilmesiyle birlikte kendi kendine karar verebilen bir çocuk olması beklenir (Yavuzer, 2003b).

Ebeveyn çocuk etkileşiminde ebeveyn tutumlarının önemine vurgu yapılmaktadır (Oral, 2015). Çocukların pozitif kişilik özellikleri geliştirmesinde, gelişim dönemlerini sağlıklı bir şekilde geçirmesinde ebeveyn tutumunun rolü büyüktür (Güler Yıldız, 2017). Aynı zamanda çocuğun okul başarısı açısından da ebeveyn tutumu yadsınamaz niteliktedir (Çetinkaya, 2014).

Ebeveyn tutumlarının sağlıklı olmasında; arzulanan özellikleri olan bir çocuğa sahip olamama, çocuğun cinsiyeti, kişilik özellikleri veya istenmeden dünyaya gelen çocuklar gibi sebepler birer etkidir. Bunların dışında anne babanın çocukluk yıllarında kendi ebeveyniyle olan iletişimleri ve ilişkileri; eşlerin birbirleriyle kurdukları iletişimin sağlıklı olup olmaması, eşlerin birbirlerinin kişiliklerini tamamlayamaması ve gerçeklerden uzak hayat sürmeleri de etkileyen faktörlerdendir (Cüceloğlu, 2001a; Aydoğmuş ve ark., 2010).

Bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda her ebeveynin çocuk yetiştirme yaklaşımı farklıdır. Yaklaşımları, davranışları ve tepkileri hiçbir ebeveynle aynı değildir. Bakıldığında, ebeveyn sayısı kadar ebeveyn tutumu vardır. Bununla birlikte ebeveynler de zaman içinde çocuklarına farklı tutumlarla yaklaşabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2011).

Alanyazın incelendiğinde çocuklara karşı sergilenen ebeveyn tutumlarının benzerlikleri ve birbirlerine yakın yönleri bakımından gruplandırıldığı ve çeşitli ebeveyn tutumlarının kategorize edildiği görülmektedir. Yapılan gruplamalar genel özellikler bağlamında ele alınmaktadır. Bazı ayrıntılı bilgiler kişiden kişiye değişmekte, kesin sınırlar bulunmamaktadır (Kulaksızoğlu, 2011).

Baumrind (1978) ebeveyn tutumlarını üç alt başlık altında ele almıştır.

- 1) Bilinçli otoriter (Açıklayıcı-otoriter) tutum
- 2) İzin verici tutum

3) Yetkeci tutum.

Yavuzer (2003a) ise ebeveyn tutumlarını aşağıdaki gibi gruplandırmıştır.

- 1) Baskılı ve otoriter ebeveyn tutumu
- 2) Gevşek ebeveyn tutumu
- 3) Dengesiz ve kararsız ebeveyn tutumu
- 4) Koruyucu ebeveyn tutumu
- 5) İlgisiz ve kayıtsız ebeveyn tutumu
- 6) Güven verici, destekleyici ve hoşgörülü ebeveyn tutumu.

Kulaksızoğlu (2011) da ebeveyn tutumlarını üç alt başlıkta toplamıştır.

- 1) Eşitlikçi ve demokratik ebeveyn tutumu
- 2) Müdahaleci ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumu
- 3) Baskıcı ve aşırı otoriter ebeveyn tutumu.

Görüldüğü gibi alanyazında oldukça farklı çeşitlilikte ebeveyn tutumları ileri sürülmektedir. Anne babalık tutumlarının duygusallıktan uzak demokratik/eşitlikçi, izin verici, yetkeci, otoriter şeklinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Hâlbuki ebeveyn çocuk ilişkileri fiziksel yakınlık ve maddi ihtiyaçların dışında duygusal sıcaklık, yakınlık ve duygusal ihtiyaçların karşılanmasını içermektedir. Bu nedenle, bu araştırmada ebeveyn tutumları; duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilikten oluşan üç alt boyut şeklinde ele alınmıştır. Bu ebeveyn tutumlarını inceleyecek olursak;

Duygusal sıcaklık, ebeveynin çocuğuna karşı özenli davranması, şefkat göstermesi, çocuğunu desteklemesi, koşulsuz sevmesi, çocuğunun olumlu davranışlarına onay vermesi, takdir etmesi, bireyselliğine saygı duyması ve kabul etmesi anlamına gelmektedir. Aşırı koruyuculuk ise, ebeveynin çocuğunun güvenliği için aşırı seviyede endişeli olması, çocuğuna aşırı müdahaleci davranması, çocuğunun başarısıyla ilgili fazlaca beklentiye girmesi ve çocuğuna karşı suçluluk hissetmesini içermektedir. Son olarak reddedicilik ise, ebeveynin

çocuğuna karşı düşmanlık ve nefret duygusu göstermesi, kolayca ceza verebilmesi, eleştirmesi ve çocuğun suçluluk hissetmesini kapsamaktadır (Li, Wang ve Zhang, 2012; Skinner ve ark., 2005; Penelo, Viladrich, ve Domènech, 2012; Visser, Winter, Vollebergh, Verhulst ve Reijneveld, 2013).

Ebeveyn Tutumları ile İlgili Araştırmalar

Ebeveyn tutumlarına ilişkin yapılmış olan araştırmalar incelenmiş, bulgularıyla birlikte değerlendirilmiştir. Alanyazında ebeveyn tutumlarının birçok değişkenle birlikte incelendiği bilinmektedir. Araştırmalarda ebeveyn tutumları ile davranış problemleri, atılganlık düzeyleri, kararsızlık düzeyleri, öznel iyi oluş, özsaygı, sosyal destek, madde kullanım bozukluğu, öfke ifade tarzı, örselenme yaşantıları, algılanan sosyal destek ve psikolojik sağlık gibi değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Bu bölümde ebeveyn tutumları üzerine yapılan araştırmalar kronolojik sıralamaya uygun olarak ele alınmıştır.

1982’de Güneysu tarafından gerçekleştirilen araştırmada, çocukların algıladıkları ebeveyn tutumları ile davranış problemleri arasında ilişkinin var olup olmadığı, ilişki varsa ne yönde bir ilişkinin olduğu incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini; Ankara ilinde bulunan üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki bölgelerden seçilen farklı üç ilkokulda 4. ve 5. sınıfta okuyan 229 öğrenci oluşturmuştur. Davranış problemlerinin ölçümü için çocuklara “Davranış Problemleri Listesi”, anne baba tutumları için ise “Bronfenbrenner Anababa Davranış Anketi” uygulanmıştır. Çocukların algıladıkları ebeveyn tutumlarıyla davranış problemleri arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Ebeveyni tarafından cezalandırılan ve ilgilenilmeyen çocuklarda iletişim problemlerinin, kişilik problemlerinin ve autistik problemlerin anlamlı bir şekilde daha fazla gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveyn tutumları ile yapılan bir başka araştırmada, ebeveyn tutumları ile atılganlık arasındaki ilişki incelemiştir (Saruhan, 1996). Araştırmanın örneklemini, Ankara ilinde lise son sınıfta öğrenim gören 15-19 yaş aralığında bulunan öğrenciler oluşturmuştur. Atılganlık

özelliklerine sahip olan öğrenciler anne ve babalarını demokratik tutuma sahip olarak algılamakta, atılgan olmayan öğrenciler anne ve babalarını otoriter tutuma sahip olarak algılamışlardır.

Bir başka araştırmada ise algılanan ebeveyn tutumları ile kararsızlık arasındaki ilişki incelenmiştir (Yılmaz, Aytekin, 2009). Araştırmanın örneklemini Tuzla, Pendik ve Maltepe ilçelerinde öğrenim gören 300 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada anne ve babalarını demokratik algılayan çocukların kararsızlık düzeylerinin daha düşük olduğu, anne ve babalarını otoriter ve koruyucu algılayan çocukların ise kararsızlık düzeylerinin daha yüksek bulunduğu sonucu elde edilmiştir.

Türkmen (2011) tarafından yapılan bir araştırmada ise öznel iyi oluş düzeyine anne baba tutumlarının etki edip etmediği ve ikisi arasındaki ilişkiye sosyal destek ve özsaygının aracılık etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 369 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Ebeveyn tutumlarının algılanan sosyal destek ve özsaygı ile ilişkili bulunduğu ve anne ve baba tutumlarının öznel iyi oluşa etki edebileceği; bu durumun sosyal destek ve özsaygı düzeyi aracılığıyla olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Öznel iyi oluş ile algılanan sosyal destek ve özsaygının ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Anne baba tutumu ile ilgili bir araştırmada madde kullanımına ilişkindir. Bu araştırmada madde kullanım bozukluğu ile anne baba tutumu, aile işlevleri ve çift uyumu arasındaki ilişki incelenmiştir (Öngel-Atar, 2013). Araştırmanın örneklemini; madde kullanım bozukluğu teşhisi konulan 14-18 yaşları arasında bulunan 50 ergen hasta, 50 sağlıklı ergen ve onların ebeveynleri oluşturmuştur. Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin aileleri kontrol grubuyla karşılaştırıldığında aile birlikteliklerinin ve çift uyumlarının düşük olduğu, genel işlevlerde de problemlerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öfke ifade tarzları ile algılanan anne baba tutumu ve örselenme yaşantıları arasındaki ilişkiyi inceleyen Acar'ın (2015) araştırmasının örneklemini; altı, yedi ve sekizinci sınıfta

öğrenim gören 296 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda çocukların algıladıkları reddedici anne baba tutumlarının çocukların sürekli öfkesinin yüksek olması, öfke kontrolü sağlamada zorlanması ve öfke ifade tarzı ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Anne baba tutumlarıyla ilgili bir diğer araştırma ise Akdeniz (2017) tarafından yapılan algılanan ebeveyn tutumu, algılanan sosyal destek ve bilişsel duygu düzenleme ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkindir. Araştırmanın örneklemini Ankara'nın Emek semtinde öğrenim gören 10-15 yaş aralığındaki kız ve erkek öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmada, anne tutumlarını reddedici algılayan ve babalarını aşırı koruyucu tutuma sahip olarak algılayan ergenlerin psikolojik belirti puanlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aidiyet Duygusu

Aidiyet kavramı; kelime anlamı olarak, ilişkinlik ve ilgi olarak karşımıza çıkar (Türk Dil Kurumu, 2018b). Aidiyet kavramı çeşitli şekillerde yönlendirilebilir. Aidiyet duygusu bir bireye, kavrama, eşyaya, topluluğa, etnik bir gruba veya sosyal bir kategoriye karşı hissedilebilir. Bu unsurlar bireysel farklılıklar ve bireyin kendini nitelendirdiği kavramlara bakılarak daha da çoğaltılabilir (Alptekin, 2011).

Ait olma duygusu iki ana unsur ele alınarak tanımlanmaktadır. Bunların birincisi, katıldığında kendine değer verildiğini ve ilgi gösterildiğini bilmek ve hissetmek; ikincisi, kendini bulunduğu grubun parçası veya o grubun üyesi hissetmektir (Shlomi, 2010).

Bu durumda aidiyet duygusunun psikolojik ve sosyolojik boyutlarının ayrı ayrı değerlendirilmesine ihtiyaç duyulur.

Aidiyet kavramını nesnel bir şekilde, bir başka tanımla değerlendirecek olursak,

(1) Gerek kendi, gerekse başkalarına göre önemli insanlar, gruplar, nesnelere, organizasyonlar, ortamlar, ya da manevi boyutların kişiye değer vermesi,

(2) Kişinin diğer insanlar, gruplar, nesnelere, kuruluşlar, ortamlar ile uyum içinde yaşayıp, manevi boyutlarını paylaşmasıdır (Hagerty ve ark., 1992).

Birey doğumuyla birlikte katıldığı sosyal çevreye, bulunduğu ortama aidiyet hissetmeye başlar. Büyümesi yeni çevreler edinmesiyle birlikte kendi seçimleri sonucu yeni sosyal çevrelere (etnik kimlik, din, dil, arkadaş grupları, meslek vb.) ve aidiyet duygularına adımlar atar. Söz konusu gruplar ya da aidiyetlikler süreğen olmayabilir, değişebilir (Alptekin, 2011).

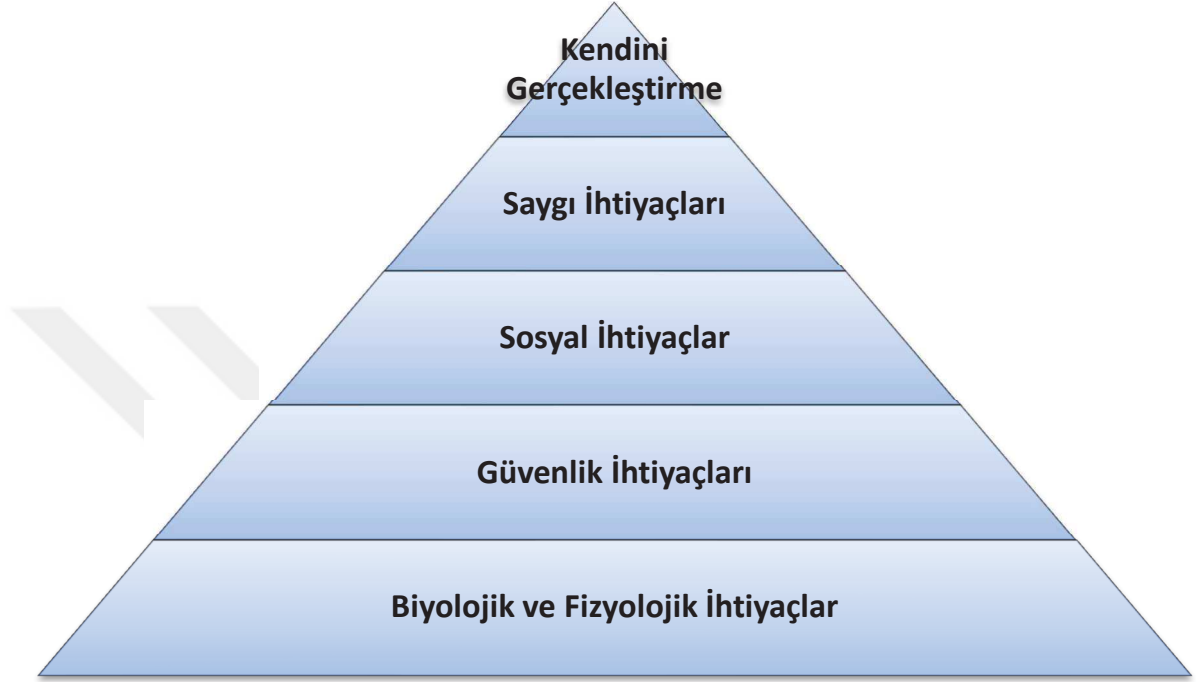
Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve aidiyet duygusu. Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisinde yemek, içmek ve barınmak gibi temel ihtiyaçların yanında; bir kişiye, bir topluluğa veya bir etnik gruba ait olmayı hissetmenin de bir ihtiyaç olduğunu ileri sürmüştür (Aydın, 2016).

Abraham Maslow 1954 yılında, ilk olarak insanların tatmin olma duygusunu nasıl yaşadığına dair teorisini tanıtan “Motivasyon ve Kişilik”i yayımlamıştır (Gawel, 1997). Maslow aynı yıl içinde, insanlara ait tüm güdülerini önem sırasına göre (alt ve üst seviyedeki ihtiyaçları tanımlama) gruplandırmıştır. Maslow’a göre üst seviyedeki ihtiyaçları karşılamak için düşük seviyedeki ihtiyaçlar belli oranda karşılanmalıdır. Alt basamaklardaki güdüler genellikle basit ve fizyolojiktir. Basamaklardan yukarıya çıktıkça güdüler kompleks bir hal almaya başlar. Örneğin; diğer insanlarla iyi geçinme, onlar üzerinde olumlu intiba bırakma isteği gibi. Ulaşılabilen nihai basamak kendini gerçekleştirme basamağıdır. Teoriye göre düşük seviyedeki ihtiyaçlar engellendiği zaman yerine getirme ihtiyacı daha da güçlenecektir. Örneğin; insan yiyeceksiz kaldığında zamanla daha da acıkacaktır. En üst basamak kendini gerçekleştirme seviyesine doğru olan ilerleme, şartlar ve imkânların değişmesine bağlı alt basamaklardaki ihtiyaçların karşılanamamasıyla bozulabilir. Boşanma ve iş kaybı gibi yaşam deneyimleri, bireyin hiyerarşinin seviyeleri arasında dalgalanmalara neden olabilir (Güvenç, 2002; McLeod, 2007).

Maslow (1954), insan ihtiyaçlarının bir hiyerarşi içinde düzenlendiğini öne sürerek yemeden yaşamaları mümkün olmayan insanların, fazlaca yemek olduğunda ve karınlarını

kolayca doyurabildiklerinde ne olacağını merak etmiştir. Fazlaca yemeği olan insanlarda daha üst düzeyde ihtiyaçların ortaya çıktığını gözlemlemiştir. Alt düzeydeki ihtiyaçların tatmin edilmesiyle daha üst düzeyde ihtiyaçlar ortaya çıkmakta ve yaşam böyle devam etmektedir.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi Şekil 1'de görüldüğü gibidir.

Şekil 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi.

Beş aşamalı modelin orijinal hiyerarşisi şunları içerir (Maslow, 1943; McLeod, 2007):

1) Biyolojik ve Fizyolojik İhtiyaçlar: Hava, yiyecek, içecek, barınak, sıcaklık, cinsiyet, uyku gibi ihtiyaçlardır. Motivasyon teorisinin başlangıç noktası kabul edilir. Homeostaz kavramı (su, kan, tuz, şeker, protein, yağ, kalsiyum, oksijen, sabit hidrojen iyonu ve kanın sıcaklığının dengede tutulması) önemlidir. Verilen örnekler vücudun dengesinin sağlanması adına daha da genişletilebilir.

2) Güvenlik İhtiyaçları: Tehlikelerden korunma, güvenlik, düzen, yasa, istikrar, korkudan kurtulma gibi ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçların çocuklar için önemi büyüktür. Anne babasından adaletsizlik veya tutarsızlık gören, yaşadığı karmaşaları çözülmeyen çocuk dünyayı da tamamen güvensiz bulabilir.

3) Sosyal İhtiyaçlar: Aidiyet ve sevgi ihtiyacıdır. Çalışma grubundan, aileden, arkadaşlardan, romantik ilişkilerden beklenen bir ihtiyaçtır.

4) Saygı İhtiyaçları: Başarı, ustalık, bağımsızlık, statü, saygınlık, kendine saygı gösterme ve diğerlerinden saygı görme ihtiyacıdır.

5) Kendini Gerçekleştirme İhtiyaçları: Kişisel potansiyelin ortaya konulması, kişisel gelişim ve zirve deneyimlerini bulma davranışlarının görülmesi beklenir. Bu aşamada amaç birey olarak potansiyelini keşfedip, bu potansiyeli en ileri seviyelere çıkarmaktır.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde Şekil 1'de görüldüğü gibi aidiyet ihtiyacı üçüncü basamakta yer alır (Maslow, 1943; McLeod, 2007). Maslow'un teorisine göre ait olma ihtiyacı evrenseldir. Ruh sağlığı için aidiyet duygusu çok önemli görülmüştür (McLaren Jude ve McLachlan, 2008). Buna ek olarak aidiyet ihtiyacı, davranışları motive eden temel bir insan gereksinimi olarak kabul edilir (Maslow, 1954).

Glasser (1994) ise insanların temel gereksinimlerini ait olma, güç, özgürlük ve eğlence olmak üzere dört başlık altında incelemiştir (akt. Öner, 2006). Glasser'e göre aidiyet ihtiyacı insanlarla olan ilişkilerden karşılanır. Bu ihtiyacı karşılayamayanlar yalnız başına kalmalarından dolayı intihar girişiminde bulunabilirler (Chubb ve Fertman, 1992).

Aidiyet duygusunun depresyon ve stresle ilişkisini inceleyen bir araştırmada, depresyon ve stres ile aidiyet duygusu arasında negatif yönlü bir korelasyona ulaşılmıştır (Choenarom, Williams ve Hagerty, 2005). Algılanan stresin artmasının ve düşük aidiyet duygusunun depresyon üzerinde doğrudan etkilerinin olduğu bulunmuştur. Aidiyet duygusunun eksikliğinin depresyonun habercisi olabileceğine işaret edilmiştir.

Aile Aidiyeti Duygusu

Psikolojik, fizyolojik ve biyolojik kuramlar; insanların gelişiminde sosyal becerilerin ve ilişkilerin, bununla birlikte ait olma duygusunun etkisini kapsamlı olarak araştırmıştır. Bu kavramların öneminin büyük olduğunun anlaşılmasıyla birlikte araştırmalar günümüze kadar

devam edegelmiştir ve halen de araştırılmaktadır (Ersanlı ve Koçyiğit, 2013). Çocukların ailelerine ait olduklarını hissetmelerine katkıda bulunan faktörler hakkında çok az şey bilindiği ve bununla ilgili araştırmaların yapılmasının gerekliliği yine çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir (King ve ark, 2015).

İnsanlar doğumlarından itibaren gelişim ve değişim içindedirler. Bu gelişim sürecinde çocuklar aidiyet duygularını sorgulamaya başlarlar, kim olduklarını anlamaya çalışırlar. Kim olduklarına dair algıları, aileleri ve değerleri hakkındaki anlayışlarıyla şekillenir. Çocukların ailelerine, akranlarına ve buldukları topluma karşı hissettikleri aidiyet duygusunun artmasıyla birlikte, duygusal olarak daha güçlü olmaları, kendilerine güvenmeleri ve zorluklarla baş edebilme becerilerinin daha iyi seviyede olması beklenir. Bu, onların öğrenme süreçleri ve gelişimleri için önemli bir faktördür (National Council for Curriculum and Assesment, 2009).

İnsanlar birbirleriyle tanışırken nerelisin, ne iş yapıyorsun, kimlerdensin, kardeşin var mı gibi sorular sorarlar. Sorulan soruların altında muhtemelen kişinin aidiyetlerinin ne olduğunu öğrenme amacı yatar. Bireyde bulunan aidiyetler birleşerek sosyal ilişkilerine dahi yön verir. Söz konusu aidiyetler toplumu da büyük oranda etkiler (Alptekin, 2011). Aidiyet duygusunun temeli aileden gelir ve aidiyet duygusu yaşamın devamında sosyal çevreyle birlikte genişler.

Bireyler aidiyet duygusuna, hayatları boyunca en çok ergenlik dönemi ve genç yetişkinlik döneminde ihtiyaç duyarlar (Öztürk, Nazik Sevindik ve Yaman, 2006). Ergenliğin ilk yıllarındaki bireylerin, daha ileri ergenlik döneminde bulunanlara göre aile aidiyeti duygularının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (King ve Boyd, 2016). Bu açıdan erken ergenlik dönemi ve ergenlikten hemen önceki dönem yani orta çocukluk dönemi aidiyet duygusunun gelişmesi adına önem gösterilmesi gereken bir dönemdir.

Orta çocukluk dönemindeki çocuklar için aileleri, hayatlarına ve psikolojik

sağlıklarına halen yön veren en önemli faktör konumundadırlar. Orta çocukluk dönemindeki çocukların ailelerine hissettikleri bağlılık genel itibariyle devam etmektedir. Bu dönem çocuğun aile içindeki değerlendirmesinin yapılması ve ailede yaşanan problemlere müdahalede bulunulması için fazlaca gelişme kat edilebilecek bir zaman dilimidir. Bu açıdan kritik ve önemlidir (Steiner, 2007). Yine aynı dönemdeki çocuklar aileleri, arkadaşları, komşuları veya toplum tarafından kabul edildiğini ve sevildiğini hissetmek ister. Çocuklar bu aidiyet duygusunu yaşayamazlar ise kendilerini reddedilmiş, önemsiz ve boşlukta yaşayan biri olarak görebilirler (Yavuzer, 2014).

Bir araştırmada, çocukların ailelerine olan aidiyet duygularına yönelik düşüncelerinin ve duygularının, çocuğun iyi olma hali ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Cavanagh, 2008). Diğer bir araştırmada olumlu ev ortamının ve aile aidiyeti duygularının bireyin gelişimini desteklediği ifade edilmiştir (King, Boyd ve Pragg, 2016).

Aile hakkında ipucu verecek kavramlardan biri de aile dilidir. Aile bireylerinin aile dilinin incelenmesiyle birlikte aile üyeleri arasındaki sosyal ilişkiler, bireyler arasındaki bağlar ve ayrılıklar daha kolay bir şekilde anlaşılır (Ribbens McCarthy, 2012). Anne ve baba arasındaki olumlu ilişkiler çocuğun anne ve babasını benimsemesinde önemli bir yere sahiptir (Yıldırım, 2006). Güçlü ebeveyn ilişkilerinin aile aidiyeti duygusunu teşvik ettiği belirtilmektedir (King ve ark., 2017). Ebeveynin duygusal sıcaklığının çocuğun aileye olan bağlılık hissinde önemli rol oynadığı ileri sürülmektedir (Skinner ve ark., 2005).

Sağlıklı aile düzeninde bireyler ailenin birer ferdi oldukları için mutludurlar. Ailede herkesin görev ve sorumlulukları bellidir ve herkes görevini yapar. Aile bireyleri arasında pozitif bir duygusal bağ vardır. Aile bireyleri birbirlerine bağımlı değildirler; fakat birbirlerine yardım etmekten mutluluk duyarlar. Aile bireyleri birbirlerinin duygu ve düşüncelerine önem ve birbirlerine değer verirler. Bireyler daha kolay bir şekilde kendilerini ailelerine ait hissederler. Toplum ile aralarında dengeli bir ilişki vardır. Ne toplumdan uzak kalırlar, ne de

toplum baskısıyla hareket ederler (Cüceloğlu, 2001b).

Aile bireylerinin birbirleriyle kaliteli iletişim kurmasının, ilgiyi, sevgiyi, motivasyonu ve kabul hissini artırdığı söylenebilir (Arıkan, 2011). Aile ilişkilerinin tamamı çocukların aile aidiyeti duyguları ile ilintili olsa dahi ebeveynle olan ilişkilerin rolü her zaman daha önemli boyuttadır. Bununla birlikte kardeş ilişkilerinin niteliği değerlendirildiğinde kardeş ilişkilerinin de aile aidiyeti duygusuna etki ettiği söylenebilir (King ve Boyd, 2016; McHale, Updegraff ve Whiteman, 2012).

Çocukların anlaşıldıkları, desteklendikleri ve aile üyelerinin keyifli deneyimleri paylaştıkları olumlu bir ev ortamı, daha büyük aile grubuna ait olduklarını hissetmelerine yardımcı olabilir (King ve Boyd, 2016). Bununla birlikte aile içinde yaşanan anlaşmazlıklar, kötü alışkanlıklar, sorumlulukların yerine getirilmemesi aile bireylerinin birbirlerinden uzaklaşmalarına ve aidiyet duygularına zarar gelmesine yol açabilir. Aile içindeki bu ayrılıklar sağlıksız tutumlarla birlikte çocukların problem çözme becerilerindeki eksikliğe, saldırganlık davranışlarının artmasına, ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişim probleminin artmasına ve aile ilişkilerinin zayıflamasına yol açabilir (Camadan, Karataş ve Bozali, 2017).

Araştırmalar, aileye aidiyet duygusunu hissetmenin duygusal problemler, şiddet, madde kullanımı ve akademik başarı problemleri gibi olumsuz sonuçlara karşın önemli bir koruyucu faktör olduğunu göstermektedir (Cavanagh, 2008; Crosnoe ve Elder, 2004; King ve ark., 2017). Ebeveynin çocukla iletişim kurma seviyesindeki zayıflık, aile içinde kendini ait hissedememesi, fiziksel veya psikolojik şiddete maruz kalması, çocuğun kimliğine değer verilmemesi ve önemsenmemesi çocuğun aidiyet duygusuna zarar verebilmekte ve çocukta ruhsal rahatsızlıklara sebep olabilmektedir (Özkan, 2000).

Aile Aidiyeti Duygusu ile İlgili Araştırmalar

Bu bölümde aile aidiyeti duygusu konusunda yapılan çalışmalar kronolojik sıralamaya uygun bir şekilde verilmiştir.

Leake (2007) tarafından yapılan çalışmada, ergenlerin aile aidiyeti ile ilişkili olduğu düşünülen bazı faktörleri araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini 14-19 yaş aralığında bulunan 60 birey oluşturmuştur. Katılımcılara Leake tarafından 2003 yılında revize edilen 10 maddelik Aile Aidiyet Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu uygulanmıştır. Çalışma sonucunda üvey babanın bulunduğu aile ve üvey annenin bulunduğu aile ile aile aidiyeti arasında anlamlı bir farklılaşmanın bulunmadığı öğrenilmiştir. Yaş ile aile aidiyeti arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ergen ile ebeveyn ve üvey ebeveyn arasındaki ilişkilerin aile aidiyetini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Üvey kardeşin varlığı ile aile aidiyeti arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Bir başka çalışmada King ve arkadaşları (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. “Ergenlerin Üvey Ailelerdeki Aile Aidiyeti Algıları” başlıklı çalışmada, aile aidiyeti ile ilişkili olabilecek bir kısım değişkenler incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 7-12. sınıflar arasında öğrenim gören 20745 ergen oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda üvey baba ve ergen ilişkisinin algılanan kalitesinin özellikle de anne ergen ilişkisinin algılanan kalitesinin aile aidiyeti duygusu ile güçlü şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aile aidiyetine ilişkin bir diğer çalışma ise iki biyolojik ebeveynli aileye olan aidiyet duygusunun araştırılmasına ilişkindir (King ve Boyd, 2016). Çalışmada, aile aidiyeti ile aile üyeleri arasındaki bağların ilişkisi incelenmiştir. Olumlu evlilik ilişkisinin ve ebeveynle yaşanan ilişkilerin kalitesinin aile aidiyeti duygusu ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne ve babalarla iletişimin pozitif olmasının önemli olduğu bilgisi elde edilmiştir.

Bir çalışmada da tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip öğrencilerin aile aidiyetleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı; anlamlı bir farklılık var ise ne yönde olduğu incelenmiştir (Aslantürk, 2017) Öğrencilere araştırmanın nicel kısmında, Kişisel Bilgi Formu ve Aile Aidiyet Ölçeği; nitel kısmında ise görüşme formları uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini, nicel kısımda 383’ü tam aileye sahip, 383’ü tek ebeveyne sahip toplamda 766

üniversite öğrencisi; nitel kısımda 13'ü tam aileye sahip 13'ü tek ebeveyne sahip toplamda 26 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda tek ebeveyne sahip öğrencilerin aile aidiyeti duygularının tam aileye sahip öğrencilerin aile aidiyeti duygularından anlamlı düzeyde daha düşük olduğuna ulaşılmıştır.

Saki (2018) tarafından üniversite öğrencileri ile yürütülen çalışmada ise aile aidiyeti düzeyi ile cinsiyet, sınıf düzeyi, öğrenim görülen bölüm, aile yapısı ve spor yapma amacı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgusu elde edilmiştir. Toplam aile aidiyetine bakıldığında kız öğrencilerin toplam aile aidiyetlerinin erkek öğrencilerin toplam aile aidiyetlerinden anlamlı düzeyde daha yüksek seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güneş (2018) ise tez çalışmasında, genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin aile aidiyet duygusunun ve duygu düzenlemeye dayalı öz-yeterlik algısının güvengenlik ve utangaçlık duygularını yordayıp yordamadığını araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini 655 genç yetişkin oluşturmuştur. Katılımcılara; Kendini Belirleme (Güvengenlik) Ölçeği, Utangaçlık Ölçeği, Duygusal Düzenlemede Öz-yeterlilik Ölçeği ve Aile Aidiyet Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada genç yetişkinlerin güvengenlik ve utangaçlık algılarıyla duygu düzenlemede öz-yeterlik ve aile aidiyeti arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmalar incelendiğinde, aile aidiyeti duygusunun birçok değişkenle çalışılmış olduğu görülmektedir. Özellikle üvey ailelerdeki çocukların ve tek ebeveynli ve biyolojik ebeveynli çocukların aile aidiyeti duygularının ölçüldüğü araştırmaların alanyazında yer aldığı görülmektedir. Bunlarla birlikte ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duygusu arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmaya rastlanamamıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde farklı yaş gruplarının çalışıldığı görülmekle birlikte orta çocukluk dönemine ilişkin çalışmaların olmadığı da ifade edilebilir.

Empati

Empati kavramının tarihsel gelişimi. Empati (eşduyum) kavramı ilk kez Aristo tarafından kullanılmıştır (Gülseren, 2001). Empati kavramına bakıldığında, geçmişten günümüze kadar çok farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Empati kelimesinin kökeni araştırıldığında, bu kelimenin Almancadaki “einführung” ve Yunancadaki “empathera” kelimelerinden ortaya çıktığı bilinmektedir (Döğüşen, 2010).

Theodor Lipps 1903 yılında “einführung kuramı”nı geliştirmiştir ve bu kurama göre einführung’un anlamı hareketsel taklitçilik anlamına gelmektedir; yani taklit etme yeteneği anlamında kullanılmaktadır (Ünal, 1972).

1950’li yılların sonlarına kadar ise empati bilişsel yetenek olarak görülmüştür. Bir kişinin karşısındaki kişinin özelliklerini bilmesi, kendini o kimsenin yerine koyarak o kişi hakkında değerlendirme yapabilmesi anlamına gelmektedir. 1960’lı yıllardan itibaren ise empatinin duygusal boyutunun üzerinde durulmuştur. Bu yaklaşıma göre empati kurmanın şartı empatinin bilişsel yönünden geçmektedir. Bilişsel yönle beraber empatinin duygusal yönünün var olmasıyla empatik tepki tamamlanmış olur (Dökmen, 1988).

1970’li yıllarda empati kavramı karşısındaki kişinin duygularının anlaşılması ve bu duygulara tepki verilmesi olarak tanımlanmıştır. Diğer bir deyişle kişi kendi duygularına değil karşısındaki kişinin duygularına odaklanır (Batson, Fultz ve Schoenrade, 1987). 1996 yılında bir kısım İtalyan nörolog tarafından insan beyninde bulunan ve ayna nöron denilen nöronlara ulaşılmıştır. Ayna nöronların karşısındaki kişinin hissettiklerini ve davranışlarını yansıtmak amacıyla insan bedeninde uyarlandıkları bulunmuştur. Bu bilgilerden yola çıkarak empatik tepkilerin düşüncelerimizin yanı sıra daha çok beynimizde ve bedenimizde olduğu sonucuna varılmıştır (Cormier ve Hackney, 2013).

Empati ile ilgili önemli çalışmaları olan fazlaca bilim insanı bulunmakla birlikte empati denildiğinde akıllara Carl Rogers gelmektedir. Psikoterapide empati kavramının

önemli bir yerde olmasında Rogers'ın katkısı büyüktür. Onun empati kavramı hakkında yaptığı tanımlar yıllar içerisinde değişikliğe uğramıştır. Rogers empati kavramını net çizgilerle tanımlamayı tercih etmemiştir (Dökmen, 1988).

Empati tanımları. Empatinin birden çok tanımı vardır. Günümüzde “empati” denildiğinde akla gelen ilk kişi Carl Rogers, ilk çalışmalar ise onun çalışmalarıdır. Rogers'ın ismi ile empati kavramı neredeyse eş değer seviyede tutulmaktadır (Dökmen 2004).

Empati, bir kimsenin bir olaya veya duruma yönelik, karşısındaki kimsenin duygu ve düşüncelerini tüm boyutlarıyla ele alması, doğru bir şekilde anlaması, duygularını hissedebilmesi ve bunları o kimseye iletme sürecidir (Rogers, 1983).

Empatinin Rogers'ın yaptığı tanımın dışında tanımları da yapılmıştır. Kimi tanımda empati bilişsel yetenek olarak görülmüştür. Karşısındaki kişinin duygularını algılama, anlamlandırabilme yeteneği olarak tanımlanmıştır (Barnett, 1990). Kimi tanımda ise empatinin farklı bir boyutunun olduğuna, bunun da duygusal boyut olduğuna değinilmiştir (Öz, 1998). Bir diğer tanıma göre, karşısındaki kişinin duygularını hissedebilme becerisi olarak tanımlanmıştır (Mehrabian ve Epstein, 1972).

Diğer yandan empati tanımlanırken empatinin bilişsel ve duyuşsal yönlerinden bahsedilmektedir (Hoffman, 1982). Duygusal empati, kişinin duygularının aynı şekilde hissedilip bunun aktarılması iken bilişsel empati, karşısındaki kişinin duygularının algılanabilmesi için onun bakış açısıyla bakma süreci anlamına gelmektedir (Gladstein, 1983). Empati kurma aşamasında, hem bilişsel hem duyuşsal boyutların yüksek düzeyde olması sonucu farkındalık seviyesinin artacağı ve beklenen iletişimin gerçekleşeceği belirtilir (Öz, 1998). Voltan Acar (2013), empati kurma aşamasında objektif olmanın gerekliliğinden, empati kurarken o duyguların içine girmemenin, duygularda boğulmamanın öneminden ve empatinin duygu ve içerik yansıtması olmak üzere iki boyutlu olduğundan bahsetmiştir.

Empati kavramına tek bir tanım yapmak imkânsızdır; çünkü empati kavramı gün

geçtikçe değişmiş yerine farklı anlamlar kullanılmagelmiştir ve bir kısım araştırmacılar empati denilince farklı anlamlar çıkarmaktadırlar (Dökmen 1988). Empati kurmada ilk aşama etkin dinleme ile başlar. Empati kuran kişinin algılarının açık olması ve bu algıları açık bir şekilde kullanması gereklidir. Etkin dinlemenin empati kurmada büyük faydasının olduğu; fakat tek başına yeterli olmadığı bilinmektedir (Navaro, 2000).

Empatinin bir diğer tanımına bakıldığında üç aşamasının olduğu görölmektedir (Dögüşen, 2010 ve Dökmen, 1987).

- 1.) Bir kişi diğer bir kişiyle bir durum veya olay sonucunda empati kurabilir.
- 2.) Empati kuran kişi karşısındaki kişinin duygularını doğru ve kapsamlı bir şekilde algılar ve hisseder.
- 3.) Empati kuran kişi karşısındaki duygularını doğru bir şekilde anladığını ve hissettiğini sözel veya başka yollarla bildirir.

Empati ile ilgili yaklaşımlar. Empati ile ilgili yaklaşımlar Çıkarsama Kuramı, Rol Oynama Kuramı ve Heyecan Yanılsaması Olarak Empati olmak üzere üç yaklaşım şeklinde incelenebilir.

Çıkarsama Kuramı'na göre bir insanı anlamının yolu, o insanın davranışlarının, tavırlarının, hal ve hareketlerinin yorumlanmasından geçer. Karşımızdaki kişilerin içsel yaşantılarını ve psikolojik durumunu bilemeyiz. Bilebileceğimiz tek şey kendi yaşantılarımızdan yaptığımız gözlemlerdir. Yani yaşadığımız olaylar sonucu duygu ve düşüncemiz şekil alır ve ona göre tepki veririz. Sonuç olarak beden dilimiz yaşadıklarımızın özetidir. Davranışlar yaşanılanların aynası konumunda olabilir. Örneğin, öfkeli olduğunda kaşlarını çatıp kimse; kaşları çatık bir kişi gördüğünde de kendisinden yola çıkarak karşısındaki kişinin öfkeli olduğunu söyleyebilir. Kişiler kendi yaşadıklarıyla beden dilleri arasında bir bağ kurup bu bağı diğer kişilere de atfederler (Ünal, 1972).

Bu kuramda empati, bireyin kişiliğine uzak olan şeyleri anlamasını sağlar. Kişinin

kendisi için heyecansal önem arz etmeyen kişilerle empati yoluyla iletişim kurabilecekleri söylenir. Bununla birlikte kendine benzeyen kişileri veya önemseydiği ve değeri olan kişileri özdeşleşme yoluyla anlar. Empati hemen anlaşılamayan, çözülemeyen kavramların çözümlenmesine yarar (Ertürk, 2010). Bireysel farklılıklar göz önüne alındığında, kişilerin sadece beden diliyle ve davranışlarıyla değerlendirilmesinde yanı sıra düşülebileceğinin üzerinde durulur (Ünal, 1972). Empati kavramını yansıtırma olarak değerlendirmektedirler.

George H. Mead tarafından geliştirilen Rol Oynama Kuramı'na göre kişiler karşısındaki kişinin yerine geçerek veya taklit yaparak empati kurmaya çalışır. Yeni doğan bir bebekten yola çıkılırsa, bebeğin kendini başka kişilerden ayıramadığı görülür. Benliğinin farkında değildir. Zaman ilerledikçe bakımını yapan kişiyi taklit etmeye başlar, bakımı üstlenen kişi gülümser ise gülümser. Daha sonra etrafındaki diğer kişileri taklit etmeye devam eder. Bu davranışlar arasında ödüllendirilenler devamlılık kazanır. Evcilik oyunu da buna bir örnektir. (Ünal, 1972).

Kurama göre, bir kimsenin karşısındaki kişiyi taklit etmesi ve kendini karşısındaki yerine koyması yoluyla başkalarının bakış açılarını kavrar. Karşısındaki kişinin anlaşılması o kişinin davranışlarının yorumlanması yoluyla olur. Kişinin başkalarını kendi özellikleriyle değerlendirmesinin karşısındaki anlaşılmasında yanlışlıklara sebep olabileceği üzerinde durulur (Ertürk, 2010).

Harry Stack Sullivan tarafından ele alınan Heyecan Yanılsaması Olarak Empati Kuramı'na göre ise çocuk ile çocuğun bakımını sağlayan kişi arasında heyecansal bir bağ oluşur. Buna bildirişim denir. Olgun bir insan karşısındaki kişinin yüz ifadesinden, nefes alışverişinden ruh halini az çok çözümlenebilir (Jersild, 1954'ten akt. Ünal, 1972).

Kurama göre olgun insanlar az da olsa karşısındaki insanları anlarlar. Bu empatik özellik öğrenilmiştir. Bebeklerde de empatik beceri vardır. Onlar öğrenmeden karşısındaki kişilerin nasıl bir ruh hali içinde olduklarını anlayabilirler. Sullivan kimi insanlarda empatinin

ömürleri boyunca devam edeceğini belirtir (Ertürk, 2010).

Ebeveyn ve çocuk ilişkilerinde empatinin rolü. Aile bireyleri arasında iletişim problemleri yaşanabilir. Ailedeki bireylerin yaşadıkları problemlerde birbirlerini anlamaları oldukça önemlidir. Empatinin olmadığı durumlarda bireyler yaşanan olay ve durumları kendilerince yorumlar ve geniş açıyla bakma aşamasına geçemezler. Halbuki karşıdaki bireyi anlayıp onun yaşadıklarını hissedip bunun o bireye ifade edilmesi problemlerin çözümünde anahtar konumdadır (Döğüşen, 2010).

Empatik becerileri yüksek olan kişinin aile içinde eş ve çocukları arasındaki iletişimin kalitesini detaylı bir şekilde incelediği; kişiler arasındaki ilişkilerinde de duyarlı olduğu bilinir (Akkoyun, 1982). Çocuk psikologları, çocukların duygusal yönden sağlıklı bir şekilde gelişim sağlayabilmeleri için öncelikle sevildiğini hissetme gereksinimlerinin karşılanmasının önemine vurgu yapmıştır (Güngör Aytar, 2004).

Çocukların empatik becerilerinin gelişimi için ebeveynlerin çocuklarının duygularını ve düşüncelerini özgür olarak ifade etmelerine izin vermeleri bununla birlikte kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmaları gerekmektedir. Çocuk anlaşıldığını hissedemezse ebeveynin yaptığı empatinin bir faydasının olmadığı söylenebilir. Duygu ve düşüncelerini ifade edemeyen, etmesine izin verilmeyen çocukların açık ve doğru bir şekilde algılanamamaları ve anlaşılmamışlık duygusu yaşamaları olasıdır (Çetinkaya, 2014).

Anne ve babalar çocuklarıyla kurdukları iletişimde duyarlı olduklarında, çocuklardaki farklılığın kaynağını anlamaya çalışıp, duygular üzerine yoğunlaştıklarında yaşanan çoğu problemler çözülür, büyüme olasılığı olan problemlerin de üstesinden gelir (Döğüşen, 2010). Bununla birlikte fikirlerinde direten, kalıplaşmış yargıları olan ve eleştirel düşünemeyen ebeveynlerin çocuklarına yeterli düzeyde bir empatik tepki vermeleri beklenemez (Yıldırım, 2006). Ebeveynlerin, çocuklarının empatik eğilimleri konusunda rollerinin önemli olduğu yadsınamaz niteliktedir.

Ebeveyni tarafından empatik eğilimle yaklaşılan çocuklar kendilerini değer verilen, önemsenen ve kabul edilen bir birey olarak görürler. Empatik yaklaşımda bulunan çocuğun da çevresindeki bireylerle sağlıklı ilişkiler kurması ve bununla birlikte empatik becerilerinin gelişmesi olasıdır (Yıldırım, 2006). Empatik becerileri gelişmiş olan çocuk, çevresini daha iyi yorumlar, etrafındaki kişileri daha kolay anlar ve yaşanan sorunları daha kolay çözebilir; diğer çocuklarla daha kolay iletişim kurar ve çabucak kendini kabul ettirir; ayrıca uyum becerileri de gelişmiştir (Döğüşen, 2010).

Empati İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Alanyazında empati ile birçok değişkenin birlikte incelendiği görülmektedir. Bu bölümde empati konusunda yapılan çalışmalar kronolojik sıralamaya uygun bir şekilde verilmiştir.

Yılmaz Yüksel (2003) tez çalışmasında, ilköğretim öğrencilerine uygulanan empati eğitim programının empatik becerilere etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, 4. sınıfta öğrenim gören 20 öğrenci oluşturmuştur. 10 kişi deney grubu, 10 kişi kontrol grubuna alınmıştır. Deneyde ön test-son test yöntemi uygulanmıştır. Deney grubundaki öğrencilerin empati düzeylerini artırmaya yönelik eğitim programı uygulanmış, kontrol grubuna ise çeşitli konularda konuşmalar yapılmıştır. İki grupta da aynı vakitlerde haftada bir defa olmak üzere toplanılmıştır. Empati eğitim programı sekiz hafta sürmüştür. Empati eğitim programı uygulanan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bir başka çalışmada, empati eğitiminin saldırganlığa etkisi araştırılmıştır. 10-11 yaşlarındaki öğrencilere empati eğitim programı uygulanmış, programın saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi ön test-son test modeli ile sınanmıştır (Taner Derman, 2011). Çalışmada, empati ile saldırganlık arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Empati programının uygulanması sonucu öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde azalmanın olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Empati eğitim programından kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla faydalandıkları belirtilmiştir.

8. sınıf öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada ise empatik beceri ve etkili iletişim eğitiminin söz konusu becerilere etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır (Gemci, 2012). Çalışmada 15 öğrenciyi deney grubuna, 15 öğrenci de kontrol grubuna alınmıştır. Deney grubuna haftada bir defa olmak üzere on hafta içerisinde on oturumluk Etkili İletişim ve Empatik Beceri Eğitimi uygulanmıştır. Ön test-son test yöntemi ile bulgular analiz edildiğinde, eğitim programının öğrencilerin iletişim becerileri üzerinde bir etkisinin olmadığı, empatik beceriler üzerine ise etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ciminli'nin (2016) tez çalışmasında ise sanal zorbalık ve mağduriyet ile empati ve kişilik arasında bir ilişkinin olup olmadığı, ilişki var ise hangi yönde olduğu araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini Erzincan ilinde beş ortaokulda öğrenim gören 544 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın sonucu empati ile sanal zorbalık ve mağduriyet arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Empati ile ilgili bir başka çalışma, ilkokul öğrencilerinin hayvanlara yönelik kötü davranışlarını ve bunların saldırganlık ve empati ile ilişkisini ele almıştır (Akdemir, 2016). Araştırmanın örneklemini 4. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Öğrencilerin empati becerileri ile hayvanlara yönelik kötü davranışları arasında negatif yönde ilişkinin olduğu saptanmıştır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha saldırgan davranışlar sergiledikleri, hayvanlara daha çok kötü davrandıkları ve empati becerilerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çakır (2016) tarafından yapılan çalışmada ise ortaokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerinin empatik eğilimleri ile çatışma çözme davranışları arasındaki ilişki ve bu kavramların bazı değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Empatik eğilim düzeyinin artmasıyla birlikte çatışma çözme belirleme düzeyinin arttığı sonucu elde edilmiştir. Kız öğrencilerin empatik eğilim alt boyut algılarının erkek öğrencilerin empatik eğilim alt boyut algılarından

daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyi ile empatik eğilim ölçeğinin alt boyutları arasında anlamlı düzeyde ilişkiler elde edilmiştir.

Araştırmalar incelendiğinde empatik eğilimler ile sınırlı sayıda pozitif değişkenlerin çalışıldığı görülmüştür. Genelde saldırgan davranışlar konu edinilmiştir. Özellikle empati beceri eğitim programının katılımcılara etkisinin incelendiğı araştırmalar yoğunluklu olarak bulunmaktadır.

Ebeveyn Tutumları ve Empati ile İlgili Araştırmalar

Ebeveyn tutumları ve empati ile ilgili araştırmaların bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

Empatik beceri düzeyleri ile ebeveyn tutumları, özsaygı ve farklı değişkenlerle aralarında anlamlı ilişkilerin olup olmadığı bağlamında incelenmiştir (Çetin, 2008). Araştırmanın örneklemini Ankara'da bulunan üç ilköğretim okulunda 4. sınıfta öğrenim gören 417 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda empatik beceriler ile ebeveyn tutumları ve özsaygı düzeyi arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Erkek öğrencilerin empatik beceri düzeyinin kızlarınkinden daha düşük olduğu sonucu elde edilmiştir. Empati puanı ile otoriter ve demokratik olmak üzere iki ebeveyn tutumu incelenmiştir. Hem annenin hem babanın otoriter ve demokratik tutumları ile öğrencilerin empatik beceri düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir.

Suçā yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin empati düzeyleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen Aynur Yılmaz (2009) araştırmasının örneklemini çocuk mahkemelerinde yargılaması devam eden 83 öğrenci ile ilk ve orta derecedeki okullarda öğrenim gören 100 öğrenci oluşturmuştur. Ergenin suçā yönelmesinde empatinin etkisinin olduğu ifade edilmiştir. Suçā yönelmiş ergenlerin kişilerarası tepkisellik puanlarının suçā yönelmemiş ergenlerin kişilerarası tepkisellik puanlarından daha düşük olduğu belirtilmiştir. Suçā yönelmemiş ergenlerin anne ve babalarını demokratik tutuma sahip olarak algıladıkları ve empati seviyelerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sayın (2010) araştırmasında dördüncü ve beşinci sınıfta okumakta olan öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları tutumlar ve empatik becerileri arasındaki ilişkileri bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 360 öğrenciden oluşturmuştur. Empatik beceriler ile ebeveynin kabul/ilgi düzeyi ve psikolojik özerklik sağlama düzeyi arasında pozitif ve anlamlı yönde; otoriter olma düzeyi arasında ise negatif ve anlamlı yönde ilişki elde edilmiştir. Öğrencilerin kardeş sayıları ile empati beceri düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Öğrencilerin empati beceri düzeyleri ile aile gelir düzeyi, anne babanın eğitim düzeyi, yaşları ve ebeveyn birlikteliği arasında anlamlı farklılıklara ulaşılmıştır.

Bir diğer çalışmada Köseoğlu (2013) çocukların ebeveynlerinden algıladıkları kabul-red düzeyi ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkiyi bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmanın örneklemini dördüncü ve beşinci sınıfta öğrenim gören 493 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda kız öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ebeveynlerini kabul edici olarak algılayan çocukların empatik eğilimlerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte algılanan ebeveyn reddediciliğinin artmasıyla çocukların empatik eğilimlerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anne baba tutumları ile empati ve sosyal beceri arasındaki ilişkinin davranış problemlerine etkisinin incelendiği çalışmada Parsak (2015) İzmir'in ilçelerinde anasınıfında öğrenim gören 210 öğrenciyle çalışmıştır. Ebeveyn tutumları ile davranış problemleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur, sosyal beceri ve empati becerilerinin de aracı değişkenler olduğu belirlenmiştir.

Karamuk (2015) tarafından yapılan çalışmada ise empati düzeyinin saldırganlık ve ebeveyn tutumuna göre farklılık gösterip göstermediği ele alınmıştır. Araştırmanın örneklemini 5, 6 ve 7. sınıflar oluşturmuştur. Öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları

demokratik tutum ile empati düzeyleri arasında olumlu yönde, otoriter tutum ile negatif yönde anlamlı ilişki elde edilirken öğrencilerin empati düzeyi ile algıladıkları koruyucu-istekçi tutum arasında anlamlı ilişki saptanamamıştır. Öğrencilerin empati düzeyleri ile ebeveynin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır.

Yavaşlar (2016) araştırmasında çocukların mizaçları, ebeveynlerin davranışlarının ve annenin empatisinin çocukların empati yetenekleri ile aralarındaki ilişkileri incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini üçüncü ve dördüncü sınıfta okuyan öğrenciler ve anneleri oluşturmuştur. Ebeveynlik davranışı ve annenin bilişsel empatisi ile çocuğun empati yeteneği arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ebeveyn tutumları ve empati ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşan örnekleme araştırılmıştır (Avcı, 2017). Araştırmada ebeveyn tutumları ile öğrencilerin empatik beceri düzeyleri arasında bir farklılaşma bulunamamıştır. Bununla birlikte öğrencilerin empati becerileri ile cinsiyet, yaş, babanın eğitim durumu ve ailenin gelir düzeyi arasında ilişki elde edilememiştir. Öğrencinin empatik beceri düzeyi ile kardeş sayısı ve annenin eğitim durumu arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır.

Türkiye’de ebeveyn tutumları ile empati arasındaki ilişkiye ilişkin araştırmaların son yıllarda arttığı görülmektedir. Araştırmalar incelendiğinde, araştırmalarda kullanılan ölçeklerin, araştırmaların örneklemlerinin ve ele alınan değişkenlerin birbirlerinden farklı olduğu görülmektedir. Ebeveyn tutumlarının belirlenmesinde farklı ölçeklerin kullanıldığı, empati kavramının ise araştırmalarda empatik eğilim, empatik beceri, empati yeteneği ve empati düzeyi şeklinde ele alındığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, farklı gelişim dönemlerinde bulunan öğrenciler ele alınmakla birlikte orta çocukluk dönemindeki çocuklarla da çalışmaların yürütüldüğü gözlenmiştir. Yapılan araştırmaların sonuçları, ebeveyn tutumları ile empati arasında anlamlı ilişkiler göstermiştir. Fakat mevcut çalışmalarda anne baba

tutumlarının duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik boyutları şeklinde incelenmediği görülmüştür.

Bölüm II: Yöntem

Araştırmanın Modeli

Sakarya ilinde öğrenim gören, orta çocukluk döneminde olan 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duyguları ve empatik eğilimlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesini ve aralarındaki ilişkilerin belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada nicel araştırma modellerinden olan tarama modelinden faydalanılmıştır. Bu model, geçmiş veya şu anki durumları var olan haliyle betimlemeyi, araştırmaya konu olan birey ya da nesneyi mevcut koşullarda ve var olduğu şekilde betimlemeyi, aslını koruyarak gözlemlemeyi amaçlar (Karasar, 2012).

“Tarama araştırmaları; etkili ölçme prosedürleri kullanılarak tutumları, düşünceleri ve inançları ölçtüğü zaman, aynı zamanda değişkenler arasındaki ilişkileri tetkik etmeye, tahminler yapmaya ve alt grupların nasıl değiştiğini belirlemeye de yardımcı olurlar” (Christensen, Johnson ve Turner, 2015 s. 371). Bu durumda iki ya da daha fazla değişen durum arasında birlikte değişimin olup olmadığını; değişim varsa derecesini ortaya koymayı hedefleyen tarama yöntemi ise ilişkisel tarama yöntemi olarak tanımlanır. İlişkisel tarama yöntemi iki farklı şekilde değerlendirilir. İlki korelasyona dayalı ilişki, ikincisi ise karşılaştırmaya dayalı bulunan ilişkilerdir (Karasar, 1995).

Diğer yandan genel tarama modelleri tekil tarama ve ilişkisel tarama olmak üzere iki farklı şekilde yapılır; bununla birlikte araştırmalar, tekil ve ilişkisel taramaların bir arada uygulanması şeklinde yapılabilir. Tekil tarama yönteminde değişkenler tek tek ya da miktar olarak oluşumlarının elde edilmesine dayalı yapılırken, ilişkisel tarama yönteminde iki ya da daha fazla sayıdaki değişkenin birlikte değişimlerinin olup olmadığının belirlenmesine yönelik yapılır (Karasar, 1995). Bu çalışma ilişkisel tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; Sakarya ilinde bulunan okullarda, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında öğrenimlerine devam eden 5. ve 6. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, Sakarya ilinin Adapazarı merkez ilçesinde 2017-2018 eğitim-öğretim yılında beş resmi ortaokulda (Atatürk Ortaokulu, Mithatpaşa Ortaokulu, Adapazarı İmam Hatip Ortaokulu, Nuri Bayar Ortaokulu ve Namık Kemal Ortaokulu) öğrenim gören 5. ve 6. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem rastlantısal yöntemle belirlenmiştir. Araştırmaya, bahsedilen okullardan toplam 412 öğrenci katılım göstermiştir. Katılımcıların öğrenim gördükleri okullar bazında dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Dağılımları

Atatürk Ortaokulu	Mithatpaşa Ortaokulu	İmam Hatip Ortaokulu	Nuri Bayar Ortaokulu	Namık Kemal Ortaokulu	Toplam
83	81	82	85	81	412

Araştırmaya, Atatürk Ortaokulu’ndan 83 öğrenci (39 öğrenci 5.sınıf, 44 öğrenci 6.sınıf), Mithatpaşa Ortaokulu’ndan 81 öğrenci (40 öğrenci 5.sınıf, 41 öğrenci 6.sınıf), Adapazarı İmam Hatip Ortaokulu’ndan 82 öğrenci (38 öğrenci 5.sınıf, 44 öğrenci 6.sınıf), Nuri Bayar Ortaokulu’ndan 85 öğrenci (40 öğrenci 5.sınıf, 45 öğrenci 6.sınıf), ve Namık Kemal Ortaokulu’ndan 81 öğrenci (40 öğrenci 5.sınıf, 41 öğrenci 6.sınıf) katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Yapılan araştırmanın, birinci bölümünde demografik değişkenler, ikinci bölümünde ebeveyn tutumu, üçüncü bölümünde aile aidiyeti duygusu ve dördüncü bölümünde empatik eğilimlere yönelik maddelerden oluşan ölçek bataryası uygulanmıştır.

Kişisel bilgi formu. Öğrencilerin demografik bilgilerine ulaşmak ve üzerinde çalışma yapmak gerekçesiyle araştırmacı tarafından oluşturulmuş formdur. Formda katılımcıların cinsiyetine, kardeş sayısına, sınıf düzeyine, ailelerinin ekonomik düzeyine ve anne-babalarının öğrenim durumuna yer verilmiştir.

Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutum Ölçeği-Çocuk Formu (KAET-Ç). Algılanan anne baba tutumlarının ölçülmesine yönelik, anne için ayrı baba için ayrı sonuçlar veren bir öz bildirim ölçeğidir (Dirik, Yorulmaz ve Karancı, 2014).

Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği Çocuk Formu (AET-Ç), Perris ve diğerlerinin (1980) çalışmaları sonucunda,, 14 alt boyuttan oluşan, 4'lü likert tipi ve 81 maddelik öz bildirim ölçeği şeklinde hazırlanmıştır. Bu ölçek çok fazla zaman alması ve anlaşılmakta zorlanması nedeniyle önce 64 maddeye, sonra 27 maddeye ve daha sonra da Arrindell ve arkadaşları tarafından 1999 yılında 23 maddeye düşürülmesi sonucu Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutum Ölçeği Çocuk Formu (KAET-Ç) şekli verilmiştir (Dirik ve ark., 2014).

KAET-Ç; 7 maddeden oluşan duygusal sıcaklık, 9 maddeden oluşan aşırı koruyuculuk ve 7 maddeden oluşan reddedicilik boyutları şeklinde toplamda üç alt boyuttan ve 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin duygusal sıcaklık tutumu alt boyutu, çocuklarına ilgi gösteren, gerektiğinde onaylayan ve çocuklarının her zaman yanında olan ebeveyn tutumunu ölçmektedir. Ölçeğin diğer alt boyutu aşırı koruyucu tutum, çocuklarının hayatlarını idame ettirmesi ve güvende olması konusunda fazlaca kaygı yaşayan ebeveyn tutumunu belirlemektedir. Ölçeğin üçüncü alt boyutu reddedici tutum ise çocuklarını olumsuz yönde eleştiren ve yargılayıcı davranış kalıplarını kapsayan ebeveyn tutumunu ölçmektedir (Dirik ve ark., 2014).

Ölçeğin; 2, 6, 9, 12, 14, 19 ve 23. maddeleri duygusal sıcaklık boyutunu; 3, 5, 8, 10, 11, 17, 18, 20 ve 22. maddeleri aşırı koruyuculuk boyutunu ve 1, 4, 7, 13, 15, 16 ve 21. maddeleri ise reddedicilik boyutunu oluşturmaktadır. Yalnızca 17 madde ölçeğin özgün

çalışmasında görüldüğü gibi tersten kodlanmıştır ve (1=4, 2=3, 3=2, 4=1) şeklinde uygulamaya konulmuştur (Dirik ve ark., 2014).

KAET-Ç iç tutarlık katsayıları baba tutumlarında duygusal sıcaklık boyutu için .79, aşırı koruyuculuk boyutu için .73 ve reddedicilik boyutu için .71'dir. Ölçeğin anneye ilişkin tutumları belirleyen boyutlarında iç tutarlılık katsayıları duygusal sıcaklık boyutu için .75, aşırı koruyuculuk için .72 ve reddedicilik için .64'tür (Dirik ve ark., 2014). Bu çalışmada Algılanan Ebeveyn Tutumu Ölçeğinin Cronbach alfa değerleri: baba duygusal sıcaklığı .77, anne duygusal sıcaklığı .75, baba aşırı koruyucu tutumu .58, anne aşırı koruyucu tutumu .58, baba reddedici tutumu .70 ve anne reddedici tutumu .70 olarak hesaplanmıştır.

Aile Aidiyeti Ölçeği. Bireylerin aile aidiyeti duygularının düzeyinin ölçülmesine yardımcı olan bir öz bildirim ölçeğidir. 17 maddeden ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutların birincisi kendilik aidiyeti alt boyutu (bireyin ailesine karşı olan hisleri); ikincisi aile aidiyeti (ailenin bireye hissettirdiği)'dir.

Mavili ve arkadaşları (2014) tarafından hazırlanmış olan 17 maddelik 5'li likert tipi kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçek maddeleri tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), tamamen katılmıyorum (1) maddelerinden oluşturulmuştur. Ölçeğin maddelerinin 4'ü olumsuz, 13'ü olumludur. En yüksek puan 85, en düşük puan 17'dir. Ölçekten alınan puanın yüksekliği aile aidiyeti duygusunun yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı Cronbach Alpha .94'tür (Mavili ve ark., 2014). Bu çalışma için ölçeğin güvenirlik katsayısı .81 olarak belirlenmiştir.

KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği. Çocukların empatik eğilim seviyelerini belirlemek amacıyla Kaya ve Siyez (2010) tarafından hazırlanan öz bildirim ölçeğidir. Çocuklar ve ergenler için ayrı ayrı formları vardır. Ölçek, 2 alt boyut ve 13 maddeyi kapsamaktadır. Ölçeğin alt boyutları; 7 maddeden oluşan duygusal empati ve 6 maddeden

oluşan bilişsel empati şeklindedir. Duygusal empati alt boyutu 7, bilişsel empati alt boyutu ise 6 maddeden oluşmaktadır.

Ölçek maddelerinin cevaplanması uygunluk derecesine göre 4'lü likert şeklindedir. Ölçek olumsuz madde içermemektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 52 ile 13 arasında değişmektedir. Cronbach Alfa katsayısı .84, güvenirlik katsayısı .74'tür (Kaya ve Siyez, 2010). Bu çalışmada, ölçeğin toplam empatik eğilime ilişkin Cronbach alfa değeri .88'dir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanabilmesi ve bu işlemin etik kurallara uygun bir şekilde yapılması amaçlanarak Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurulundan, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı'ndan ve Sakarya ili Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı resmi izinler alınmıştır.

Resmi izinlerin alınmasını takip eden süreçte araştırma için belirlenen okulların okul yöneticilerinden randevu alınmıştır. Okul yöneticileriyle yapılan görüşmelerin ardından ders öğretmenleri ile görüşülmüş, uygun olan ders saatlerinde derste mevcut olan öğrencilere araştırma ve araştırmanın amaçları hakkında bilgilendirmede bulunulmuş, gönüllülük ilkesinden ve katılımcıların bilgilerinin araştırmanın dışında başka bir yerde kullanılmayacağından ve bilgilerin gizli kalacağından bahsedilmiştir. Uygulanacak ölçeklerin yönergeleri öğrencilere anlatılmış ve ihtiyaç görülen durumlarda bireysel açıklamalarda bulunulmuştur. Gönüllü katılımcılara ölçek bataryası uygulanmış, katılımcılar ölçek bataryasını yaklaşık 20 dakikada tamamlamışlardır.

Verilerin Analizi

Veriler Sosyal Bilimler için hazırlanmış İstatistik Paketi (SPSS 21) ile analiz edilmiştir. Ölçek uygulamaları sonrasında yapılan incelemeler sonucu, öğrenciler tarafından eksik işaretlenmiş ve tüm maddelere verilen cevabın aynı olduğu 38 ölçek bataryası analize dâhil edilmemiştir. Kişisel Bilgi Formunu ve araştırmanın ölçeklerini eksiksiz dolduran 412

öğrenci araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Verilerin analize hazırlanmasında veri taraması yapılmış, öncelikle hatalı veri girişinin olup olmadığı verilerin frekans dağılımları gözden geçirilerek belirlenmiştir. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formunun babaya ilişkin 4. maddesinin 2 yerine 22 olarak, Çocuklar ve Ergenler için Empatik Eğilim Ölçeğinin 9. maddesinin 1 yerine 11 olarak girildiği saptanmıştır. Hatalı girilen veriler değiştirilmiştir. Daha sonra verilerde kayıp değerlerin olup olmadığı incelenmiştir. İnceleme sonucunda kayıp değerlerin olmadığı görülmüştür.

İstatistiksel tekniklerin araştırmadan elde edilen verilere uygulanabilmesi için birtakım sayıtları karşılaması gerekir. Bu sayıtlar tekniğe göre değişmekle birlikte genelde veriler normalliği sağlayabilmelidirler (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Normallik, analiz sonuçlarının doğruluğuna etki eden, verilerin analizinden önce belirlenmesi gereken temel sayıtlardan biridir (Karagöz, 2016). Verilerin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığını belirlemede, veri sayısı 50'yi aştığı için normallik varsayımı Kolmogorov Smirnov testi ile sınanmıştır (Büyüköztürk, 2011).

Tablo 2

Ölçeklerin Normal Dağılımı İçin Kolmogorov-Smirnov Testi

Değişken	Kolmogorov-Smirnov	<i>p</i>
Baba duygusal sıcaklık	.085	.000*
Anne duygusal sıcaklık	.084	.000*
Baba aşırı koruyuculuk	.074	.000*
Anne aşırı koruyuculuk	.095	.000*
Baba reddedicilik	.222	.000*
Anne reddedicilik	.218	.000*
Aile Aidiyeti Duygusu	.128	.000*
Empatik Eğilimler	.076	.000*

**p*<.0001

Tablo 2'de görüldüğü gibi normallik varsayımı ölçeklere ilişkin Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre değerlendirilmiş ve veri dağılımlarının tümünün normal dağılıma uymadığı belirlenmiştir. Normal dağılım varsayımı karşılanmadığı için verilerin analizinde,

değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemede Spearman Korelasyon Analizi (Pallant, 2007), gruplar arasında farkı belirlemede ikili gruplarda Mann-Whitney U Testi (Büyüköztürk, 2011) ve grup sayısı ikiden fazla olduğunda Kruskal Wallis H Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır (Karagöz, 2016). Kruskal Wallis H testinde gruplararası farkın anlamlı bulunması halinde farklılığın kaynağının belirlenmesinde Mann-Whitney U testinden yararlanılmıştır. Korelasyon değerleri .09'dan düşük ise ilişki yok, .10 ile .29 aralığında düşük, .30 ile .49 aralığında orta, .50'den büyük olduğunda güçlü olarak alınmıştır (Cohen, 1988). Betimleyici analizler için verilerin frekansları ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Analiz sonuçlarının anlamlılık düzeyi $p<.05$ olarak alınmıştır.

Bölüm III: Bulgular

Bu bölümde, orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin algıladıkları ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duyguları ve empatik eğilimleri arasındaki ilişkiler ve bu kavramların bazı değişkenler açısından incelenmesine dair bulgulara yer verilmiştir.

Bu bölümde öncelikle öğrencilerin demografik sonuç tablolarına yer verilmiştir. Sonrasında öğrencilerin algıladıkları ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duyguları ve empatik eğilimleri arasındaki ilişkiye dair veriler incelenmiş; bu kavramların bazı değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin gelir düzeyi, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu ve kardeş sayısı) göre farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 3

Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans Dağılımı ve Yüzdeler

Değişkenler	f	%
Sınıf		
5.sınıf	197	47.8
6.sınıf	215	52.2
Cinsiyet		
Erkek	190	46.1
Kız	222	53.9
Ailenin Ekonomik Durumu		
Düşük	6	1.5
Orta	347	84.2
Yüksek	59	14.3
Babanın Eğitim Durumu		
İlkokul	46	11.2
Ortaokul	120	29.1
Lise	178	43.2
Üniversite	68	16.5
Annenin Eğitim Durumu		
İlkokul	120	29.1
Ortaokul	159	38.6
Lise	107	26
Üniversite	26	6.3
Kardeş Sayıları		
1-2 kardeş	225	54.6
3-4 kardeş	164	39.8
5 ve daha fazla kardeş	23	5.8

Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans Dağılımı ve Yüzdelerinin İncelenmesi

Katılımcıların %47.8 (197)'i 5. sınıf ve %52.2 (215)'si 6. sınıf olmak üzere; 190 (%46.1)'i erkek öğrencilerden, 222 (%53.9)'si de kız öğrencilerden oluşmuştur. Katılımcıların ailelerinin ekonomik durumları ele alındığında %14.3 (59)'ü yüksek düzey gelir grubunda, %84.2 (347)'si orta düzey gelir grubunda, %1.5 (6)'i düşük düzey gelir grubunda olduğu gözlenmiştir. Çocukların babalarının öğrenim durumu incelendiğinde %11.2 (46)'sinin ilkököl, %29.1 (120)'inin ortaokul, %43.2 (178)'sinin lise ve %16.5 (68)'inin üniversite mezunu olduğu görülmüştür. Çocukların annelerinin öğrenim durumu incelendiğinde ise %29.1 (120)'inin ilkököl, %38.6 (159)'sının ortaokul, %26 (107)'sının lise ve %6.3 (26)'ünün üniversite mezunu sahip olduğu bulunmuştur. Katılımcıların kardeş sayıları incelendiğinde %54.6 (225)'sının 1-2 kardeşe sahip olduğu, %39.8 (164)'inin 3-4 kardeşe sahip olduğu, %5.8 (23)'nin ise 5 ve daha fazla sayıda kardeşe sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 4.

Ebeveyn Tutumları ile Aile Aidiyeti Duygusu ve Empatik Eğilimler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1.Baba duygusal sıcaklık							
2.Anne duygusal sıcaklık	.90**						
3.Baba aşırı koruyuculuk	.19**	.18**					
4.Anne aşırı koruyuculuk	.17**	.16**	.85**				
5.Baba reddedicilik	-.23**	-.19**	.30**	.31**			
6.Anne reddedicilik	-.24**	-.24**	.26**	.35**	.88**		
7.Aile aidiyeti duygusu	.42**	.41**	-.08	-.14**	-.40**	-.42**	
8.Empatik eğilimler	.22**	.24**	-.05	-.08	-.15**	-.18**	.42**

* $p < .05$, ** $p < .01$

Ebeveyn Tutumları ile Aile Aidiyeti Duygusu ve Empatik Eğilimler Arasındaki İlişkiler

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları duygusal sıcaklık tutumu ile aile aidiyeti duygusu arasında ilişki analiz edildiğinde, babadan algılanan duygusal sıcaklık ile aile aidiyeti duygusu arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir

ilişki belirlenmiştir ($r_s=.42$, $n=412$, $p<.01$). Anneden algılanan duygusal sıcaklık ile aile aidiyeti duygusu arasında da pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r_s=.41$, $n=412$, $p<.01$). Baba ve annelerini daha destekleyici algılayan çocukların ailelerine duydukları aidiyet duyguları da yüksektir.

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları duygusal sıcaklık tutumunun empatik eğilimle aralarındaki ilişkiler analiz edildiğinde, babanın duygusal sıcaklığının ($r_s=.22$, $n=412$, $p<.01$) ve annenin duygusal sıcaklığının ($r_s=.24$, $n=412$, $p<.01$) empatik eğilim ile düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği görülmüştür.

Olumlu ebeveyn tutumunun (duygusal sıcaklık) hem aile aidiyeti duygusu hem de empatik eğilimlerle olumlu yönde anlamlı ilişkilere sahip olduğu bulunmuştur. Hem baba hem de anne çocuğuna kabul edici, destekleyici yaklaştıkça aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlerin arttığı söylenebilir.

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları aşırı koruyucu tutum ile aile aidiyeti duygusu arasında ilişkiye ilişkin bulgular, babanın aşırı koruyucu tutumunun aile aidiyeti duygusu ile anlamlı bir ilişki göstermediğini ortaya koymuştur ($r_s=-.08$, $n=412$, $p=n.s.$). Annenin aşırı koruyucu tutumunun ise aile aidiyeti duygusu ile negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur ($r_s=-.14$, $n=412$, $p<.01$). Anneden algılanan aşırı koruyuculuk tutumu azaldıkça çocuğun aileye aidiyeti duygusu artmaktadır.

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin algıladıkları aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile empatik eğilimleri arasında ilişkiler incelenmiştir. Bulgular hem babanın aşırı koruyucu tutumunun ($r_s=-.05$, $n=412$, $p=n.s.$) hem de annenin aşırı koruyucu tutumunun ($r_s=-.08$, $n=412$, $p=n.s.$) empatik eğilimle negatif yönde anlamlı olmayan bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin algıladıkları reddedici ebeveyn tutumlarına

ilişkin bulgulardan, babadan algılanan reddedici tutum ($r_s=-.40$, $n=412$, $p<.01$) ve anneden algılanan reddedici tutum ($r_s=-.42$, $n=412$, $p<.01$) ile aile aidiyeti duygusu arasında orta düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Hem annenin hem babanın reddedici tutumlarının artışına bağlı olarak çocukların aile aidiyeti duyguları azalmaktadır.

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları reddedici tutum ile empatik eğilimleri arasında ilişkinin varlığına dair sonuçlar, hem babadan algılanan reddedici tutumun ($r_s=-.15$, $n=412$, $p<.01$) hem de anneden algılanan reddedici tutumun ($r_s=-.18$, $n=412$, $p<.01$) empatik eğilimle negatif yönde, düşük düzeyde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Ebeveyn reddedici tutumu azaldıkça empatik eğilim artmaktadır.

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimleri arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r_s=.42$, $n=412$, $p<.01$). Çocukların aile aidiyeti duyguları arttıkça empatik eğilimlerinin de arttığı gözlenmiştir.

Olumsuz ebeveyn tutumları (aşırı koruyuculuk ve reddecilik) ile aile aidiyeti ve empatik eğilimler arasında negatif yönde ilişkiler saptanmıştır. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ile ilgili olarak babanın aşırı koruyucu tutumu aile aidiyeti ile anlamlı bir ilişki göstermezken anne aşırı koruyucu tutumu aile aidiyeti ile negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Annenin çocuğuna yönelik endişeli yaklaşımı arttıkça çocuğun aile aidiyeti duygusunun azaldığı görülmüştür. Ebeveyn aşırı koruyuculuğu empatik eğilimlerle ilişkili bulunmamıştır. Ebeveyn reddediciliği ise hem aile aidiyeti hem de empatik eğilimler ile negatif yönde ilişkiler göstermiştir. Ebeveynin eleştiren, yargılayan yaklaşımı arttıkça aile aidiyeti duygusunun ve empatik eğilimlerin azaldığı görülmüştür. Ayrıca yüksek aile aidiyetine sahip çocukların empatik eğilimleri de yüksektir.

Cinsiyete Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları tutumların cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla

veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş ve ulaşılan sonuçlara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5

Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ebeveyn tutumu	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U Değeri	z	p
Baba	Erkek	190	195.82	37206.50	19061.50	-1.69	.091
Duygusal Sıcaklık	Kız	222	215.64	47871.50			
Anne	Erkek	190	196.15	37268.00	19123.00	-1.64	.102
Duygusal Sıcaklık	Kız	222	215.36	47810.00			
Baba aşırı koruyucu	Erkek	190	222.66	42305.00	18020.0	-2.56	.011*
	Kız	222	192.67	42773.00			
Anne aşırı koruyucu	Erkek	190	227.70	43263.50	17061.5	-3.35	.001**
	Kız	222	188.35	41814.50			
Baba Reddecisi	Erkek	190	233.66	44394.50	15930.50	-4.39	.000***
	Kız	222	183.26	40683.50			
Anne Reddecisi	Erkek	190	229.94	43689.00	16636.00	-3.77	.000***
	Kız	222	186.44	41389.00			

* $p < .05$, ** $p < .001$, *** $p < .0001$

Mann-Whitney U testi sonuçları orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları duygusal sıcaklıkta cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermiştir. Kız öğrenciler ($U=19061.50$, $z=-1.69$, $p=.091$) ve erkek öğrenciler ($U=19123.00$, $z=-1.64$, $p=.102$) ebeveynlerinden algıladıkları duygusal sıcaklık düzeyleri açısından farklı değillerdi.

Cinsiyete göre ebeveynlerden algılanan aşırı koruyucu tutumun farklılaştığı görülmüştür. Mann-Whitney U Testinden elde edilen sonuçlar, erkeklerin (sıra ortalaması=222.66) kızlardan (sıra ortalaması=192.67) babalarını daha aşırı koruyucu olarak algıladıklarını ($U=18020.00$ $z=-2.56$ $p=.011$) göstermiştir. Analiz sonucuna göre erkekler (sıra ortalaması=227.70) annelerini de kızlardan (sıra ortalaması=188.35) daha aşırı koruyucu olarak algılamışlardır ($U=17061.50$, $z=-3.35$, $p=.001$).

Bulgular cinsiyete göre ebeveyn reddedici tutumunun algılanmasında farklılığın olduğunu göstermiştir. Analizden elde edilen bulgulara göre erkekler (sıra ortalaması=233.66) kızlardan (sıra ortalaması=183.26) babalarını daha reddedici algılamışlardır ($U=15930.50$, $z=-$

4.39, $p=.000$). Analizden elde edilen diğerk bir bulguya göre erkekler (sıra ortalaması=229.94) annelerini de kızlardan (sıra ortalaması=186.44) daha reddedici algılamışlardır ($U=16636.00$, $z=-3.77$, $p=.000$).

Cinsiyete Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular

Aile aidiyeti duygusunun cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş ve analizden elde edilen bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6

Aile Aidiyeti Duygusunun Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Aidiyet	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U Değeri	z	p
Aile Aidiyeti	Erkek	190	184.41	35037.50	16892.50	-3.49	.000**
Duygusu	Kız	222	225.41	50040.50			

* $p<.0001$

Analizden elde edilen bulgulara göre aile aidiyeti duygusunda da kızlar (sıra ortalaması=225.41) erkeklerden (sıra ortalaması=184.41, $z=-3.49$, $p=.000$) anlamlı olarak daha yüksek aile aidiyeti duygusu ifade etmişlerdir.

Cinsiyete Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular

Tablo 7'de öğrencilerin empatik eğilim ve alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşmasına ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 7

Empatik Eğilimlerin Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonucu

Empati	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U Değeri	z	p
Empatik	Erkek	190	173.97	33053.50	14908.50	-5.14	.000*
Eğilim	Kız	222	234.34	52024.50			

* $p<.0001$

Öğrencilerin empatik eğilimleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermiştir. Kız öğrencilerin empatik eğilimleri (sıra ortalaması=234.34) erkek öğrencilerin empatik eğilimlerinden (sıra ortalaması=173.97) yüksektir.

Sınıf Düzeyine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları tutumların öğrencilerin sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş ve ulaşılan bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8

Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Sınıf Düzeyine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ebeveyn tutumu	Sınıf Düzeyi	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U Değeri	z	p	
Baba	5. sınıf	197	203.64	40116.50	20613.50	-.47	.640	
Duygusal Sıcaklık	6. sınıf	215	209.12	44961.50				
Anne	5. sınıf	197	201.51	39698.00	20195.00	-.82	.414	
Duygusal Sıcaklık	6. sınıf	215	211.07	45380.00				
Baba	Aşırı	5. sınıf	197	217.13	42774.50	19083.50	-1.74	.082
koruyucu	6. sınıf	215	196.76	42303.50				
Anne	Aşırı	5. sınıf	197	213.04	41969.50	19888.50	-1.07	.284
koruyucu	6. sınıf	215	200.50	43108.50				
Baba Reddecisi	5. sınıf	197	212.28	41819.50	20038.50	-.97	.333	
	6. sınıf	215	201.20	43258.50				
Anne Reddecisi	5. sınıf	197	216.47	42644.00	19214.00	-1.66	.097	
	6. sınıf	215	197.37	42434.00				

Orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları duygusal sıcaklıkta anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı bulunmuştur. Diğer bir deyişle ne algılanan baba duygusal sıcaklığı (U=20613.50, z=-.47, p=.640) ne de algılanan anne duygusal sıcaklığı (U=20195.00, z=-.82, p=.414) sınıf düzeyine göre farklılaşmamıştır.

5. sınıf öğrencilerinin 6. sınıf öğrencilerinden baba aşırı koruyucu tutumu puanlarının (U=19083.50, z=-1,74, p=.082) ve anne aşırı koruyucu tutumu puanlarının (U=19888.50, z=-1.07, p=.284) farklılaşmadığı görülmüştür.

Analiz sonuçları, sınıf düzeyine göre çocukların ebeveyn reddedici tutumunu algılamalarında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermiştir. Algılanan baba reddedici tutumu puanlarında 5. sınıfların 6. sınıflardan farklı olmadığı görülmüştür (U=20038.50, z=-.97, p=.333). 5. sınıfların 6. sınıflardan annelerinden algıladıkları reddedici tutum puanlarında da anlamlı farklılığın olmadığı bulunmuştur (U=19214.00, z=-1.66, p=.097).

Sınıf Düzeyine Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular

Tablo 9’da sınıf düzeyine göre aile aidiyeti duygusunun anlamlı düzeyde farklılaşmasına ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9

Aile Aidiyeti Duygusunun Sınıf Düzeyine Göre Mann-Whitney U Testi Sonucu

Aidiyet	Sınıf Düzeyi	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U Değeri	z	p
Aile Aidiyeti	5. sınıf	197	205.20	40424.00	20921.00	-.21	.832
Duygusu	6. sınıf	215	207.69	44654.00			

Analiz sonuçları sınıf düzeyine göre çocukların aile aidiyeti duygusunun (U=20921.00, z=-.21, p=.832) anlamlı düzeyde farklılaşmadığını göstermiştir.

Sınıf Düzeyine Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular

Sınıf düzeyine göre öğrencilerin empatik eğilimlerinin karşılaştırılmasına ilişkin Mann-Whitney U testi sonucu Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10

Empatik Eğilimlerin Sınıf Düzeyine Göre Mann-Whitney U Testi Sonucu

Empati	Sınıf Düzeyi	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U Değeri	z	p
Empatik	5. sınıf	197	193.52	38124.00	18621.00	-2.12	.034*
Eğilim	6. sınıf	215	218.39	46954.00			

*p<.05

Öğrencilerin 5. sınıf ve 6. sınıf olmalarına göre empatik eğilimlerine ilişkin Mann-Whitney U testinden elde edilen bulgular, öğrencilerin empatik eğilimlerinin (U=18621.00, z=-2.12, p=.034) sınıf düzeyine göre farklılaştığını göstermiştir. 6. sınıf öğrencilerinin 5. sınıf öğrencilerinden empatik eğilim puanları önemli olarak yüksek bulunmuştur.

Ailenin Gelir Düzeyine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular

Ailenin gelir düzeyine göre orta çocukluk dönemindeki öğrencilerin algıladıkları ebeveyn tutumları puanlarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları sunulmuştur (Tablo 11).

Tablo 11

Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn tutumu	Ailenin Gelir Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
Baba Duygusal Sıcaklık	Düşük	6	145.67	2	5.84	.054
	Orta	347	202.39			
	Yüksek	59	236.84			
Anne Duygusal Sıcaklık	Düşük	6	146.83	2	4.90	.086
	Orta	347	202.93			
	Yüksek	59	233.57			
Baba Aşırı koruyucu	Düşük	6	198.75	2	1.59	.452
	Orta	347	203.57			
	Yüksek	59	224.49			
Anne Aşırı koruyucu	Düşük	6	186.83	2	.38	.827
	Orta	347	205.67			
	Yüksek	59	213.37			
Baba Reddedici	Düşük	6	203.83	2	.241	.887
	Orta	347	205.67			
	Yüksek	59	213.35			
Anne Reddedici	Düşük	6	209.42	2	.084	.959
	Orta	347	205.78			
	Yüksek	59	210.43			

Analiz sonuçlarına göre çocukların ailelerinin gelir düzeyine göre algıladıkları ebeveyn duygusal sıcaklık tutumu puanlarının babadan algılanan duygusal sıcaklık tutumuna ($X^2_{(2)}=5.84, p=.054$) ve anneden algılanan duygusal sıcaklık tutumuna göre farklılaşmadığı ($X^2_{(2)}=4.90, p=.086$) bulunmuştur. Bu bulgu, farklı aile gelir grubundan çocukların ebeveynlerinden algıladıkları duygusal sıcaklıkta farklılığın olmadığı anlamına gelmektedir.

Ailenin gelir düzeyine göre ebeveynlerden algılanan aşırı koruyucu tutum incelendiğinde, çocukların hem babalarından algıladıkları aşırı koruyucu tutumun ($X^2_{(2)}=1.59, p=.452$) hem de annelerinden algıladıkları aşırı koruyucu tutumun ($X^2_{(2)}=0.38, p=.827$) ailelerinin gelir düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılık yaratmadığı görülmüştür. Düşük, orta ve yüksek gelir gruplarından gelen öğrenciler ebeveynlerinden algıladıkları aşırı koruyucu tutumda farklı değillerdi.

Çocukların ebeveynlerinden algıladıkları reddedici tutumda aile gelirlerine göre

farklılığın olmadığı görülmüştür. Aile gelirinin düzeyine göre çocuklar ne anne ($X^2_{(2)}=.084$, $p=.96$) ne de babalarını ($X^2_{(2)}=.241$, $p=.89$) farklı algılamamışlardır.

Ailenin Gelir Düzeyine Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular

Ailenin gelir düzeyine göre çocukların hissettikleri aile aidiyeti duygusuna ilişkin Kruskal Wallis H testi analizinden elde edilen bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

Aile Aidiyeti Duygusunun Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Aidiyet	Ailenin Gelir Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
Aile Aidiyeti Duygusu	Düşük	6	141.75	2	1.87	.392
	Orta	347	206.82			
	Yüksek	59	211.19			

Tablo 12’de görüldüğü gibi ailenin gelir düzeyine göre yüksek gelir grubundan çocukların aile aidiyeti duygusu (sıra ortalaması=211.19) diğer gelir gruplarından daha yüksek bulunmuştur. Düşük, orta ve yüksek aile gelir düzeyine sahip çocukların aile aidiyeti duygusu ($X^2_{(2)}=1.87$, $p=.392$) düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ailenin Gelir Düzeyine Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular

Ailelerinin gelir düzeylerine göre öğrencilerin empatik eğilimlerine ilişkin Kruskal Wallis H testi analiz sonuçları Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13

Empatik Eğilimlerin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Empati	Ailenin Gelir Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
Empatik Eğilim	Düşük	6	152.75	2	1.46	.48
	Orta	347	208.42			
	Yüksek	59	200.68			

Tablo 13 incelendiğinde düşük, orta ve yüksek aile gelirine göre katılımcıların empatik eğilimlerinin önemli düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Çocukların empatik

eğilimlerinin ($X^2_{(2)}=1.46, p=.48$) aile gelirine göre farklı olmadığı bulunmuştur.

Babanın Eğitim Düzeyine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 14'te babanın eğitim düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumlarında farklılığın olup olmadığına ilişkin Kruskal Wallis H testinden elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 14

Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn tutumu	Babanın Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	x^2	p	Anlamlı Fark
Baba Duygusal Sıcaklık	İlkokul	46	220.47	3	4.95	.175	-
	Ortaokul	120	186.45				
	Lise	178	213.48				
Anne Duygusal Sıcaklık	Üniversite	68	214.15	3	7.22	.065	-
	İlkokul	46	213.88				
	Ortaokul	120	184.33				
Baba Aşırı koruyucu	Lise	178	210.58	3	5.95	.114	-
	Üniversite	68	229.95				
	İlkokul	46	197.73				
Anne Aşırı koruyucu	Ortaokul	120	225.35	3	2.67	.446	-
	Lise	178	205.01				
	Üniversite	68	183.07				
Baba Reddedici	İlkokul	46	189.99	3	8.02	.046*	Ortaokul-Lise
	Ortaokul	120	225.18				
	Lise	178	193.95				
Anne Reddedici	Üniversite	68	192.88	3	10.53	.015*	Ortaokul-Lise
	İlkokul	46	212.46				
	Ortaokul	120	233.63				
	Lise	178	194.27				Ortaokul-Üniversite
	Üniversite	68	186.61				Üniversite

* $p < .05$

Babanın eğitim düzeyine göre ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklık incelendiğinde, babadan algılanan duygusal sıcaklığın sıra ortalamasının ilkokul mezunu babası olan çocuklarda en yüksek olduğu görülmüştür (sıra ortalaması=220.47). Anneden algılanan duygusal sıcaklıkta en yüksek sıra ortalaması ise üniversite mezunu babası olan çocuklarda gözlenmiştir (sıra ortalaması=229.95). Fakat analiz sonuçlarına göre babanın eğitim düzeyine göre ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklıkta anlamlı düzeyde bir farklılaşma

saptanmamıştır. Babadan algılanan duygusal sıcaklığın ($X^2_{(3)}=4.95, p=.175$) ve anneden algılanan duygusal sıcaklığın ($X^2_{(3)}=7.22, p=.065$) çocukların babalarının aldıkları eğitimin düzeyine göre farklı olmadığı görülmüştür.

Test sonuçları incelendiğinde, ebeveyn aşırı koruyucu tutum sıra ortalamalarının hem babadan algılanan aşırı koruyucu tutum (sıra ortalaması=225.35) hem de anneden algılanan aşırı koruyucu tutum (sıra ortalaması=215.95) için babaları ortaokul mezunu olan çocuklarda en yüksek olduğunu göstermiştir. Fakat bu durum $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Ebeveynden algılanan aşırı koruyucu tutum babanın eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır. Çocukların ne babalarından algıladıkları aşırı koruyucu tutum ($X^2_{(3)}=5.95, p=.114$) ne de annelerinden algıladıkları aşırı koruyucu tutum ($X^2_{(2)}=2.67, p=.446$) babalarının aldığı eğitimin düzeyinden etkilenmemiştir.

İnceleme sonucunda, babanın eğitimine bağlı olarak çocukların ebeveynlerinden algıladıkları reddedici tutumda anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur. Algılanan baba reddedici tutumu puanları ($X^2_{(3)}=8.02, p=.046$) ve algılanan anne reddedici tutumu puanları ($X^2_{(3)}=10.53, p=.015$) babanın eğitim düzeyine bağlı farklılaşmaktadır. Farkın kaynağını değerlendirmede verilere Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Babaları ortaokul mezunu olan çocuklar (sıra ortalaması=163.08) babaları lise mezunu olanlardan (sıra ortalaması=140.35) babalarını daha reddedici algılamışlardır ($U=9050.50, z=-2.29, p=.022$). Yine babaları ortaokul mezunu olan çocuklar (sıra ortalaması=166.75) babaları lise mezunu olanlardan (sıra ortalaması=137.87) annelerini de daha reddedici algılamışlardır ($U=8609.50, z=-2.891, p=.004$). Diğer yandan babaları ortaokul mezunu olan çocukların (sıra ortalaması=101.98) babaları üniversite mezunu olanlardan (sıra ortalaması=81.30) annelerinin tutumunu daha reddedici algıladıkları görülmüştür ($U=3182.50, z=-2.546, p=.011$).

Babanın Eğitim Düzeyine Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular

Tablo 15'te babanın eğitim düzeyine göre aile aidiyeti duygusunun anlamlı bir biçimde farklılaşmasına ilişkin Kruskal Wallis H testi analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 15

Aile Aidiyeti Duygusunun Babanın Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Aidiyet	Babanın Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Aile Aidiyeti Duygusu	İlkokul	46	209.49	3	13.20	.004*	Ortaokul- Lise Ortaokul- Üniversite
	Ortaokul	120	174.30				
	Lise	178	224.57				
	Üniversite	68	214.01				

* $p < .01$

Kruskal Wallis H testi sonuçları baba eğitim düzeyine göre çocukların aile aidiyeti duygusu puanlarının ($\chi^2_{(3)}=13.20$, $p=.004$) anlamlı bir şekilde farklı olduğunu göstermiştir. Aile aidiyeti duygusu babası ortaokul mezunu olan çocukların babası lise mezunu ve üniversite mezunu olan çocuklardan anlamlı olarak daha düşük olarak saptanmıştır.

Babanın Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular

Babanın eğitim düzeyine göre çocukların empatik eğilimlerinin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16

Empatik Eğilimlerin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Empati	Babanın Eğitim Düzeyi	n	\bar{x}	ss	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
Empatik Eğilim	İlkokul	48	41.44	8.41	219.17	3	1.56	.67
	Ortaokul	120	39.82	8.46	199.61			
	Lise	178	40.73	7.97	211.17			
	Üniversite	68	39.97	7.48	197.85			

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine göre empatik eğilimlerinin ($\chi^2_{(3)}=1.56$, $p=.67$) farklılaşmadığı bulunmuştur.

Annenin Eğitim Düzeyine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular

Çocukların ebeveynlerinden algıladıkları tutumların annenin eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal Wallis H testi analiz sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17

Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn tutumu	Annenin Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Baba Duygusal Sıcaklık	İlkokul	120	194.05	3	3.50	.321	-
	Ortaokul	159	206.79				
	Lise	107	222.61				
	Üniversite	26	195.87				
Anne Duygusal Sıcaklık	İlkokul	120	198.46	3	3.69	.297	-
	Ortaokul	159	199.75				
	Lise	107	225.06				
	Üniversite	26	208.52				
Baba Aşırı koruyucu	İlkokul	120	188.01	3	11.42	.010*	İlkokul-Ortaokul
	Ortaokul	159	229.41				Ortaokul-Lise
	Lise	107	189.56				
	Üniversite	26	221.46				
Anne Aşırı koruyucu	İlkokul	120	195.37	3	5.78	.123	-
	Ortaokul	159	217.64				
	Lise	107	194.10				
	Üniversite	26	240.73				
Baba Reddeci	İlkokul	120	204.17	3	2.28	.516	-
	Ortaokul	159	210.81				
	Lise	107	196.57				
	Üniversite	26	231.75				
Anne Reddeci	İlkokul	120	205.28	3	3.97	.265	-
	Ortaokul	159	216.68				
	Lise	107	189.22				
	Üniversite	26	221.00				

* $p < .05$

Tablo 17 incelendiğinde, ebeveyn duygusal sıcaklık tutum sıra ortalamalarının hem babadan algılanan duygusal sıcaklık tutum (sıra ortalaması=222.61) hem de anneden algılanan duygusal sıcaklık tutumu (sıra ortalaması=225.06) için anneleri lise mezunu olan çocuklarda en yüksek olduğunu göstermiştir. Fakat analiz sonuçlarına göre çocukların ebeveynlerinden algıladıkları duygusal sıcaklığın anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur. Çocukların anne eğitim düzeyine göre babadan algıladıkları

duygusal sıcaklık puanları ($X^2_{(3)}=3.50, p=.321$) ve anneden algıladıkları duygusal sıcaklık puanları arasında ($X^2_{(3)}=3.69, p=.297$) anlamlı farklılık belirlenmemiştir.

Çocukların anne eğitim düzeyine göre ebeveyn aşırı koruyuculuk puanlarında anlamlı farklılığın baba aşırı koruyuculuğu puanlarında olduğu görülmüş ($X^2_{(3)}=11.42, p=.010$), anne aşırı koruyucu tutumu puanlarında gözlenmemiştir ($X^2_{(3)}=5.78, p=.123$). Baba aşırı koruyucu tutumunda anne eğitim düzeyine göre hangi eğitim düzeyleri arasında farklılığın olduğunun belirlenmesinde verilere Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Anlamlı düzeyde farklılık anneleri ilkököl mezunu olan çocuklar (sıra ortalaması=123.86) ve anneleri ortaokul mezunu olan çocuklar (sıra ortalaması=152.18) arasında bulunmuştur ($U=7603.00, z=-2.911, p=.004$). Çocukların algıladıkları baba aşırı koruyucu tutum puanları anneleri ilkököl mezunu olanların anneleri ortaokul mezunu olanlardan daha düşüktü. Yine anneleri ortaokul mezunu olan çocukların (sıra ortalaması=143.83) anneleri lise mezunu olanlardan (sıra ortalaması=118.15) babalarından algıladıkları aşırı koruyuculuk puanları daha yüksekti ($U=6864.50, z=-2.677, p=.007$).

Analiz sonuçları ebeveyn reddedici tutumu sıra ortalamalarının hem babadan algılanan reddedici tutum (sıra ortalaması=231.75) hem de anneden algılanan reddedici tutum (sıra ortalaması=221.00) için anneleri üniversite mezunu olan çocuklarda en yüksek olduğunu göstermiştir. Fakat Tablo 17’de görüldüğü gibi annenin eğitim düzeyine göre çocukların ebeveynlerinden algıladıkları reddedici tutum puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Ne baba reddedici tutumunun ($X^2_{(3)}=2.28, p=.516$) ne de anne reddedici tutumunun ($X^2_{(3)}=3.97, p=.265$) anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.

Annenin Eğitim Düzeyine Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular

Annenin eğitim düzeyine göre aile aidiyeti duygusunun karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18

Aile Aidiyeti Duygusunun Annenin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Aidiyet	Annenin Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
Aile Aidiyeti Duygusu	İlkokul	120	198.22	3	2.51	.473
	Ortaokul	159	206.10			
	Lise	107	220.32			
	Üniversite	26	190.27			

Aile aidiyeti duygusu puanlarının ($\chi^2_{(3)}=2.51, p=.473$) annenin eğitimine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Annenin Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular

Tablo 19’da çocukların empatik eğilimlerinin annelerinin eğitim düzeylerine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 19

Empatik Eğilimlerin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Empati	Annenin Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
Empatik Eğilim	İlkokul	120	202.81	3	3.42	.33
	Ortaokul	159	202.94			
	Lise	107	22.31			
	Üniversite	26	180.23			

Tablo 19 incelendiğinde annenin eğitim düzeyine göre öğrencilerin empatik eğilimlerinde ($\chi^2_{(3)}=3.42, p=.33$) önemli düzeyde farklılığın olmadığı görülmüştür.

Kardeş Sayısına Göre Algılanan Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 20’de çocukların ebeveynlerinden algıladıkları tutumların kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal Wallis H testi analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 20

Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn tutumu	Kardeş Sayısı	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Baba Duygusal Sıcaklık	1-2 kardeş	225	220.90	2	8.68	.013*	1-2 kardeş-3-4 kardeş
	3-4 kardeş	164	193.00				1-2 kardeş-5 ve daha fazla kardeş
	5 ve daha fazla kardeş	23	161.85				
Anne Duygusal Sıcaklık	1-2 kardeş	225	222.88	2	10.83	.004**	1-2 kardeş-3-4 kardeş
	3-4 kardeş	164	190.63				1-2 kardeş-5 ve daha fazla kardeş
	5 ve daha fazla kardeş	23	159.43				
Baba Aşırı koruyucu	1-2 kardeş	225	197.88	2	5.08	.079	-
	3-4 kardeş	164	211.75				
	5 ve daha fazla kardeş	23	253.35				
Anne Aşırı koruyucu	1-2 kardeş	225	197.50	2	3.08	.214	-
	3-4 kardeş	164	215.75				
	5 ve daha fazla kardeş	23	228.59				
Baba Reddeci	1-2 kardeş	225	192.31	2	16.93	.000***	1-2 kardeş-5 ve daha fazla kardeş
	3-4 kardeş	164	213.75				3-4 kardeş-5 ve daha fazla kardeş
	5 ve daha fazla kardeş	23	293.57				
Anne Reddeci	1-2 kardeş	225	185.44	2	22.56	.000***	1-2 kardeş-3-4 kardeş
	3-4 kardeş	164	223.74				1-2 kardeş-5 ve daha fazla kardeş
	5 ve daha fazla kardeş	23	289.59				3-4 kardeş-5 ve daha fazla kardeş

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .0001$

Tablo 20'de görüldüğü üzere kardeş sayılarına göre algılanan ebeveyn tutumları anlamlı olarak farklıdır. Analiz sonucuna göre çocukların hem babalarından ($X^2_{(2)}=8.68$, $p=.013$) hem de annelerinden ($X^2_{(2)}=10.83$, $p=.004$) algıladıkları duygusal sıcaklığın kardeş sayılarına göre farklılaştığı bulunmuştur. Kardeş sayılarına göre algılanan duygusal sıcaklıkta farklılığın kaynağını bulmada Mann-Whitney U testinden yararlanılmıştır. Testin sonuçları, 1-2 kardeşe sahip olan çocukların 3-4 kardeşe sahip olanlardan ($U=15641.50$, $z=-2,063$, $p=.039$) ve yine 5 ve daha fazla kardeşe sahip olanlardan ($U=15167.50$, $z=-2,509$, $p=.012$) anlamlı olarak baba duygusal sıcaklık puanlarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Testin bir diğer sonucu ise anne duygusal sıcaklık puanları ile ilgili kardeş sayısı 1-2 olan çocukların kardeş

sayısı 3-4 olanlardan ($U=1794.50$, $z=-2,083$, $p=.037$) ve kardeş sayısı 5 ve daha fazla olanlardan ($U=1770.00$, $z=-2,162$, $p=.031$) anlamlı olarak daha yüksek bulunmasıdır.

Analiz sonuçlarına göre kardeş sayısına göre çocukların ebeveynlerinden algıladıkları aşırı koruyucu tutumda anlamlı farklılığın olmadığı bulunmuştur. Ne babadan algılanan aşırı koruyucu tutum ($X^2_{(2)}=5.08$, $p=.079$) ne de anneden algılanan aşırı koruyucu tutum ($X^2_{(2)}=3.08$, $p=.214$) çocukların sahip oldukları kardeş sayılarına göre farklı değildi.

Analiz sonuçları, araştırmaya katılan çocukların babalarından algıladıkları reddedici tutum puanlarının ($X^2_{(2)}=16.93$, $p=.000$) ve annelerinden algıladıkları reddedici tutum puanlarının ($X^2_{(2)}=22.56$, $p=.000$) kardeş sayısına göre farklılaştığını göstermiştir. Bu bulgu kardeş sayısındaki değişimin çocukların algıladıkları ebeveyn reddinde rolü olduğunu gösterir. Farkın kaynağına ilişkin analiz için Mann-Witney U testinden yararlanılmıştır. Baba reddedici tutumuna ilişkin analiz sonucu incelendiğinde 1-2 kardeşi olanların 5 ve daha fazla kardeşe sahip olanlardan ($U=1246.00$, $z=-3,915$, $p=.000$), 3-4 kardeşi olanların 5 ve daha fazla kardeşi olanlardan ($U=1130.50$, $z=-2,768$, $p=.006$) babalarından algıladıkları reddedici tutum puanlarının yüksek ve anlamlı olarak farklı olduğu görülmüştür. Anne reddedici tutumuna ilişkin analiz incelendiğinde de 1-2 kardeşi olanların 3-4 kardeşi olanlar ($U=14462.50$, $z=-3,235$, $p=.001$) ile 5 ve daha fazla kardeşe sahip olanlardan ($U=1220.00$, $z=-3,993$, $p=.000$), 3-4 kardeşi olanların 5 ve daha fazla kardeşi olanlardan ($U=1251.50$, $z=-2,222$, $p=.026$) annelerinden algıladıkları reddedici tutum puanlarının anlamlı olarak farklı ve yüksek olduğu bulunmuştur.

Kardeş Sayısına Göre Aile Aidiyeti Duygusuna İlişkin Bulgular

Kardeş sayısına göre aile aidiyeti puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis H testi analiz sonuçları Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21

Aile Aidiyeti Duygusunun Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması

Aidiyet	Kardeş Sayısı	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Aile Aidiyeti	1-2 kardeş	225	216.50	2	7.36	.025*	1-2 kardeş-5 ve daha fazla kardeş
Duygusu	3-4 kardeş	164	200.86				
	5 ve daha fazla kardeş	23	148.85				3-4 kardeş-5 ve daha fazla kardeş

* $p < .05$

Kardeş sayısına göre aile aidiyeti puanları ($X^2_{(2)}=7.36, p=.025$) kardeş sayısına göre anlamlı olarak farklılaşmıştır. Farklılaşmanın kaynağına ilişkin Mann-Whitney U testi analizi, aile aidiyeti puanları kardeş sayısına göre karşılaştırıldığında 1-2 kardeşe sahip olanların 5 ve daha fazla kardeşi olanlardan daha yüksek, 3-4 kardeşe sahip olanlarında 5 ve daha fazla kardeşi olanlardan yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kardeş Sayısına Göre Empatik Eğilimlere İlişkin Bulgular

Tablo 22’de kardeş sayısına göre öğrencilerin empatik eğilimleri karşılaştırılmış ve anlamlı farklılık olup olmadığına bakılmıştır.

Tablo 22

Empatik Eğilimlerin Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması

Empati	Kardeş Sayısı	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
Empatik Eğilim	1-2 kardeş	225	208.62	2	2.73	.26
	3-4 kardeş	164	209.17			
	5 ve daha fazla kardeş	23	166.70			

Tablo 22’deki bulgular incelendiğinde, kardeş sayısına göre empatik eğilim puanlarında ($X^2_{(2)}=2.73, p=.26$) anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür.

Bölüm IV: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tartışma

Bu bölümde, araştırmanın elde edilen bulguları; bulgular kısmının sıralamasına uyularak alanyazın bilgileri ışığında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Algılanan ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler arasındaki ilişkilerin incelenmesine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu. Algılanan ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler arasında bir kısım anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır.

Ebeveynden algılanan duygusal sıcaklık tutumu ile aile aidiyeti duygusu arasındaki ilişki incelendiğinde hem baba duygusal sıcaklık tutumunun hem de anne duygusal sıcaklık tutumunun aile aidiyeti duygusu ile anlamlı ve pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle özen, şefkat, destek, koşulsuz kabul ve saygının yüksek olduğu ailelerde çocukların ailelerine ait olma hisleri daha yüksektir. Bu bulguya ilişkin Skinner ve arkadaşları (2005) araştırmalarında, duygusal sıcaklık gösteren ebeveynlerin çocuklarının ebeveynle ilişkili olma (relatedness) duygularının arttığını belirlemişlerdir. Anne baba duygusal sıcaklığı her iki ebeveynle ilişkili olma duygusunun güçlü yordayıcısı olarak saptanmıştır. Bu durumun çocukların ebeveynlerinden algıladıkları tutumların aileleriyle olan ilişkilerinin niteliği ve çocuğun kendisini ailesinin bir parçası olarak görmesi ile yakından ilişkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgu ebeveynlerin olumlu evlilik ilişkisinin ve ergenin anneden algıladığı olumlu tutum ile aile aidiyeti duyguları arasında anlamlı düzeyde ilişkinin bulunduğu araştırmayı desteklemektedir (King ve Boyd, 2016).

Ebeveynden algılanan aşırı koruyucu tutum ile aile aidiyeti duygusu arasındaki ilişkiye ilişkin bulgularda, babanın aşırı koruyucu tutumunun aile aidiyeti duygusu ile anlamlı bir ilişki göstermezken, annenin aşırı koruyucu tutumunun ise aile aidiyeti duygusu ile negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Çocukların annelerinden algıladığı aşırı

koruyucu tutum azaldıkça çocuğun aileye olan aidiyet duyguları artmaktadır. Aşırı koruyucu anne ve baba çocuğuna karşı müdahaleci, çocuğunun güvenliği konusunda endişeli ve çocuğundan beklentileri yüksek olan ebeveynlerdir. Annelerin çocukları üzerinde aşırı müdahaleleri ve yüksek beklentileri çocukların ailelerinden uzaklaşmaları ile ilişkili olabilir. Aşırı koruyucu tutum aslında olumsuz ebeveyn tutumu olarak nitelendirilmektedir. Nasır'ın (2013) yaptığı araştırmada, ailenin psikolojik kontrolüne uğramanın var olan ve istenen aidiyet ihtiyaçları arasındaki farkı artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun anne tutumu ile ilişkili olup baba tutumu ile ilişkili olmaması ise, çocukların anneleri ile daha fazla zaman geçirmelerinden ve annenin çocuğun bakımından birincil sorumlu olmasından kaynaklanabilir.

Algılanan reddedici ebeveyn tutumlarına ilişkin bulgulara göre, çocukların annelerinden ve babalarından gördükleri düşmanlık duygusu, eleştiri ve ceza uygulamaları arttıkça aile aidiyeti duyguları azalmaktadır. Bu bulgu, Skinner ve arkadaşlarının (2005) ebeveyn reddediciliğinin azalmasıyla birlikte ebeveynle ilişkili olma duygusunun arttığı bulgusunu desteklemektedir. Araştırmamızda hem annenin hem babanın reddedici tutumlarının artışına bağlı olarak çocukların aidiyet duygularının azaldığı görülmektedir. Büyükşahin Çevik ve Çelikkaleli (2010), araştırmalarında ebeveyninin tutumunu ilgisiz algılayan ergenlerin arkadaş bağlılığının; ebeveynini demokratik, koruyucu ve otoriter olarak algılayan ergenlerden anlamlı düzeyde daha yüksek bulmuşlardır. Bu durumda aidiyet ihtiyacının karşılanmasında alternatif olarak arkadaşlara yönelimin gerçekleşmiş olduğu söylenebilir. Orta çocuklukta aileleri ilgisiz olan çocukların ebeveynleriyle yeterli etkileşim ve güçlü bağlardan yoksun olmalarının sonucu arkadaşlarına yönelmeleri özellikle ergenlikle birlikte ebeveyn rehberliğinden uzaklaşmalarına yol açabilir.

Ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklık tutumunun empatik eğilimle ilişkisinde, babanın duygusal sıcaklığı ve annenin duygusal sıcaklığı empatik eğilimle düşük düzeyde

olumlu yönde ilişki göstermiştir. Bu bulguyu destekler şekilde alanyazında olumlu ebeveyn tutumunu benimseyen ve uygulayan ebeveynlerin çocuklarının empati becerilerinin ve sosyal becerilerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülür (Fabes ve ark., 2001; Cornell ve Frick, 2007; Köseoğlu, 2013; Yavaşlar, 2016). Diğer taraftan ergenlerde ebeveynin kabul/ilgi düzeyi ile empati beceri düzeyi arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki saptanmıştır (Sayın, 2010). Ünal (2007) çalışmasında incelediği araştırmalar üzerinden sorumluluğunun bilincinde olan, diğer insanlara değer veren, empatik davranan, duygularını ifade eden, çocuklarına sevgilerini ileten ve çocuklarını destekleyen ebeveynlerin çocuklarının empatik beceri düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Okul öncesi çocuklarla yürütülen çalışmada da algılanan ebeveyn tutumları ile çocukların empatik becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Parsak, 2015). Sağlıklı ebeveyn tutumuna sahip olan ebeveynlerin çocuklarının empatik beceri seviyelerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda Çalışkan Sarı ve Şahin Acar'ın (2018) araştırmalarında duygusal sıcaklık tutumu gösteren annelerin çocuklarının duygu tanıma becerilerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bir diğer araştırmada Yavaşlar (2016), duygusal olarak sıcak yaklaşan, duygu ifade etme becerileri yüksek olan ve çocuklarına destek olan annelerin çocuklarının empatik becerilerine yardımcı olacaklarını ileri sürmüştür. Davidov ve Grusec (2006) de ebeveynleri duygusal sıcaklık tutumu gösteren ve kabul edici yaklaşımda bulunan çocukların empatik beceri düzeylerinin; ebeveyni reddedici tutum gösteren çocuklarıkinden daha yüksek olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Olumlu ebeveyn tutumlarının empatinin gelişimini desteklediği ileri sürülebilir.

Ebeveynlerden algılanan aşırı koruyucu tutum ile empatik eğilim arasındaki ilişki incelendiğinde, hem babanın aşırı koruyucu tutumunun hem de annenin aşırı koruyucu tutumunun empatik eğilimle negatif yönde anlamlı olmayan bir ilişkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur. Karamuk (2015) da araştırmasında öğrencilerin algıladıkları koruyucu-istekçi

ebeveyn tutumu ile empati düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptayamamıştır.

Ebeveynden algılanan reddedici tutum ile empatik eğilim arasındaki ilişki incelendiğinde; hem babadan algılanan reddedici tutumun hem de anneden algılanan reddedici tutumun empatik eğilimle ters yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Ebeveynin düşmanlık içeren, nefret, eleştiri ve ceza niteliğindeki davranışlarının azalmasıyla birlikte empatik eğilim artmaktadır. Sayın (2010) da araştırmasında ebeveynin otoriter tutumu ile öğrencilerin empati beceri düzeyi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki elde etmiştir. Olumsuz ebeveyn tutumuyla büyüyen çocuklarda daha çok davranış probleminin gözlemlendiği görülmüştür (Derman ve Başal, 2013). Benzer bir konuyu araştıran Köseoğlu da (2013), ebeveynini kabul edici olarak algılayan çocukların empatik eğilimlerinin yüksek; ebeveynini reddedici ve ihmalkâr algılayan çocukların empatik eğilimlerinin anlamlı derecede düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çocuğunu destekleyen, çocuğuna önem veren ebeveynlerin aile içinde etkili iletişim kurabildiği, aile bireylerinin birbirlerine saygı duyduğu, birbirlerini sevdiği ve bu saygı ve sevgiyi ifade edebildikleri düşünüldüğünde; ebeveynlerin sağlıklı tutumlarıyla birlikte çocukların empatik eğilimlerinin de gelişmesi beklenen bir neticedir. Ebeveynlerinin sağlıklı tutumlarıyla yetişen çocuklar, aile ortamında aile bireylerine duygularını sağlıklı yöntemlerle yansıtabilirler, birbirlerine empatik tepkiler verebilirler, bu tepkileri gözlem yoluyla ve yaşayarak öğrenip hayatlarına uygulayabilirler. Nitekim Yüksel (2009), empatik beceri ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi incelemiş, aile değerlendirme ölçeğinin alt boyutlarından olan; gereken ilgiyi gösterme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar alt boyutlarıyla çocukların empatik becerileri arasında anlamlı ilişkiler elde etmiştir. Yüca (2018) da 5. ve 6. sınıf öğrencileriyle yürüttüğü araştırmasında öğrencilerin empati eğilim düzeylerinin artmasıyla birlikte algılanan aile içi ilişkilerin de yükseldiği sonucuna ulaşmıştır.

Yapılan bir diğer araştırmada algılanan demokratik ebeveyn tutumu ile duygusal

zekânın tüm alt boyutları arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Şimşek, 2006). Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunda duygusal zekânın alt boyutlarından empati düzeyinin düşüş gösterdiği belirlenmiştir (Şimşek, 2006). Sağlıklı ebeveyn tutumuyla birlikte çocukların empatik eğilim düzeylerinin arttığı, sağlıksız ebeveyn tutumuyla birlikte çocukların empatik eğilim düzeylerinde azalmanın olduğu yorumu yapılabilir.

Alanyazında bu çalışmanın bulgularını destekleyici çalışmaların yanında ebeveyn tutumu ile empati arasında ilişkinin olmadığını ileri süren çalışmalar da bulunmaktadır. Nitekim Önder ve Gülay (2007) anneden algılanan kabul-red düzeyi ile çocukların empati düzeyi arasında anlamlı ilişki bulamadıklarını belirtmişlerdir. Kehale (2002) araştırmasında, ebeveynlerinin her ikisinden algılanan davranışlar ile empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılmadığını belirtmiştir. Aynı şekilde Avcı'nın (2017) araştırması incelendiğinde, öğrencilerin empatik beceri düzeyleri ile ebeveyn tutumlarının alt boyutları arasında anlamlı bir farklılaşmanın bulunamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma kapsamında değerlendirecek olursak, ebeveyni sağlıksız tutuma sahip olan çocukların empatik eğilimlerinin düşük olduğu görülmüştür.

Aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim arasındaki ilişki incelendiğinde, pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Çocukların aile aidiyeti duygularının artmasıyla empatik eğilimlerinin de arttığı bulgusu elde edilmiştir. Çocukların empatik eğilimlerinin yüksek olmasıyla birlikte; duyguları ifade edebilme, karşılarındaki kişileri anlayabilme ve bunu ifade edebilme becerilerinin gelişmiş olması ile aile içindeki iletişimin ve ilişkinin güçlendiği ve aileye olan aidiyet duygusunun artırmasını sağladığı söylenebilir.

Cinsiyete göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu. Ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklık tutumunda cinsiyete göre bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Farklılık aşırı koruyucu tutum ve reddedici tutum ile ilgili bulunmuştur. Erkek öğrenciler kızlardan anne ve babalarını

onlarla ilgili endişeli, müdahaleci ve başarı beklentisi yüksek olarak algılamışlardır. Bu durum ebeveynlerin erkek çocuklarına daha korumacı davranmalarından kaynaklanıyor olabilir. Erkekler yine kızlardan anne babalarını daha düşmanca davranan, eleştiren, cezalandıran olarak algılamışlardır. Erkek çocukların ebeveynlerini hem reddedici hem de aşırı koruyucu olarak algılamaları, ebeveynlerin erkek çocuklara yönelik tutarlı olmayan tutum geliştirmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Aynı zamanda kız çocuklarının ebeveynlerine yönelik algılarının erkek çocuklarının ebeveynlerine yönelik algılarından daha olumlu olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın bulgularıyla tutarlı olarak Aytekin Yılmaz'ın (2009) araştırmasında, erkeklerin ebeveynlerini kızlara göre daha koruyucu ve otoriter algıladıkları bulunmuştur. Diğer bir çalışmada, erkek öğrencilerin annelerini kız öğrencilere göre daha reddedici; erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre anne ve babalarını daha aşırı koruyucu algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011). Bu araştırmanın bulgularının aksine Dokuyan (2016) ise yaptığı çalışmada, kız öğrencilerin anne ve babalarından her ikisini de erkek öğrencilere göre daha koruyucu algıladıklarını bulmuştur. Çalışmada ayrıca kız öğrencilerin ebeveynlerini erkek öğrencilere göre daha otoriter algıladıkları belirlenmiştir. Yazıcı'nın (2018) çalışması incelendiğinde, öğrencilerin cinsiyetlerine göre algıladıkları ebeveyn tutumlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bulgular incelendiğinde, kız öğrencilerin aile aidiyeti duyguları erkek öğrencilerden anlamlı yönde ve daha yüksek bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada; kızların aile aidiyeti duyguları erkeklerden yüksek bulunmuştur (King ve Boyd, 2016). Saki'nin (2018) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada kız öğrencilerin aile aidiyeti duygularının erkek öğrencilerin aile aidiyeti duygularından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Hall-Lande ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışmada, kadınların aile ilişkilerinin erkeklere nispeten daha yüksek seviyede olduğu; bu yönden de kadınların aile üyeleri ile güçlü

ilişkilerinin koruyucu bir rol oynayabileceği ileri sürülmüştür. Farklı gelişim dönemlerinde olmalarına rağmen kızların/kadınların aile aidiyet duygularının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda aile aidiyetinde cinsiyetin önemli bir faktör olduğu ileri sürülebilir. Kız çocuklarından çoğunlukla gelecek doğrultusunda beklenen tutumun evlenmesi ve bir aile kurması yönünde olduğu bildirilmiştir (Özkan ve Gündoğdu, 2011). Bu bakış açısına göre, kadının yaşamdaki asıl görevinin iyi bir anne ve iyi bir eş rolü üzerine inşa edildiği bilinmektedir. İçinde bulunduğu kültürde kadına ailesine ilgi göstermesi, evin işlerini yapması görevi yüklenir (Tire, 2017). Aynı konuda erkeklerden beklenenin ise ailelerine maddi anlamda destek olması ve maddi ihtiyaçları karşılama olduğunu görülmektedir (Özkan ve Gündoğdu, 2011). Erkekler duygusal anlamda bir görev verilmemekte, erkekte beklenenler maddiyatla sınırlandırılmaktadır. Kızların ailelerine olan bağlılık ve aidiyet duygularının daha fazla olması, aile konusunda kendilerinden beklenenlerin farkında olmalarından ve içinde buldukları kültürün de kızların aileleri için çabalamalarını desteklemesinden kaynaklanıyor olabilir.

Kızların empatik eğilim düzeyleri; erkeklerin empatik eğilim düzeylerinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ornum, Foley, Burns, DeWolfe ve Kennedy (1981) kızların empatik becerilerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yine kimi araştırma sonuçlarına göre kız öğrencilerin empati düzeylerinin erkek öğrencilerin empati düzeylerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur (Çetin, 2008; Yüksel, 2009; Sayın, 2010; Köseoğlu, 2013; Karamuk, 2015; Akdemir, 2016; Yazıcı, 2018). Rehber'in (2007) 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme davranışları ile empatik eğilim düzeylerini incelediği araştırmasında da kız öğrencilerin empati düzeyinin erkek öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Çakır'ın (2016) araştırmasında, kız öğrencilerin empatik eğilim alt boyut algılarının erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Söz konusu bulgular bu çalışmayı destekler niteliktedir. Kalliopuska (1984b),

annelerin babalara ve kız çocukların erkek çocuklara göre empati düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ceyhan (1994) da babaların empatik eğilim düzeylerinin annelerin empatik eğilim düzeylerinden anlamlı bir şekilde düşük bulunduğu sonucunu elde etmiştir. Toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında kadının, yuvayı kurmak ve kız çocuğuna model olmak gibi ev ile ilgili görevlerinin olduğu bilinmektedir (Özkan ve Gündoğdu, 2011). Annelerin kız çocuklarını yetiştirme aşamasında önemli bir rol oynadığı ve kızına örnek olduğu; kız çocuklarının empati düzeylerinin bundan dolayı da yüksek bulunduğu söylenebilir. Bir diğer yandan kültürümüzde ve atasözlerinde babanın da oğluna örnek olmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır ve oğula en yakın modelin babasının olduğu vurgulanmaktadır (Özkan ve Gündoğdu, 2011). Bu çalışma ile tutarlı olan bulgulara ulaşıldığı gibi bu çalışmayı desteklemeyen sonuçlara da erişilmiştir. Nitekim Eisenberg-Berg ve Lennon'un (1980) araştırmasında erkeklerin sözsüz empati alt boyutunun kızlara göre daha yüksek olduğuna ulaşılmıştır. Avcı'nın (2017) ebeveyn tutumları ile çocukların empati düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında ise çocukların cinsiyeti ile empati becerileri arasında anlamlı düzeyde farklılığın bulunmadığı sonucu elde edilmiştir. Bir diğer çalışmada da Kumbaroğlu (2013), öğrencilerin cinsiyetleri ile empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı farklılaşmanın bulunmadığı sonucunu elde etmiştir.

Sınıf düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu. Algılanan ebeveyn tutumlarının öğrencilerin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. 2018 yılında yaptığı araştırmasında Yazıcı, öğrencilerin algıladıkları ebeveyn tutumları ile yaşları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulamadığını belirtmiştir. Bu sonuç, öğrencilerin sınıf düzeyleri arasında büyük bir farklılığın olmamasından kaynaklanmış olabilir.

Çalışmamızda sınıf düzeyi ile aile aidiyeti duygusu arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Saki (2018) araştırmasında, üniversite öğrencilerinin sınıf düzeyi ile aile

aidiyetleri arasında anlamlı farklılık elde etmiştir. 1. sınıf öğrencilerinin aile aidiyeti duygusunun 2. sınıflardan daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Kendilik aidiyeti alt boyutunda ise 4. sınıfların kendilik aidiyetlerinin 2. sınıflardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamız ile örnek gösterilen çalışma arasında farklılığın olma sebeplerinden biri de yapılan çalışmalarda okul düzeylerinin farklı olmasından kaynaklanması olabilir.

Bu çalışmada 6. sınıfların empatik eğilimlerinin 5. sınıflara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf düzeyinin artmasıyla empatik eğilim düzeyinin arttığı bulgusu elde edilmiştir. Çakır'ın (2016) ortaokul öğrencilerinin empatik eğilimleri ile çatışma çözme davranışlarını incelediği araştırmasında, 8. sınıf öğrencilerinin empatik becerinin alt boyutlarından olan içsel ben algılarının 5, 6, ve 7. sınıflara göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Araştırmamızı destekleyen çalışmalar bulunduğu gibi araştırmamızla tutarlı olmayan veriler de mevcuttur. Köseoğlu (2013) araştırmasında, 5.sınıf öğrencilerinin empatik eğilimlerinin 4.sınıf öğrencilerinininkinden daha düşük olduğunu sonucunu elde etmiştir. Rehber'in (2007) 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ve çatışma çözme davranışlarını incelediği araştırmasında öğrencilerin sınıf düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığını bildirmiştir. Sayın (2010) ise araştırmasında 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin empati beceri düzeylerinin sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını bildirmiştir. Bir başka çalışmada da öğrencilerin empati beceri düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılamadığı bildirilmiştir (Avcı, 2017).

Ailenin gelir düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu. Ailenin gelir düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumları (duygusal sıcaklık, aşırı koruyucu ve reddedici) incelendiğinde, çocukların hem babalarından algıladıkları hem de annelerinden algıladıkları tutumların ailelerinin gelir düzeyine (düşük, orta ve yüksek) göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı

görülmüştür. Yapılan bir araştırmada ise alt sosyoekonomik düzeyde büyüyen çocuklar, ebeveynlerinden daha az sevgi gördüklerini ve daha çok olumsuz tepkiler aldıklarını bildirmişlerdir (Güneysu, 1982). Bu çalışmada ailenin gelir düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumlarında farklılığın olmaması çalışmaya katılan çocukların gelir gruplarına dağılımlarının gelir gruplarını karşılaştırmada sayıca yeterli olmamasından kaynaklanmış olabilir.

Ailenin gelir düzeyine göre yüksek gelir grubundan çocukların aile aidiyeti duygusu diğer gelir gruplarından daha yüksek bulunmuştur. Düşük, orta ve yüksek aile gelir düzeyine sahip çocukların aile aidiyeti duygusu düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ailenin gelir düzeyi ile çocukların empatik eğilimleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunamamıştır. Rehber (2007) de araştırmasında öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşamamıştır. Bir diğer araştırmada Kumbaroğlu (2013), öğrencilerin empatik eğilim seviyeleri ile ailelerinin gelir düzeyleri arasında anlamlı yönde bir bulgu elde edememiştir. Avcı'nın (2017) araştırması incelendiğinde, ailenin gelir düzeyi ile öğrencilerin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı farklılaşmanın bulunmadığı belirlenmiştir. Diğer yandan Sayın (2010), ailenin gelir düzeyi ile empati beceri düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki elde etmiştir. Çetin'in (2008) yaptığı araştırma sonucunda, ailesi alt gelir düzeyine sahip olan ebeveynlerin çocuklarının empatik becerilerinin diğerlerine göre daha düşük olduğu, empatik becerileri en yüksek olan çocukların ise orta gelir düzeyine sahip olan ailelerden geldiği görülmektedir. Bir başka araştırmada alt sosyal sınıfa ait olan çocukların empatik eğilimlerinin üst sosyal sınıfa ait olan çocuklardan daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir (Kalliopuska, 1984a). Araştırmalardan elde edilen bulgular tutarsızdır. Bu tutarsızlık alt ve düşük gelir gruplarının yeterince temsil edilmemesinden kaynaklanabilir.

Babanın eğitim düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu. Babanın eğitim düzeyine göre algılanan ebeveyn duygusal sıcaklık tutumu ve algılanan ebeveyn aşırı koruyucu tutumunda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Algılanan ebeveyn tutumlarından algılanan reddedici ebeveyn tutumunda, babaları ortaokul mezunu olan çocuklar, babaları lise mezunu olan çocuklara göre babalarını daha reddedici algılamışlardır. Yine babaları ortaokul mezunu olan çocuklar babaları lise mezunu olanlardan annelerini de daha reddedici algılamışlardır. Yine babaları ortaokul mezunu olan çocuklar babaları üniversite mezunu olanlardan annelerini daha reddedici algıladıkları görülmüştür. Bir araştırmada babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuklarına gösterdiği sevginin ve ilginin arttığı, cezalandırma davranışının azaldığı bildirilmiştir (Güneysu, 1982). Babanın öğrenim düzeyinin yükselmesiyle birlikte baba tutumunun daha sağlıklı olduğu bulunmuştur (İnci, 2014). Aydoğdu (2016) ortaokul mezunu ebeveynlerin demokratik tutumunun önlisans mezunu ebeveynlerin demokratik tutumundan anlamlı düzeyde daha düşük olduğunu bildirmiştir. Babaları üniversite mezunu olan öğrencilerin, babaları ilköğretim mezunu olan öğrencilere göre babalarını daha demokratik tutuma sahip olarak algıladıkları belirlenmiştir (Yılmaz, AYTEKİN, 2009). Bir diğer araştırmada baba eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte çocuklarının algıladığı demokratik tutumun da arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Yıldız ve Erci, 2011). Baba eğitim düzeyinin düşmesiyle birlikte reddedici tutumunun arttığı; ilginin, sevginin ve çocuklarını kabullenme düzeyinin düştüğü araştırmalarla da görülmektedir. Baba eğitim düzeyinin yükselmesiyle de daha sağlıklı tutumların sergilendiği söylenebilir. Babanın eğitim düzeyinin yükselmesiyle olumlu babalık rol ve davranışının arttığı ileri sürülür (Telli ve Özkan, 2016). Aile işlevlerinin geliştirilmesi ve sağlıklı bağların kurulması için baba katılımı önemlidir (Kocayörük, 2010). Çalışmamızdaki bulgularla araştırmalar tutarlılık göstermektedir.

Babalarının eğitim düzeylerine göre çocukların aile aidiyeti puanları babası lise

mezunu ve üniversite mezunu olanların babası ortaokul mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. Bu durum eğitimin olumlu etkisine bağlanabilir. Üst eğitim düzeyinin babaların çocuklarının ihtiyaçlarına daha duyarlı olmalarına, çocuklarına ilgi ve yakınlık göstermelerine yol açabilir.

Babalarının eğitim düzeylerine göre çocukların empatik eğilimlerinin farklılaşmadığı bulunmuştur. Bulgularımızı destekler nitelikte olan Avcı'nın (2017) araştırması incelendiğinde çocukların empatik beceri düzeyleri ile babaların eğitim durumu arasında anlamlı düzeyde farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşıldığı görülmüştür. Karamuk (2015) da öğrencilerin empati düzeyleri ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki elde edememiştir. Bir diğer çalışmada Kumbaroğlu (2013), babanın eğitim düzeyi ile çocuklarının empatik eğilim seviyeleri arasında anlamlı yönde farklılaşma saptamamıştır. Yazıcı (2018) da araştırmasında aynı şekilde öğrencilerin empatik eğilimlerinin babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediğini belirtmiştir. Sayın'ın (2010) araştırmasında ise baba eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin empati beceri düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Annenin eğitim düzeyine göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu. Annenin eğitim düzeyi duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik ebeveyn tutumu boyutlarında bir farklılık oluşturmamıştır. Güneysu (1982), annenin eğitim düzeyi ile çocukların anneden duygusal sıcaklığı algılaması arasında anlamlı ilişkiler olduğunu bulmuştur. Çalışmada annenin eğitim düzeyinin yükselmesiyle çocuğun anne sevgisini algılama düzeyinde azalma olduğu gözlenmiştir. Aytekin Yılmaz (2009) ise annesi lise mezunu olan öğrencilerin, annesi okuryazar olmayan öğrencilere göre annelerini daha fazla demokratik tutuma sahip olarak algıladıklarını belirtmiştir. Bir başka çalışmada anneleri ilkokul mezunu olan öğrencilerin annelerinden algıladıkları reddedici tutumun, anneleri lise veya üniversite mezunu olan

öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı ve daha yüksek seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011). İncelenen araştırmalarda annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun anne sevgisini algılama becerisinde ve algılanan demokratik tutum düzeyinde artma, reddedici tutumda ise azalma olduğu görülmüştür; araştırmamızda beklenen sonuç da bu yöndedir. Araştırmamızda anlamlı yönde farklılaşma elde edilememesinin nedeninin birkaç eğitim düzeyine örneklemin yığılmasının olduğu düşünülmektedir.

Aile aidiyeti duygusu puanlarının annenin eğitimine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Annenin eğitim düzeyi ile çocuğunun empatik eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Karamuk (2015) da araştırmasında, 10-13 yaş aralığındaki öğrencilerin empati düzeyleri ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki elde edememiştir. Bu çalışmanın sonuçlarını destekler şekilde ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören öğrenciler ile çalışan Kumbaroğlu (2013) öğrencilerin empatik eğilim seviyeleri ile annelerinin eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma saptayamamıştır. Yazıcı (2018), üniversite öğrencilerinin empatik eğilimleri ile annelerinin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptayamamıştır. Bir başka çalışmada anne öğrenim durumuna bakıldığında okuma yazması olmayan annelerin çocuklarının empatik beceri seviyelerinin en düşük olduğu, annesi yüksek okul ya da üniversite mezunu olan çocukların empatik beceri seviyelerinin en yüksek seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çetin, 2008). Sayın'ın (2010) araştırmasında da annesinin öğrenim düzeyi yüksek okul/lisans/lisansüstü mezunu olan öğrencilerin empati beceri düzeylerinin annesi diğer öğrenim düzeyine sahip olan öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir. Avcı (2017) ise, annesi okuryazar olmayan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin annesi lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerden daha yüksek bulunduğunu belirtmiştir. Araştırmamızda anlamlı sonuca ulaşamama sebebinin örnekleme anne eğitim düzeyinin eşit bir şekilde dağılmamasından kaynaklanmış olabileceği

düşünülmektedir.

Kardeş sayısına göre algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlere ilişkin bulguların tartışma ve yorumu. Çalışmadan elde edilen bulgular, 1-2 kardeşe sahip olan çocukların 3-4 kardeşe sahip olanlardan ve yine 5 ve daha fazla kardeşe sahip olanlardan baba duygusal sıcaklık ve anne duygusal sıcaklık puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermiştir. 1-2 kardeşe sahip olanlar ebeveynlerini daha sıcak algılamışlardır. Ebeveynlerin yaklaşımlarında çocukların kardeş sayısının önemli olduğu sonucu elde edilmiştir.

Çalışmanın diğer bulgusuna göre reddedici anne-baba tutumu kardeş sayıları açısından incelendiğinde 1-2 kardeşi olanların 3-4 kardeşi olanlar ile 5'ten fazla kardeşi olanlardan anne babalarını daha az reddedici algılamışlardır. 1-2 kardeşi olanlar tarafından ebeveynleri daha az düşmanlık duyguları gösteren, daha az eleştiren ve daha az cezalandıran olarak algılanmışlardır. Saruhan'ın (1996) yapmış olduğu araştırma incelendiğinde; 2-3 kardeşe sahip olan öğrencilerin babalarını daha demokratik algıladıkları, tek çocuk ve 4 ve daha fazla kardeşi olan çocukların babalarını daha az demokratik buldukları görülmüştür. Güneysu'nun (1982) araştırmasında ise çocuk sayısı arttıkça çocuğa karşı gösterilen ilginin, ayrılan zamanın ve gösterilen sevginin azaldığı; verilen cezanın arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kardeş sayısına göre 1-2 kardeşi olanların aile aidiyeti duygusu 5'ten fazla kardeşi olanlardan; 3-4 kardeşi olanların 5'ten daha fazla kardeşi olanlardan aile aidiyeti duyguları daha yüksektir. Kardeş sayısının artışına bağlı aile aidiyeti azalmaktadır. Bu durum çocuk sayısının artışına bağlı olarak çocuklara ayrılan zamanın azalması ve çocuğun ihtiyaç duyduğu ilgi ve yakınlığı görememesinin sonucu olabilir.

Kardeş sayısına göre empatik eğilim puanlarında anlamlı farklılık olmadığı sonucu elde edilmiştir. Avcı (2017), bir veya iki kardeşi olan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin beş veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinden daha düşük

olduğu bulgusunu elde etmiştir. akır'ın (2016) araştırmasında, 4 veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin empatik eğilimin alt boyutlarından olan içsel ben algılarının 3 kardeşi olanlara göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Sayın (2010) ise çocukların kardeş sayıları ile empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı ilişki saptamıştır. Kardeş sayısının artmasıyla birlikte empati beceri düzeyinin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç

Bu çalışma, farklı ebeveyn tutumlarının özellikle orta çocukluk döneminde aile aidiyeti duygusu ve empati ile ilişkisine ilişkin alanyazına katkı sağlamıştır.

Araştırma sonucunda ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklık tutumu ile aile aidiyeti duygusu arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı, empatik eğilimle ise düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır. Anne ve babalarını kabullenici ve destekleyici algılayan öğrencilerin ailelerine duydukları aidiyet duygusunun da yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aşırı koruyucu ve reddedici tutum ile aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Annenin aşırı koruyucu tutumu ile aile aidiyeti duygusu arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunurken babanın aşırı koruyucu tutumu ile aile aidiyeti duygusu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Diğer yandan ebeveynin aşırı koruyucu tutumu ile empatik eğilim arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Ebeveyn reddediciliği ile aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler arasında negatif yönde anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır. Ebeveynin eleştirici, küçümseyici ve reddedici tavırlarının artmasıyla birlikte aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim düzeyinin azaldığı görülmüştür.

Aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocukların aile aidiyeti duygularının artmasıyla empatik eğilimlerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları duygusal sıcaklıkta cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olmadığı bulgusu elde edilmiştir. Sonuçlar, erkeklerin kızlardan, anne ve babalarını daha aşırı koruyucu olarak algıladıklarını göstermiştir. Çalışmada, erkeklerin annelerini kızlardan daha reddedici algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca cinsiyet değişkeninin aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim için anlamlı sonuçlar ortaya koyduğu belirlenmiştir. Kız öğrencilerin bildirdiği aile aidiyeti duygusunun erkek öğrencilere göre

anlamli düzeyde daha yu'ksek olduğu bulgusu elde edilmiştir. Aynı şekilde kız oğrencilerin bildirdikleri empatik eğilimlerin erkek oğrencilerden anlamli düzeyde yu'ksek olduğu bulunmuştur.

Sınıf düzeyi çocukların ebeveyn tutumunu algılamada bir farklılık oluşturmamıştır. Sınıf düzeyi aile aidiyetinde de farklılık yaratmamıştır. Yalnız sınıf düzeyine göre 6. sınıf oğrencilerinin 5. sınıflardan empati eğilimlerinin daha yu'ksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların algıladıkları aile gelir düzeyine göre ne ebeveyn tutumlarında ne aile aidiyeti duygusunda ne de empatik eğilimlerde anlamli bir farklılık gözlenmemiştir.

Babanın eğitim düzeyine göre ortaokul mezunu babalar lise mezunu babalardan çocukları tarafından daha reddedici algılanmışlardır. Babanın eğitim düzeyine göre ortaokul mezunu babaların çocukları lise mezunu babaları olanlardan annelerini daha reddedici algılamışlardır. Yine babaları ortaokul mezunu olan çocukların babaları niversite mezunu olanlardan annelerini daha reddedici algıladıkları görülmüştür.

Babanın eğitim düzeyine göre, babası ortaokul mezunu olan çocukların babası daha st eğitim düzeyinde olanlardan aile aidiyeti duygusu daha düşük bulunmuştur. Babanın eğitim düzeyine göre orta çocuklukta ki çocukların empatik eğilimlerinde bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Annenin eğitim düzeyi ebeveyn duygusal sıcaklık tutumu, annenin aşırı koruyucu tutumu ve ebeveyn reddedici tutumunda bir farklılık oluşturmamıştır. Annenin eğitim düzeyine göre ortaokul mezunu annelerin çocukları anneleri ilkokul ve anneleri lise mezunu olan çocuklardan babalarını daha aşırı koruyucu algılamışlardır. Annenin eğitim düzeyine göre aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimlerde de bir farklılık gözlenmemiştir.

Kardeş sayısına göre 1-2 kardeşi olanlar 3-4 kardeşi olanlar ile 5'ten fazla kardeşi olanlardan hem babalarını hem de annelerini daha sıcak algılamışlardır. Kardeş sayısına göre 1-2 kardeşi olanlar 3-4 kardeşi olanlar ile 5'ten fazla kardeşi olanlardan anne babalarını daha

az reddedici algılamışlardır. Kardeş sayısına göre 1-2 kardeşi olanların aile aidiyeti duygusu 5'ten fazla kardeşi olanlardan; 3-4 kardeşi olanların 5'ten daha fazla kardeşi olanlardan aile aidiyeti duyguları daha yüksek bulunmuştur. Kardeş sayısı çocukların empatik eğilimlerinde bir farklılık oluşturmamıştır.

Öneriler

Bu araştırmada, algılanan ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimler arasındaki ilişkiler ve bu kavramlar ile bazı değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma sonucunda sunulan öneriler uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Uygulayıcılara yönelik öneriler. Bu araştırmadan elde edilen bulgular; ebeveynlerin, öğretmenlerin, psikolojik danışmanların, aile danışmanlarının, ruh sağlığı çalışanlarının ve çocuk gelişim alanında çalışanların farkındalıklarının artırılması açısından önemlidir. Bu profesyonellerin sağlıklı ve sağlıksız ebeveyn tutumlarına odaklanmaları, çocukların aile aidiyeti duygularının ve empatik eğilimlerinin artırılmasında anne-baba eğitimlerine yer vermeleri ve rehberlik faaliyetleri ile aileleri desteklemeleri önerilebilir.

Aile danışmanlığı kapsamında aile içi iletişimlerde, aile üyelerinin duygu ifadelerine yeterince yer verilmesi gerektiği konusunun vurgulanması fayda sağlayabilir. Yine bu kapsamda aile danışmasına gelen anne babalara sağlıklı ebeveyn tutumları ile ilgili etkinliklerin yaptırılması farkındalığın artırılmasına katkıda bulunabilir.

Anne-babalara verilecek eğitimlerde ve rehberlik faaliyetlerinde eğitim programının ilgi çekici nitelikte olması, çeşitli görsellerin ve karikatürlerin kullanılması, kısa film gösterimlerinin kullanılması önerilebilir.

Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, ebeveynlere yönelik ebeveyn tutumları, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim kavramlarının önemi konusunda bilgilendirme ve ebeveynlerin farkındalık düzeylerini artırma konusunda çalışmalar başlatıp, çalışmaların sürekliliğini sağlayabilir.

Orta çocukluk döneminde, erkek çocukların ebeveynlerini reddedici veya aşırı koruyucu algılamalarının, aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilim için risk oluşturması nedeniyle bu çocuklarla daha erken vakitte ve daha kapsamlı çalışılması faydalı olabilir.

Öğrencilerin yaratıcı drama çalışmalarına katılmalarını sağlamak ve bu sayede duygularını tanımlarına ve duygularını ifade etmelerine destek olmak faydalı olabilir.

Orta çocukluk dönemindeki çocukların aile aidiyeti duygularının artırılması için çocukların aileleriyle geçirdikleri vakti verimli geçirmeleri konusunda ailelerde farkındalık oluşturulabilir ve birlikte vakit geçirebilecekleri etkinlikleri planlamalarına yardımcı olunabilir.

Bununla birlikte ebeveynlere çocuklarının aile aidiyeti duygularını ve empatik eğilimlerini arttırabilmeleri konusunda danışmanlık yapmak doğru bir uygulama olacaktır. Ailenin desteklenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmacılara yönelik öneriler. Bu araştırmanın örneklemini orta çocukluk dönemindeki öğrenciler oluşturmuş ve araştırma Türkiye'nin batısında yer alan tek bir şehirle sınırlandırılmıştır. İleride yapılacak araştırmaların Türkiye'nin diğer yörelerinde ve şehirlerinde yaşayan orta çocukluk dönemindeki çocuklarla yapılması bu araştırmanın bulgularının desteklenmesi açısından yararlı olabilir.

Araştırmamızda tarama modeli kullanılmış ve ebeveyn tutumlarına ilişkin alanyazında var olan çok sayıda ölçme araçları arasından seçim yapılmıştır. Benzer çalışmalarda farklı araştırma modelleri ve ölçme araçları kullanılabilir. Kapsamlı sonuçlar için gözlem veya görüşme tekniklerinin kullanılması da faydalı olabilir.

Araştırmanın sonuçları nicel bulgulara dayanmaktadır. Elde edilen bulgulara bakıldığında, öğrencilerin hangi yaşantılar sonucunda söz konusu bildirimlerde bulduklarına dair derinlemesine bilgi elde edilememiştir. Bundan dolayı yapılacak çalışmaların nitel araştırma kapsamında yapılması daha ayrıntılı sonuçların elde edilmesine katkı sağlayabilir.

Orta çocukluk dönemi ile ilgili ülkemizde yapılan araştırmalar henüz çok yenidir. Bundan dolayı yapılacak çalışmalar orta çocukluk döneminin daha iyi anlaşılmasına, ergenlik

ve yetişkinlik dönemlerinde yaşanabilecek sorunların nlenmesine katkı sağlayabilir.

Bu araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerini daha çok orta gelir düzeyi kategorisinde algıladıkları görülmüştür. Algılanan aile gelir düzeyindeki dağılımın istatistiksel karşılaştırma yapabilecek sayıda olması halinde daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilir.

Aile aidiyeti duygusu veya empatik eğilimler ile ilişkili olduğu düşünülen saldırganlık yönelimi ve akran zorbalığı gibi kavramların araştırılması alanyazına katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Acar, S. B. (2015). *Ön ergenlerde öfke ve öfke ifade tarzlarının yordayıcısı olarak anne baba tutumu ve örselenme yaşantularının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Adler, A. (2005). *Çocuk eğitimi* (Çev. K. Şipal). İstanbul: Cem.
- Akdemir, S. (2016). *İlkokul öğrencilerinde hayvana yönelik kötü davranış ile saldırganlık ve empati düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Akdeniz, S. (2017). *Erken ergenlikte bilişsel duygu düzenleme, algılanan anne baba tutumu ve algılanan sosyal destek ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akkoyun, F. (1982). Empatik anlayış üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(2), 63-69. doi: 10.1501/Egifak_0000000891
- Alptekin, D. (2011). *Toplumsal aidiyet ve gençlik: üniversite gençliğinin aidiyeti üzerine sosyolojik bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arıkan, M. (2011). *Aile zekası*. İstanbul: Hayat.
- Aslantürk, H. (2017). *Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip üniversite öğrencilerinin aile aidiyetlerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Avcı, E. (2017). *Anne-babaların tutumları ile ilkokul kademesindeki çocukların empati ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

- Aydın, B. (2016). *Toplumsal dışlanma ve aidiyet kısılcacında bağımlı gençlik (Konya örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569-585.
- Aydoğmuş, K., Baltaş, A., Baltaş, Z., Davaslıgil, Ü., Güngörmüş, O., Konuk, E. vd. (2010). *Ana-baba okulu*. İstanbul: Remzi.
- Barnett, M. A. (1990). Empathy and related responses in children. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.) *Empathy and its development* (pp. 146-162). Cambridge, NY: Cambridge University Press.
- Batson C. D., Fultz, J. & Schoenrade, P.A. (1987). Distress and empathy: Two qualitatively distinct vicarious emotions with different motivational consequences. *Journal of Personality*, 55(1), 19-39. doi:10.1111/j.1467-6494.1987.tb00426.x
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*, 9(3), 239-275. doi: 10.1177/0044118X7800900302
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı-İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem.
- Büyükşahin Çevik, G. ve Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet, ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225-240.
- Camadan, F., Karataş Z. ve Bozali S. (2017). Aile içinde yaşanan anlaşmazlıklar: ebeveynlerin ve çocukların görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,

16(64), 1510-1530. Erişim <http://dergipark.gov.tr/esosder>.

Cavanagh, S. E. (2008). Family structure history and adolescent adjustment. *Journal of Family Issues*, 29, 944-980. doi:10.1177/0192513X07311232.

Ceyhan, A. A. (1994). *Ana-babaların empatik eğilim düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Choenarom, C., Williams, R. A. & Hagerty, B. M. (2005). The role of sense of belonging and social support on stress and depression in individuals with depression. *Archives of Psychiatric Nursing* 19(1), 18-29. doi: 10.1016/j.apnu.2004.11.003

Christensen, L. B., Johnson, R. B. ve Turner L. A. (2015). *Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analiz*. (Çev. A. Aypay). Ankara: Anı.

Chubb, N. H. & Fertman, C. I. (1992). Adolescents perceptions of belonging in their families. *The Journal of Contemporary Human Services*, 73(7), 378-394. doi: 10.1177/104438949207300701

Cihangir Çankaya, Z. ve Canbulat, N. (2017). Orta çocukluk döneminde umut ve ebeveynlere güvenli bağlanma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 1-20. doi: 10.21764/maeuefd.317054

Ciminli, A. (2016). *Ergenlerde sanal zorbalık ve mağduriyetin empati ve kişilik özellikleriyle ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

- Cormier, S. & Hackney, H. (2013). *Psikolojik danışma stratejiler ve müdahaleler* (S. Doğan ve B. Yaka, (Çev. Eds). Ankara: Pegem.
- Cornell, A. H. & Frick, P. J. (2007). The moderating effects of parenting styles in the association between behavioral inhibition and parent-reported guilt and empathy in preschool children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(3), 305-318. doi: 10.1080/15374410701444181
- Crosnoe, R. & Elder, G. H. (2004). Family dynamics, supportive relationships, and educational resilience during adolescence. *Journal of Family Issues*, 25(5), 571-602. doi: 10.1177/0192513X03258307
- Cüceloğlu, D. (2001a). *İçimizdeki çocuk*. İstanbul: Remzi.
- Cüceloğlu, D. (2001b). *Yeniden insan insana*. İstanbul: Remzi.
- Çakır, E. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ile çatışma çözme davranışları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çalışkan Sarı, A ve Şahin Acar, B. (2018). Annenin ebeveyn tutumlarının ve çocuğun annesinin tutumlarıyla ilgili algısının çocuğun duygu tanıma becerilerindeki rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6(12), 27-50. doi: 10.7816/nesne-06-12-02
- Çetin, C. N. (2008). *İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Ana Baba Tutumları ve Özsaygı ile İlişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetinkaya, B. (2014). *Sağlıklı aile sağlıklı çocuk çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Pegem.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem.
- Davidov, M. & Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, 77(1), 44-58. doi:

10.1111/j.1467-8624.2006.00855.x

- Derman, M. T. ve Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144. <http://dergipark.gov.tr/amauefd/issue/1728/21177>.
- Dirik, G., Yorulmaz, O. ve Karancı, A. N. (2015). Çocukluk dönemi ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi: kısaltılmış algılanan ebeveyn tutumları-çocuk formu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(2), 123-130.
- Dokuyan, M. (2016). 12. sınıf öğrencilerinde algılanan anne-baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 1-21.
- Döğüşen, M. M. (2010). *Her yönüyle empati ve sevgi dili*. İstanbul: Ekinoks.
- Dökmen, Ü. (1987). Empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20(1-2), 183-207. doi:10.1501/Egifak_0000001059
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1-2), 155-190. doi: 10.1501/Egifak_0000000999
- Dökmen, Ü. (2014). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Remzi.
- Eisenberg-Berg N. & Lennon R. (1980). Altruism and the assessment of empathy in the preschool years. *Child Development*, 51(2), 552-557. doi: 10.2307/1129290
- Erbil, N., Divan, Z. ve Önder, P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 3(10), 7-15.

- Erdoğan, Ö. ve Uçukoğlu, H. (2011). İlköğretim okulu öğrencilerinin anne-baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 51-72.
- Ersanlı, K. ve Koçyiğit, M. (2013). Ait olma ölçeğinin psikometrik özellikleri. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(12), 751-764. doi: 10.7827/TurkishStudies.6044
- Ertürk, Y. D. (2010). *Halkla ilişkilerin iletişim öznesi empati*. İstanbul: Derin.
- Fabes, R. A., Leonard, S. A., Kupanoff, K. & Martin, C. L. (2001). Parental coping with children's negative emotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development*, 72(3), 907-920. doi: 10.1111/1467-8624.00323
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (1993). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Çev. H. N. Çelen, A. Dönmez ve B. Onur). (2.baskı). Ankara: İmge.
- Gawel, J. E. (1997). Herzberg's theory of motivation and Maslow's hierarchy of needs. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 5(11), 1-3.
- Geçtan, E. (1990). *İnsan olmak*. İstanbul: Remzi.
- Gemci, H. (2012). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerine uygulanan etkili iletişim ve empatik beceri eğitiminin öğrencilerin iletişim ve empatik becerilerine etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gladstein, G. A. (1983). Understanding empathy: Integrating counseling, developmental and social psychology perspectives. *Journal of Counseling Psychology*, 30(4), 467-482. doi: 10.1037/0022-0167.30.4.467
- Güler Yıldız, T. (2017). *Anne baba eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Gülseren, Ş. (2001). Eşduyum (Empati): Tanımı ve kullanımı üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(2), 133-145.

- Güneş, F. (2018). *Genç yetişkinlerde güvengenlik ve utangaçlık: Aile aidiyet duygusunun ve duygu-düzenlemede öz-yeterlik algısının belirleyici etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güneysu, S. (1982). *Ana babaların çocuklarına karşı tutumları ve çocuktaki davranış problemleri* (Yayımlanmamış bilim uzmanlığı tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Güngör Aytar, A. (2015). Toplumsal ve duygusal gelişim. A. Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (ss. 95-126). Ankara: Anı.
- Güvenç, G. (2002). Güdüler ve duygular. H. B. Ayvaşık ve M. Sayıl (Eds.), *Psikolojiyi Anlamak* (ss. 408-449). Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Hagerty, B. M. K., Lynch Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M. & Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of Psychiatric Nursing* 6(3), 172-177. doi: 10.1016/0883-9417(92)90028-H
- Hall-Lande, J. A., Eisenberg, M. E., Christenson, S. L. & Neumark-Sztainer, D. (2007). Social isolation, psychological health, and protective factors in adolescence. *Adolescence*, 42(166), 265-286.
- Hill, C. R. & Stafford, F. P. (1980). Parental care of children: Time diary estimates of quantity, predictability, and variety. *The Journal of Human Resources*, 15(2), 219-239. doi: 10.2307/145332
- Hoffman, (1982). The measurement of empathy. In C. E. Izard (Ed.), *Measuring emotions in infants and children* (pp.279-296). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- İnci, M. A. (2014). *Baba tutumlarının anasınıfı ve ilkokul birinci sınıfa devam eden çocukların sosyal beceri gelişimlerine etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış

- yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Günümüzde insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim.
- Kahraman, H. ve Akgün, S. (2008). Empati becerileri eğitiminin okul öncesi dönemdeki çocukların empati becerilerine ve sorun davranışlarına etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 15(1), 15-24.
- Kalliopuska, M. (1984a). Empathy in children and social class. *Psychological Reports*, 54(3), 840-842. doi: 10.2466/pr0.1984.54.3.840.
- Kalliopuska, M. (1984b). Relation between children's and parent's empathy. *Psychological Reports*, 54(1), 295-299. doi: 10.2466/pr0.1984.54.1.295.
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS 23 ve AMOS 23 uygulamalı istatistiksel analizler*. Ankara: Nobel.
- Karamuk, A. (2015). *10-13 yaş grubu çocuklarının empati düzeyinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel.
- Kaya, A. ve Siyez, D. M. (2010). KA-Sİ Çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: geliştirilmesi geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35(156), 110-125.
- Kehale, D. (2002). *Okulöncesi öğretmenliği programı öğrencilerinin algıladıkları anne baba davranışları, kendilik algısı ve empatik beceri düzeyleri ve bunlar arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- King, V. & Boyd, L. M. (2016). Factors associated with perceptions of family belonging among adolescents. *Marriage and Family Journal*, 78(4), 1114-1130. doi: 10.1111/jomf.12322
- King, V., Boyd, L. M. & Pragg, B. (2017). Parent-adolescent closeness, family belonging, and adolescent well-being across family structures. *Journal of Family Issues*, 1-30. doi: 10.1177/0192513X17739048
- King, V., Boyd, L. M. & Thorsen, M. L. (2015). Adolescents' perceptions of family belonging in stepfamilies. *Marriage and Family Journal*, 77(3), 761-774. doi: 10.1111/jomf.12181
- Kocayörük, E. (2010). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 37-45.
- Köseoğlu, A. (2013). *İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn kabul-red düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi.
- Kumbaroğlu, Z. B. (2013). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ile benlik saygısı düzeylerinin çeşitli sosyo-demografik özelliklerine göre karşılaştırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Leake, V. S. (2003). How to assess family belonging for stepfamily adolescents: Current assessments and possibilities for future study. Unpublished manuscript, University of Kentucky, Lexington.
- Leake, V. S. (2007). Personal, familial, and systemic factors associated with family belonging for stepfamily adolescents. *Journal of Divorce & Remarriage*, 47(1-

- 2), 135-155. doi: 10.1300/J087v47n01_08
- Li, Z., Wang, L. & Zhang, L. (2012). Exploratory and confirmatory factor analysis of a short-form of the EMBU among Chinese adolescents. *Psychological Reports, 110*(1), 263-275. doi: 0.2466/02.08.09.21.PRO.110.1.263-275
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370-396. doi:10.1037/h0054346.
- Maslow, A. (2001). *İnsan olmanın psikolojisi* (Çev. O. Gündüz,). İstanbul: Kuraldışı.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Brothers Publishers.
- Mavili, A., Kesen, N. F. ve Daşbaşı, S. (2014). Aile aidiyeti ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 14*(33), 29-45. doi: 10.21560/spcd.19507
- McHale, S. M., Updegraff, K. A. V. & Whiteman, S. D. (2012). Sibling relationships and influences in childhood and adolescence. *Journal of Marriage Family, 74*(5), 913-930. doi: 10.1111/j.1741-3737.2012.01011.x
- McLaren, S., Jude, B. & McLachlan A. J. (2008). Sense of belonging to the general and gay communities as predictors of depression among Australian gay men. *International Journal of Men's Health 7*(1), 90-99. doi: 10.3149/jmh.0701.90
- McLeod, S. A. (2007). *Maslow's hierarchy of needs*. Retrieved from <http://www.simplypsychology.org/maslow.html>.
- Mehrabian, A & Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality, 40*(4), 525-543. doi: 10.1111/j.1467-6494.1972.tb00078.x
- Nasır, Ş. (2013). *Origins of individual differences in the need to belong: the role of parental control* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Koç University, Social Sciences & Humanities, İstanbul.

- National Council for Curriculum and Assessment (2009) Aistear: The Early Childhood Curriculum Framework. Dublin, Ireland. Retrieved from <https://curriculumonline.ie/Early-childhood/Early-Childhood/Early-Childhood-Themes/Identity-and-belonging>(accessed 26 June 2018).
- Navaro, L. (2000). *Gerçekten beni duyuyor musun?* İstanbul: Remzi.
- Oral, E. A. (2015). Eğitim psikolojisi ve özel gereksinimleri olan öğrenciler. İ. Yıldırım (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (ss. 197-300). Ankara: Anı.
- Ornum, W. V., Foley, J. M., Burns, P. R., DeWolfe, A. S. & Kennedy, E. C. (1981). Empathy, altruism, and self-interest in college students. *Adolescence*, 16(64), 799-808.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Annelerin kabul red düzeyi ile çocuklarının empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 23-30.
- Öner, U. (2006). Çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi. Y. Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde Rehberlik* (ss. 189-236). Ankara: Nobel.
- Öngel-Atar, A. (2013). *Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde aile işlevlerinin ve anne baba tutumunun değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi). Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Öz, İ. (1997). *Çocuk ve aile*. Ankara: Kök.
- Öz, F. (1998). Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(2), 32-38.
- Özkan, P. (2000). *Evde ve okulda mutlu çocuk yetiştirmenin temelleri*. Ankara: Çocuk ve Aile.

- Özkan, B. ve Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal cinsiyet bağlamında Türkçede atasözleri ve deyimler. *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 1133-1147.
- Öztürk, A. ve İmamoğlu, S. E. (2011). Orta ve geç çocukluk. G. Yüksel (Ed.) *Yaşam Boyu Gelişim* (ss. 274-346). Ankara: Nobel.
- Öztürk, H., Nazik Sevindik, F. ve Yaman, S. Ç. (2006). Öğrencilerde yalnızlık ve sosyal destek ile bunlara etki eden faktörlerin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 383-394.
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS for Windows*. Berkshire: Open University Press.
- Parsak, B. (2015). *Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal beceri düzeylerinin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Penelo, E., Viladrich, C. & Domènech, J. M. (2012). Adolescents perceptions of parental behavior: Psychometric properties of the short Egna Minnen Beträffande Uppfostran-Adolescent version (S-EMBU-A) in a clinical sample. *Comprehensive Psychiatry*, 53(1), 87-94.
- Rehber, E. (2007). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Resnick, M. D., Bearman, P. S., Blum, R., Bauman, K. E., Harris, K. M., Jones, J. vd. (1997). Protecting adolescents from harm: Findings from the national longitudinal study on adolescent health. *The journal of the American Medical Association*, 278(10), 823-832.

- Resnick, M. D., Ireland, M. & Borowsky, I. (2004). Youth violence perpetration: What protects? What predicts? Findings from the national longitudinal study of adolescent health. *Journal of Adolescent Health, 35*(5), 424.e-424.e10. doi: 10.1016/j.adohealth.2004.01.011
- Ribbens McCarthy, J. (2012). The powerful relational language of 'family': togetherness, belonging, and personhood. *Open University Sociological Review, 60*(1), 68-90. doi:10.1111/j.1467-954X.2011.02045.x
- Rogers, C. R. (1983). Empatik olmak, değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir. (Çev. F. Akkoyun). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16*, 103-124. doi: 10.1501/Egifak_00000000929
- Saki, Ü. (2018). *Üniversite öğrencilerinin aile aidiyet düzeylerinin spor ve farklı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Saruhan, N. (1996). *Anara il merkezinde lise son sınıfa devam eden öğrencilerin atılganlıkları ile ana ve baba tutumları arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sayın, K. B. (2010). *İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin empati becerileri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül.
- Sezer, A., Kolaç, N. ve Erol S. (2013). Bir ilköğretim okulu 4, 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne baba tutumları ve bazı değişkenler

- ile ilişkisi. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 184-190. doi: 10.5455/musbed.20131204095705
- Shaw, R. J. ve Feldman, S. S. (2007). Genel prensipler ve tedavi. In I. D. Yalom (Ed.), *Okul-Çağı Çocuklarının Terapisi* (ss. 21-52). (Çev. Y. Özkardeşler şallı). İstanbul: Prestij.
- Shlomi, H. (2010). The relationship between childhood family instability, secure attachment, and the sense of belonging of young adults. Paper. Okanagan: University of British Columbia, Okanagan. <http://hdl.handle.net/2429/27013>.
- Skinner, E., Johnson, S. & Snyder, T. (2005). Six dimensions of parenting: A motivational model. *Parenting: Science and Practice*, 5(2), 175-232.
- Steiner, H. (2007). Giriş. In I. D. Yalom (Ed.), *Okul-Çağı Çocuklarının Terapisi* (ss. 11-20). (Çev. Y. Özkardeşler şallı). İstanbul: Prestij.
- şimşek, A. (2006). *Duygusal zekanın, ana-baba tutumunun ve doğum sırasının tercih edilen liderlik tarzına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taner Derman, M. (2011). *Farklı sosyoekonomik düzeylerdeki 10-11 yaş çocuklarına uygulanan empati eğitim programının saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Telli, A. A. ve Özkan, H. (2016). 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6(2), 127-134. doi: 10.5222/buchd.2016.127
- Tezel, D. (2009). Bir aile olmak. Y. Fazlıoğlu (Ed.), *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (ss. 173-183). İstanbul: Kriter.
- Tire, O. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de kadın yoksulluğu. *Mavi*

Atlas, 5(1), 97-112.

Totan, T ve Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(8), 53-68.

Türk Dil Kurumu. (2018a). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=6973.

Türk Dil Kurumu. (2018b). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=6966.

Türkmen, M. (2011). *Öznel iyi oluşun yapısı ve anababa tutumları, özsaygı ve sosyal destekle ilişkisi: Bir model sınaması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ünal, C. (1972). İnsanları anlama kabiliyeti. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 71-90. doi: 10.1501/Egifak_0000000383

Ünal F. (2007). Çocuklarda empatinin gelişimi: Empatinin gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi. *Milli Eğitim*, 176, 134-148.

Visser, L., Winter, A. F., Vollebergh, W. A. M., Verhulst, F. C. & Reijneveld, S. A. (2013). The impact of parenting styles on adolescent alcohol use: The Trails study. *European Addiction Research*, 19, 165-172. doi: 10.1159/000342558.Epub2012Nov27

Voltan Acar, V. (2013). *Yeniden terapötik iletişim kişiler arası ilişkiler (Tamamı bizim toplumdandır örnekler)*. Ankara: Nobel.

Yavaşlar, Y. (2016). *Empathy skills in middle childhood: The role of child's temperament, parenting practices, and mother's empathy* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Middle East Technical University, The Graduate School of

Social Sciences, Ankara.

Yavuzer, H. (2003a). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H. (2003b). *Çocuğu tanımak ve anlamak ana-babaların en çok sorduğu sorular ve cevaplarıyla*. İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H. (2008). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H. (2014). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi.

Yazıcı, Y. (2018). *Algılanan ana baba tutumlarının duygusal empati üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, İ. (2006). *Anne baba desteği ve başarı*. Ankara: Anı.

Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160-172. doi: 10.2307/1131151

Yılmaz, AYTEKİN (2009). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin anne baba tutumları ile kararsızlık düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, AYNUR (2009). *Suçta yönelmiş ve yönelmemiş 14-18 yaş arası ergenlerin empati düzeylerinin ve ana baba tutumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Yılmaz, M. T. (2015). Bireyin gelişmesi. İ. Yıldırım (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (ss. 17-46). Ankara: Anı.

Yılmaz Yüksel, A. (2003). *Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yüca, N. (2018). *5. ve 6. sınıf öğrencilerinin sahip olduğu değerler, algıladıkları aile ilişkileri ve empati düzeyi arasındaki yordayıcı ilişkiler* (Yayımlanmamış yüksek

lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İstanbul.

Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri
ve benlik kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale
Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 153-165.

Ekler

Ek A: Kişisel Bilgi Formu

- 1) Cinsiyetiniz : Erkek Kız
- 2) Kardeş Sayısı(Sizinle beraber) : 1-2 3-4 5 ve üstü
- 3) Ailenin Ekonomik Düzeyi : Düşük: Orta: Yüksek:
- 5) Anne-Baba Eğitim Durumu:Yok
	Anne	Baba
İlkokul	:	:
Ortaokul	:	:
Lise	:	:
Ön lisans	:	:
Lisans	:	:
Yük. lisans	:	:
Doktora	:	:

Ek B: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu Örnek Maddeler

Aşağıda çocukluğunuz ile ilgili bazı sorular yer almaktadır. Anketi doldurmadan önce aşağıdaki yönergeyi lütfen dikkatle okuyunuz:					
1. Anketi doldururken, anne ve babanızın size karşı olan davranışlarını nasıl algıladığınızı hatırlamaya çalışmanız gerekmektedir. Anne ve babanızın çocukken size karşı davranışlarını tam olarak hatırlamak bazen zor olsa da, her birimizin çocukluğumuzda anne ve babamızın kullandıkları prensiplere ilişkin bazı anılarımız vardır.					
2. Her bir soru için anne ve babanızın size karşı davranışlarına uygun seçeneği işaretleyiniz. Her soruyu dikkatlice okuyun ve muhtemel cevaplardan hangisinin sizin için uygun cevap olduğuna karar verin. Soruları anne ve babanız için ayrı ayrı cevaplayın. Örneğin;					
		Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
X. Anne ve babam bana iyi davranırlardı.	Baba	1	2	3	4
	Anne	1	2	3	4
		Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
1. Anne ve babam, nedenini söylemeden bana kızarlardı ya da ters davranırlardı.	Baba	1	2	3	4
	Anne	1	2	3	4
5. Eve geldiğimde, anne ve babama ne yaptığımın hesabını vermek zorundayım.	Baba	1	2	3	4
	Anne	1	2	3	4
13. Bana ailenin "yüz karası" ya da "günah keçisi" gibi davranırlardı.	Baba	1	2	3	4
	Anne	1	2	3	4
16. Anne ve babam, kendimden utanmama neden olurlardı.	Baba	1	2	3	4
	Anne	1	2	3	4
20. Anne ve babam, yapabileceklerim ve yapamayacaklarımla ilgili kesin sınırlar koyar ve bunlara titizlikle uyarlardı.	Baba	1	2	3	4
	Anne	1	2	3	4
23. Yaptığım bir şeyde başarılı olduğumda, anne ve babamın benimle gurur duyduklarını hissedirdim.	Baba	1	2	3	4
	Anne	1	2	3	4

Ek C: Aile Aidiyeti Ölçeği Örnek Maddeler

Açıklama: Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyarak düşüncelerinizi (X) işareti ile belirtiniz. İfadelerin doğrusu veya yanlışı yoktur. Bu nedenle ifadeyi okuduğunuzda aklınıza gelen ilk cevap sizin tutumunuzu en iyi yansıtan cevap olacaktır. İşaretsiz ifade bırakmayınız. Verilen kağıt üzerine adınızı yazmayınız, kimliğinizi belirtecek herhangi bir işaret koymayınız.	Hiç Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen Katılıyorum (5)
1) Aileme güçlü bir şekilde bağlılık hissediyorum.					
4) Ailemin beni desteklediğini hissediyorum.					
7) Ailemin bana güvendiğini hiç hissetmedim.					
12) Kendimi evimde ve ailemle birlikte mutlu hissetmiyorum.					
17) Bir daha dünyaya gelsem aynı ailede doğmak isterdim.					

Ek D: KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği Örnek Maddeler

Açıklama: Sevgili öğrenciler aşağıda bazı durumlara ilişkin düşünceler ifade eden cümleler bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuyarak o durumun size ne kadar uyduğunu düşünün ve kararınıza en uygun seçeneğin içine çarpı koyarak düşüncenizi belirtin. Cevaplarınızın kimseyle paylaşılmayacağından emin olun. Bu anketin sizin okul çalışmalarınızla bir ilgisi yoktur. Sizden düşüncelerinizi içten bir şekilde ifade etmeniz beklenmektedir. Lütfen tüm soruları cevaplamaya çalışın. (1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana biraz uygun, (3) Bana oldukça uygun, (4) Bana tamamen uygun.	Bana hiç uygun değil (1)	Bana biraz uygun (2)	Bana oldukça uygun (3)	Bana tamamen uygun (4)
1) Bir arkadaşım kötü not aldığımda onun duygularını anlayabilirim.				
4) Herhangi bir olay karşısında kendimi arkadaşlarımın yerine koyabilirim.				
8) Arkadaşlarımı anlama konusunda başarılı olduğuma inanıyorum.				
10) Bir arkadaşım bir başarısından dolayı ödül aldığımda onun sevincini ben de hissederim.				
13) Üzgün ve morali bozuk bir arkadaşımı gördüğümde benim de moralim bozulur.				

Ek E: Araştırmanın Yapıldığı Kurumdan Alınan Resmi İzin

T.C.
SAKARYA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 29065503-44-E.9203298
Konu :Hatice Kübra DURLANIK
Anket İzni

09/05/2018

VALİLİK MAKAMINA

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğünün Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi HATİCE KÜBRA DURLANIK'ın "Anne Baba Tutumları ile Aile Aidiyet Hissi ve Empatik Beceriler Arasındaki İlişki" başlıklı tez çalışması kapsamında aşağıda isimleri belirtilen okullarda anket uygulama isteği 11/04/2018 tarihli ve 1800054240 sayılı yazıları ile bildirilmiştir.

Söz konusu anket çalışmasının, İlimiz Adapazarı ilçesi Atatürk Ortaokulu, Mithatpaşa Ortaokulu, Adapazarı İmam Hatip Ortaokulu, Nuri Bayar Ortaokulu, 21 Haziran Ortaokulu, Özel Doğa Ortaokulu, Özel Şahin Ortaokulu, Özel Adabilim Ortaokulu, Namık Kemal Ortaokulu, Özel Adabilim Ortaokulu, Namık Kemal Ortaokulu, Orhangazi Ortaokulu, Sabiha Hanım Ortaokullarında eğitim öğretimin aksamasına mahal vermeden gönüllülük esasına dayalı olarak, okul yönetiminin belirleyeceği zaman ve şartlarda, 2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulanması yasal gerekliliğin ilgili okul müdürlüğünce yerine getirilmesi kaydıyla uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Fazilet DURMUŞ
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
09/05/2018

Bekir DINKIRCI
Vali a.
Vali Yardımcısı

Resmi Daireler Kampüsü
B. Blok 54290 Adapazarı/SAKARYA

Ayrıntılı bilgi için: Cemil KURT
Tel: (0 264) 251 36 14-15-16 Dahili (1298)
Faks : (0 264) 251 36 11

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3a7f-2059-391c-8739-d320 kodu ile teyit edilebilir.

Ek F: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu Ölçek İzni

30.12.2018

Gmail - KAET-Ç

Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>

KAET-Ç

6 ileti

Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>
Alıcı: gdirik2@gmail.com

19 Şubat 2018 17:25

Gülşay Hanım merhaba. Ben Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Aile Danışmanlığı bölümü tezli yüksek lisans öğrencisiyim. Ders dönemim bitmiş bulunmaktadır. Tez çalışmam için 2015 yılında hazırladığınız Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği Çocuk Formu çalışmanızdan yararlanmak istiyorum. Ölçeğinizi kullanmamda herhangi bir sakınca var mı? Eğer yoksa izninizi ve ölçeğin aslını bana gönderebilir misiniz? İyi çalışmalar dilerim.

Gülşay Dirik <gdirik2@gmail.com>
Alıcı: Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>

20 Şubat 2018 15:39

Sayın Durlanık,
Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği Çocuk Formu 'nu bilimsel amaçlarla ve kaynak göstererek kullanmanızda bir sakınca yoktur.
Ekte hem ölçeği hem de değerlendirmelerini içeren makalemizi gönderiyorum.

İyi çalışmalar dilerim.

19 Şubat 2018 17:25 tarihinde Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com> yazdı:

Gülşay Hanım merhaba. Ben Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Aile Danışmanlığı bölümü tezli yüksek lisans öğrencisiyim. Ders dönemim bitmiş bulunmaktadır. Tez çalışmam için 2015 yılında hazırladığınız Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği Çocuk Formu çalışmanızdan yararlanmak istiyorum. Ölçeğinizi kullanmamda herhangi bir sakınca var mı? Eğer yoksa izninizi ve ölçeğin aslını bana gönderebilir misiniz? İyi çalışmalar dilerim.

Gülşay Dirik, Ph.D

Profesör Dr.\ Prof.

Dokuz Eylül Üniversitesi\ Dokuz Eylül University

Psikoloji Bölümü\ Department of Psychology

İzmir\ İzmir

2 eklenti

EMBU.doc
45K

embu.pdf
87K

Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>
Taslak

22 Şubat 2018 14:42

20 Şub 2018 15:39 tarihinde "Gülşay Dirik" <gdirik2@gmail.com> yazdı:
[Alıntılanan metin gizlendi]

Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>
Alıcı: Gülşay Dirik <gdirik2@gmail.com>

5 Kasım 2018 21:59

<https://mail.google.com/mail/u/0?ik=25cd511e4d&view=pt&search=all&permthid=thread-f%3A1592839741713343047&simpl=msg-f%3A1592839...> 1/2

Ek G: Aile Aidiyeti Ölçeği İzni

30.12.2018

Gmail - Aile aidiyet ölçeği

Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>

Aile aidiyet ölçeği

2 ileti

Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>
Alıcı: nfkesen@selcuk.edu.tr, serapdasbas@selcuk.edu.tr

9 Mayıs 2018 12:02

İyi günler hocalarım. Ben Hatice Kübra DURLANIK. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Aile Danışmanlığı bölümünün tezli yüksek lisans öğrencisiyim. Tez çalışmam için Aliye MAVILI hocayla birlikte hazırlamış olduğunuz Aile Aidiyet Ölçeğinden faydalanmak istiyorum. Ölçeğinizi kullanmamda bir sakınca var mı? Eğer yoksa izninizi ve ölçeğin aslını bana gönderebilir misiniz? İyi çalışmalar dilerim.

Serap DĄSBAS <serapdasbas@selcuk.edu.tr>
Alıcı: Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>

10 Mayıs 2018 12:32

Merhaba Hatice Kübra hanım,

Ölçeğimizi tabii ki kullanabilirsiniz. Ekte ölçek formunu gönderiyorum. Çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Görüşmek üzere.

----- Orjinal Mesaj -----

Kimden: Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>

Tarih: Wednesday, May 9, 2018 12:02 pm

Konu: Aile aidiyet ölçeği

Kime: nfkesen@selcuk.edu.tr, serapdasbas@selcuk.edu.tr

[Alınılan metin gizlendi]

--

>

This message has been scanned for viruses and

>

dangerous content by

> **MailScanner**, and is

>

believed to be clean.

>

>

Doç. Dr. Serap DAŞBAŞ

Selçuk Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü

Aile Aidiyeti Ölçeği-20.03.2015.doc

49K

Ek H: KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği İzni

30.12.2018

Gmail - tez çalışması

Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>

tez çalışması

2 ileti

Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>
Alıcı: alimkaya32@gmail.com

18 Kasım 2018 15:03

Merhabalar hocam. Ben Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde Aile Danışmanlığı bölümünde tezli yüksek lisans öğrencisi Hatice Kübra DURLANIK. Tez çalışmamda, 2010 yılında yayımlanmış olduğunuz KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği isimli çalışmanızdan faydalanmak istiyorum. Ölçeğinizi kullanmamda bir sakınca var mı? Eğer yoksa izninizi ve ölçeğin aslını bana gönderebilir misiniz?

Alim Kaya <alimkaya32@gmail.com>
Alıcı: h.kubradurlanik@gmail.com

29 Kasım 2018 11:01

Değerli Meslektaşım, geç yanıt verdiğim için kusura bakmayın. elbette KA-Sİ'yi çalışmanızda kullanabilirsiniz. ekte KA-Sİ ergen ve çocuk formu ile makaleyi bilginize sunuyorum. İyi çalışmalar diler selam ve saygılarımı sunarım.

Hatice Kübra Durlanık <h.kubradurlanik@gmail.com>, 18 Kas 2018 Paz, 13:03 tarihinde şunu yazdı:
Merhabalar hocam. Ben Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde Aile Danışmanlığı bölümünde tezli yüksek lisans öğrencisi Hatice Kübra DURLANIK. Tez çalışmamda, 2010 yılında yayımlanmış olduğunuz KA-Sİ Çocuklar İçin Empatik Eğilim Ölçeği isimli çalışmanızdan faydalanmak istiyorum. Ölçeğinizi kullanmamda bir sakınca var mı? Eğer yoksa izninizi ve ölçeğin aslını bana gönderebilir misiniz?

Prof.Dr.Alim KAYA
Mersin Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı
Yenişehir-MERSİN
0 532 0632092

3 eklenti

- Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği.pdf
831K
- KASİ-EEÖ-EF YENİ DÜZENLEME.doc
48K
- KASİ-EEÖ-ÇF YENİ DÜZENLEME.doc
43K

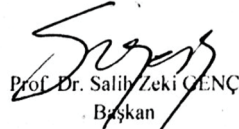
Ek I: Etik Kurul İzin Belgesi

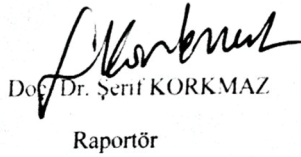

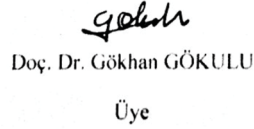
T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER VE EĞİTİM BİLİMLERİ ETİK KURULU

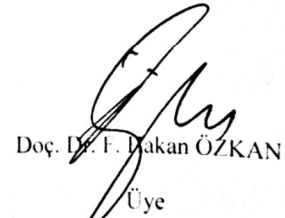
PROJE/ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME SONUÇ RAPORU

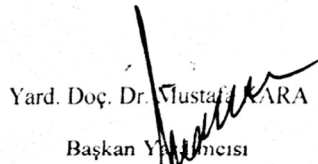
Toplantı Tarihi	15.03.2018
Toplantı Sayısı	02
Başvuru protokol numarası	2018/18
Başvuru tarihi	22.02.2018
Proje/araştırma başlığı	Anne Baba Tutumları İle Aile Aidiyet Hissi ve Empatik Beceriler Arasındaki İlişki
Proje/araştırma yürütücüsü	Hatice Kübra DURLANIK
Karar	Bilimsel araştırma etik kurallarına uygundur.
Açıklamalar	-----

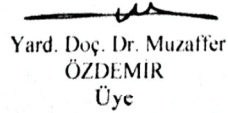

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ
Başkan

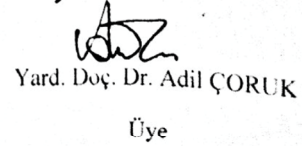

Doç. Dr. Şerif KORKMAZ
Raportör

Doç. Dr. Gökhan GÖKULU
Üye

Doç. Dr. F. Dakan ÖZKAN
Üye

Yard. Doç. Dr. Mustafa KARA
Başkan Yardımcısı

Yard. Doç. Dr. Muzaffer ÖZDEMİR
Üye

Yard. Doç. Dr. Adil ÇORUK
Üye

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Hatice Kübra DURLANIK

Doğum Yeri: Ankara

Doğum Tarihi: 18.05.1993

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi: Hacettepe Üniversitesi-Psikolojik Danışma ve Rehberlik-2015

Yüksek Lisans Öğrenimi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi-Aile Danışmanlığı-2019

Bildiği Yabancı Dil: İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

- a) Yayınlar-SCI-Diğer
- b) Bildiriler-Ulusal Rescongress (5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Ebeveyn Tutumları, Aile Aidiyet Hisleri ve Empatik Eğilimlerinin İncelenmesi)
- c) Katıldığı Projeler

İŞ DENEYİMİ

Çankırı Özel Uğur Böceğim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi-Psikolojik Danışman

İLETİŞİM

h.kubradurlanik@gmail.com